

Grey Scale #13



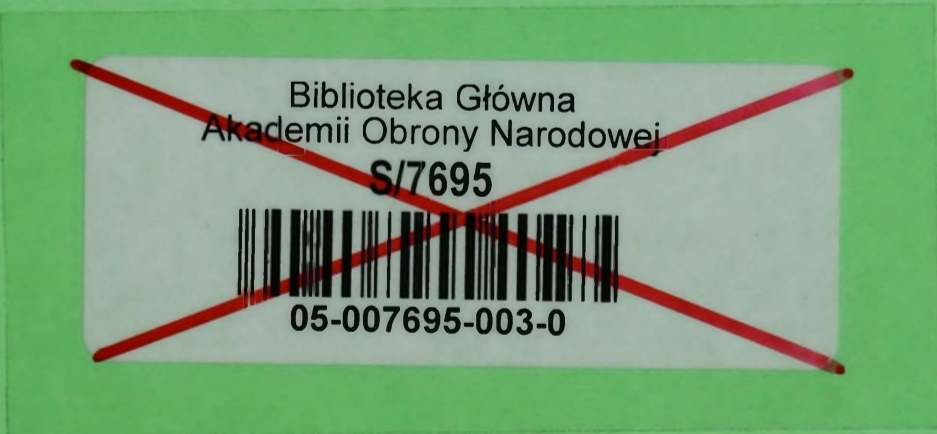
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

108

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

**BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE FRANCJI
W BIAŁYCH KSIĘGACH O OBRONIE.
CIĄGŁOŚĆ ZMIANY**

Praca naukowo-badawcza



WARSZAWA

75017



AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO



**BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE FRANCJI W BIAŁYCH
KSIĘGACH O OBRONIE. CIĄGŁOŚĆ I ZMIANY**

Praca naukowo-badawcza

Karolina J. HELNARSKA

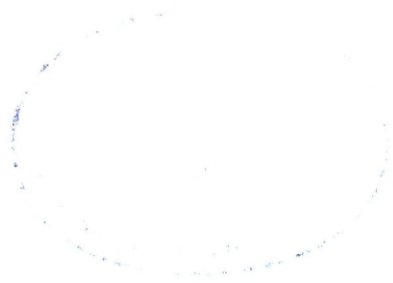


WARSZAWA

2009

Recenzent:

Płk dr hab. Janusz ZUZIAK



	1	2	3	
		AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ		A
4	BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE FRANCJI W BIAŁYCH KSIĘGACH O OBRONIE. CIĄGŁOŚĆ I ZMIANY			
5	Rozpoczęto: 01.01.2009r. Zakończono: 31.12.2009r.	6 79 k	7	
8			9	

Spis treści

WSTĘP	4
1. Istota niezależności polityki zagranicznej Francji.....	6
2. Priorytety bezpieczeństwa narodowego określone na podstawie Białej Księgi o Obronie – 1972.....	8
3. Ogólne założenia francuskiej polityki bezpieczeństwa po 1989 roku	12
4. Biała Księga o Obronie – 1994.....	13
5. Vigipirate – plan zarządzania kryzysowego.....	23
6. Biała Księga o Obronie i Bezpieczeństwie Narodowym – 2008.....	25
7. Podstawowe scenariusze współczesnych zagrożeń.....	45
8. Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony w Traktacie Lizbońskim.....	51
9. Francja a rozwój zdolności operacyjnych Unii Europejskiej.....	55
10. Strategia bezpieczeństwa Francji a długoterminowa wizja europejskich zdolności obronnych.....	58
11. Rola Francji w rozwoju współpracy zbrojeniowej w Unii Europejskiej.....	61
12. Wkład Francji w rozwój przemysłu obronnego Unii Europejskiej.....	68
ZAKOŃCZENIE	75
BIBLIOGRAFIA	78

Francja po II wojnie światowej znalazła się w trudnej sytuacji. Wiązało się to z utratą mocarstwowej pozycji nie tylko w świecie ale i w Europie. We francuskich posiadłościach kolonialnych pojawiły się tendencje odśrodkowe. Wyniszczona wojną i okupacją niemiecką gospodarka francuska nie była w stanie finansować kosztownych interwencji wojskowych związanych z utrzymaniem kolonii. W Europie mocarstwowa pozycja Francji zależała od Stanów Zjednoczonych, to dzięki nim otrzymała na konferencji w Jałcie strefę okupacyjną w Niemczech. W obawie przed Niemcami, Francja zabiegała o sojusze wojskowe, czego dowodem był układ francusko-brytyjski w Dunkierce, a następnie Traktat Brukselski. Wewnętrzna sytuacja gospodarczo-społeczna i narastające zagrożenie Europy Zachodniej ze strony Związku Radzieckiego zmusiły Francję do podporządkowania swojej powojennej doktryny wojskowej i polityki zagranicznej w dziedzinie bezpieczeństwa regułom Sojuszu Północnoatlantyckiego. Podjęte decyzje traktowano jako zło konieczne i stan przejściowy¹. Francja na początku lat pięćdziesiątych, starając się uzyskać rzeczywisty status mocarstwa, podejmuje starania na rzecz przyłączenia się do amerykańsko-brytyjskiego duetu odgrywającego wiodącą rolę w NATO. Francja uważała, że jest traktowana przez Anglosasów jako mocarstwo drugiej kategorii.

Mocarstwową, światową pozycję Francji, postanowił odbudować, po objęciu urzędu prezydenta, w czerwcu 1959 r. gen. Ch. de Gaulle. Według jego koncepcji polityka zagraniczna Francji powinna mieć wymiar światowy, poparta niezależną francuską obroną nie tylko konwencjonalną ale i jądrową. Była to koncepcja bardzo odważna z uwagi, że świat był podzielony na dwa przeciwstawne sobie bloki polityczno-militarne. Jeden podporządkowany Stanom Zjednoczonym, drugi Związkowi Radzieckiemu. Gen. Ch. de Gaulle stał na stanowisku, że Francja mając na uwadze swoją niezależność w wymiarze politycznym, militarnym, gospodarczym i kulturalnym nie powinna podporządkowywać się żadnemu z bloków. By osiągnąć niezależność w polityce zagranicznej gen. Ch. de Gaulle dokonał głębokiej rekonstrukcji systemu wewnętrznego państwa, który miał stanowić podstawę do budowania zewnętrznej potęgi Francji. Budowaniu tej potęgi miała służyć niezależna francuska polityka zagraniczna, która zdaniem gen. Ch. de Gaulle'a miała być oparta na

¹ G. Bossuat, *La France. L'aide américaine et la construction européenne*, Imprimerie Nationale, Paris 1992, vol.2, s.1042.

trzech dźwigniach, którymi powinna się kierować: „dyplomacja, która ją wyraża, armia, którą ją wspiera i policja, która ją ubezpiecza”². Zasadzie tej, gen. Ch. de Gaulle był wierny do końca swej prezydentury, przejęli ją również jego następcy.

² Cyt. za: A. Grosser, *Affaires extérieures – la politique de la France 1944-1984*, Paris 1984, s. 155.

1. Istota niezależności polityki zagranicznej Francji

Niezależność w polityce zagranicznej Francji była rozumiana jako swoboda określenia własnego miejsca w świecie, nieskrępowanego decydowania o swym losie, obronie żywotnych interesów narodowych i pełna swoboda w wyborze celów środków i metod polityki zagranicznej. Wybór ten powinien wynikać z własnych wizji i własnych ocen stosunków międzynarodowych w danym aktualnym okresie jak i w przyszłości. Podstawą niezależności polityki zagranicznej stała się idea wielkości Francji (*la grandeur de la France*), która zdaniem gen. Ch. de Gaulle'a jako owa „madonna z fresków ściennych” przeznaczona jest do „wzniosłych i niezwykłych losów” i „nie może być Francją, gdy jest pozbawiona wielkości”³. Wielkość Francji wyrażać się miała nie tylko w jej mocarstwowej, politycznej i militarnej pozycji w świecie, ale również jako odnalezienie, utrzymanie oraz poszerzanie, poprzez odpowiednie prowadzenie polityki zagranicznej, „swojego miejsca i swej wielkości”, w dziedzinie politycznej, militarnej, gospodarczej oraz w dziedzinie kultury i nauki. Wielkość Francji gen. Ch. de Gaulle postanowił budować w oparciu o politykę niezależności narodowej w trzech wymiarach:

- ◆ niezależnej obrony narodowej, nie tylko od Sojuszu Północnoatlantyckiego, ale również w odniesieniu do porozumień rozbrojeniowych dwóch supermocarstw, szczególnie dotyczących zakazu prób jądrowych;
- ◆ niezależności politycznej od Stanów Zjednoczonych i sprzyjającej im w Europie Wielkiej Brytanii;
- ◆ niezależności w ramach procesów integracji europejskiej.

Te trzy wymiary niezależności miało uzupełniać zachowanie pozycji pierwszego partnera Związku Radzieckiego, przy jednoczesnym ostrożnym współdziałaniu z europejskimi państwami socjalistycznymi w ramach polityki ogólnoeuropejskiej, opierającej się na koncepcji „Europy Ojczyzn”.

Gaullistowska idea niezależności Francji (*l'indépendance de la France*) została przejęta przez jego następców i jest do tej pory realizowana. Francuskie podejście do niezależności charakteryzuje się nie tylko aktywnością działań w polityce zagranicznej, ale uwzględnia również w specyficzny sposób pojęcie współzależności. Relacje między

³ Ch. de Gaulle, *Pamiętniki wojenne*, T. 1, Warszawa 1962, s.1.

niezależnością francuskiej polityki zagranicznej a jej zewnętrzną współzależnością polegają, jak to stwierdził przed laty minister spraw zagranicznych Francji Maurice Couve de Murville, na tym „że idea niezależności oznacza nie tyle możliwość robienia tego co się chce, ile wyklucza możliwość wciągnięcia Francji do tego, czego ona nie chce”⁴.

Z pojęciem niezależności ściśle wiąże się bezpieczeństwo. Bezpieczeństwo jest fundamentem niezależności, z zastrzeżeniem, że to bezpieczeństwo musi Francja sama sobie zapewnić w oparciu o własną potęgę. Państwo musi być silne by być bezpieczne i niezależne. Obrona niepodległości i suwerenności Francji, musi być oparta na francuskim potencjale gospodarczym i militarnym, a w wypadku wojny Francja musi być zdolna bronić się sama i na swój sposób. Takie podejście do niezależności i bezpieczeństwa stało się podstawą do opracowania doktryny wojskowej Francji. Doktryna niezależnej obrony narodowej Francji została opracowana w połowie lat sześćdziesiątych, a przedstawiona na użytek społeczeństwa francuskiego i otoczenia międzynarodowego w Białej Księdze o Obronie w 1972 roku.

We Francji do tej pory nie został rozstrzygnięty spór pojęciowy związany z zastąpieniem obowiązującego określenia „polityka obrony narodowej” na „polityka bezpieczeństwa”. Zwolennicy pojęcia „obrona narodowa”, odwołując się do mającego bardzo silne tradycje we francuskiej nauce o stosunkach międzynarodowych nurtu historycznego, uważają, że oddaje ono najlepiej powstałą za czasów gen. Ch. de Gaulle’a autonomię decyzji, która wyklucza podporządkowanie Francji innym niż francuskie ośrodki decyzyjne, zapewnia swobodę dotyczącą odstraszania nuklearnego, jako środka zapobiegającego wojnie. Zwolennicy wprowadzenia określenia „polityki bezpieczeństwa”, odwołując się do dorobku teoretycznego nurtów: socjologicznego, ekonomicznego i politologicznego są zdania, iż termin „polityka obrony narodowej”, jest nie tylko zachowawczy ale przede wszystkim pasywny. Polityka bezpieczeństwa powinna być odważna, aktywna, otwarta na szybkie zmiany zachodzące w środowisku międzynarodowym wynikające ze współdziałania, współzależności i globalizacji. Analizując działalność francuskiej dyplomacji od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych można stwierdzić, że przewagę uzyskała koncepcja szeroko rozumianej polityki bezpieczeństwa, a w dokumentach nadal powszechne są określenia „polityka obronna”.

⁴ G. de Carmoy, *Les politiques étrangères de la France (1944-1966)*, Paris 1967, s.367; za R. Kuźniar, *Doktryna wschodnia w polityce zagranicznej Francji (1958 – 1981)*, Warszawa 1981, s.52.

Organizacyjną podstawę polityki obrony narodowej Francji stanowi ordonans z 7 stycznia 1959 r., głoszący iż obrona ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa i integralności terytorium, jak również życia ludności, w każdych okolicznościach oraz przeciw każdej formie agresji; prowadzona jest ona w zgodzie z zawartymi przez Francję umowami międzynarodowymi. Generalna ocena sytuacji dokonywana jest w tzw. białych księgach i obejmuje zwykle horyzont około 20–25 lat.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na szczególną pozycję prezydenta w definiowaniu i realizacji polityki obronnej V Republiki. Wynika to z tradycji tzw. domeny zastrzeżonej, a także z przepisów wspomnianego już ordonansu i z dekretu z 14 stycznia 1964 r. Na mocy pierwszego z nich, prezydent przewodniczy trzem głównym organom odpowiadającym za obronę kraju: Radzie Ministrów, Radzie Obrony i Ścisłej Radzie Obrony; drugi czyni go jedyną osobą kompetentną do wydania rozkazu o użyciu broni nuklearnej. O ile od prezydenta wychodzą wszelkie generalne decyzje, rząd odpowiedzialny jest za wdrożenie ich w życie i bieżące prowadzenie polityki obronnej. Szczególne znaczenie ma tu kierownicza rola premiera, który dysponuje w tym celu Głównym Sekretariatem Obrony Narodowej. Każdy minister jest odpowiedzialny za przygotowanie do obrony, w granicach jego kompetencji. Polityka obrony militarnej (organizacja i rozwój sił zbrojnych, rekrutacja i zarządzanie zasobami ludzkimi, uzbrojenie, infrastruktura) prowadzona jest przez ministra obrony, wspomaganego przez szefa sztabu, Głównego Przedstawiciela ds. Uzbrojenia, Głównego Sekretarza Administracji, szefów sztabów wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej, dyrektora Żandarmerii Narodowej i Dyrektora do Spraw Strategicznych. Parlament natomiast decyduje o obowiązkach nakładanych na obywateli w związku z obroną. Uchwala on też *loi de programmation* oraz corocznie decyduje o wysokości wydatków na obronę.

2. Priorytety bezpieczeństwa narodowego określone na podstawie Białej Księgi o Obronie – 1972.

W oparciu o zapisy zawarte w Białej Księdze o Obronie została w 1976 r. sformułowana przez gen. Luciena Poiriera teoria trzech kręgów bezpieczeństwa narodowego Francji.

Pierwszy najważniejszy krąg dotyczył obrony niepodległości i suwerenności Francji. Swym zasięgiem obejmował europejskie terytorium Francji, określane jak „sanktuarium

narodowe”, dla obrony którego należy użyć wszystkich sił i środków militarnych, łącznie z odstraszającą bronią jądrową.

Drugi krąg bezpieczeństwa narodowego, wypływał z pierwszego i wiązał się z bezpieczeństwem Europy i utrzymaniem stabilności polityczno-militarnej na całym kontynencie europejskim. W podzielonej Europie drugi krąg został zawężony do najbliższego otoczenia Francji, czyli europejskich sojuszników NATO oraz polegał na solidarności francuskiej na wypadek zaatakowania państwa (państw) sąsiadującego przez agresora. W razie konfliktu w obrębie drugiego kręgu bezpieczeństwa Francja, mając na uwadze nie dopuszczenie napastnika do swojego terytorium, gotowa była udzielić pomocy politycznej, gospodarczej i zaangażować się militarnie na obszarze państwa napadniętego z możliwością użycia taktycznej broni jądrowej.

Trzeci krąg bezpieczeństwa wynikał z roli jaką Francja zamierzała odgrywać jako mocarstwo o charakterze światowym, obejmował on: obronę francuskich departamentów zamorskich (DOM - départements d'outre-mer) i terytoriów zamorskich (TOM – territoire d'outre-mer)⁵; podejmowanie interwencji zbrojnych w obronie francuskich interesów w afrykańskich państwach, które są związane z Francją różnorodnymi umowami dwustronnymi; obrony morskich i oceanicznych szlaków komunikacyjnych zapewniających Francji dostęp do światowych surowców energetycznych⁶.

Wypracowana przez gen. Ch. de Gaulle'a dalekosiężna wizja francuskiej polityki bezpieczeństwa była realistyczna, bowiem wpisywała się w rzeczywistość dwubiegunowego podziału świata. Była przystosowana do istniejącego status quo w Europie i świecie, opierała się na czterech filarach, które miały podtrzymywać wielkość i niezależność Francji:

- ◆ niezależność militarna oparta na własnej *force de frappe* i nie uczestniczeniu w strukturach wojskowych Sojuszu Północnoatlantyckiego;
- ◆ względna niezależność od Stanów Zjednoczonych;

⁵ Departamenty i terytoria zamorskie obejmują około 120 tys. km² i są położone: Gujana Francuska – Ameryka Południowa; Ocean Atlantycki - wyspy Gwadelupa, Martynika, Saint Pierre i Miquelon; Ocean Wielki – Polinezja Francuska, Nowa Kaledonia, Wallis i Futuna oraz Cliperton; Ocean Indyjski – wyspa Reunion, archipelag Mayotta; Ziemie Południowe (położone między Australią a Antarktydą) – wyspy Karguelen, Saint Paul, Nowy Amsterdam, Crozet i na Antarktydzie: Terre Adelle; Ameryka Północna pozostałość po kolonii w Kanadzie – Saint Pierre et Miquelon.

⁶ L. Poirier, *Des stratégies nucléaires*, Paris 1982, s.374 ; P. Boniface, *Les mutations de la politique militaire de la France*, (w:) *L'Europe et la sécurité internationale, Memento défense et désarmement*, Bruxelles 1997, s.156-187.

- ◆ kontrolowanie europejskiego procesu integracji gospodarczej, jako środka umacniania międzynarodowej pozycji i roli Francji;
- ◆ zachowanie pozycji pierwszego partnera Związku Radzieckiego, przy jednoczesnym ostrożnym współdziałaniu z europejskimi socjalistycznymi państwami w ramach polityki ogólnoeuropejskiej, opierającej się na koncepcji „Europy Ojczyzn”.

Osiągnięciu zamierzonych celów miały służyć cztery, wzajemnie się uzupełniające, priorytety francuskiej polityki zagranicznej.

Pierwszy dotyczył stosunków z Niemcami, celem których było stałe zacieśnianie dwustronnej współpracy i współdziałania, szczególnie na płaszczyźnie bezpieczeństwa. Poprzez nadanie stosunkom francusko-niemieckim specjalnych więzi polegających na wysunięciu w latach osiemdziesiątych skonkretyzowanej propozycji objęcia ich terytorium francuskim odstraszeniem jądrowym (rozszerzenie „sanktuarium narodowego”), powołanie załączków mieszanej francusko-niemieckiej dywizji, lansowanie koncepcji zwiększenia wkładu Europy Zachodniej we wspólną obronę oraz umocnienie europejskiego wkładu do NATO. Celem specjalnych stosunków z Niemcami miało być uzyskanie niezależności wojskowej przez Europę Zachodnią i ograniczenie wpływów amerykańskich na politykę bezpieczeństwa.

Drugim priorytetem francuskiej polityki zagranicznej było utrzymanie wiodącej roli w ramach Wspólnot Europejskich w procesie pogłębiania integracji.

Trzecim priorytetem były stosunki Francji z krajami rozwijającymi się, prowadzone pod hasłem urzeczywistniania "nowego ładu ekonomicznego" między bogatą Północą a biednym Południem. Z tym jednak, że główna uwaga Francji została ukierunkowana na dwa obszary geograficzne: północną Afrykę łącznie z Bliskim Wschodem oraz francuskojęzyczne państwa Afryki subsaharyjskiej.

Czwartym priorytetem francuskiej polityki zagranicznej w były stosunki Wschód – Zachód a w nich rola Francji. Dążenie do utrzymania równowagi militarnej w Europie, przeciwstawianie się nie uwzględnianiu francuskich sił odstraszenia w radziecko-amerykańskich rokowaniach dotyczących ograniczenia broni jądrowych, wyrażanie sprzeciwu wobec reaganowskiego programu „wojen gwiazdnych”. Polityka wschodnia Francji oparta była na utrzymaniu możliwie najlepszych stosunków ze Związkiem

Radzieckim, u podstaw której leżał pogląd, że z ZSRR tylko w ramach dialogu można uzyskać wiele odcinkowych ustępstw. W odniesieniu do środkowoeuropejskich państw socjalistycznych Francja w latach osiemdziesiątych prowadziła politykę, którą można określić jako „dwutorowa”. Z jednej strony utrzymywano poprawne stosunki rządowe, a z drugiej wykorzystując organizacje międzynarodowe i francuskie instytucje pozarządowe krytykowano władze komunistyczne, za ograniczanie demokracji, nieprzestrzeganie praw obywatelskich oraz udzielano poparcia politycznego i moralnego społeczeństwom krajów Europy Środkowej w ich dążeniach do uzyskania wolności. Należy jednak zaznaczyć, że ta „polityka dwutorowości” charakteryzowała się zróżnicowanym wymiarem, w zależności od siły władzy w danym państwie i przestrzeganiem przez nią praw obywatelskich.

Zakres niezależności polityki bezpieczeństwa Francji, opierał się na utrzymaniu zrównoważonych stosunków z obu supermocarstwami. Przynależność polityczno-wojskową do Sojuszu Północnoatlantyckiego, w którym hegemonem są Stany Zjednoczone, uważano za największe zagrożenie dla niezależności i wielkości Francji oraz ograniczenie zakładanej przez nią roli w stosunkach międzynarodowych. Zbliżenie z ZSRR i utrzymywanie z nim poprawnych stosunków politycznych miało na celu osłabienie pozycji Stanów Zjednoczonych w Europie Zachodniej oraz innych częściach świata. Ponadto Francja uważała, że zajmując zrównoważoną i niezależną pozycję między Stanami Zjednoczonymi a Związkiem Radzieckim, pełniąc rolę pośrednika, arbitra, „języczka u wagi”, wymusi na administracji amerykańskiej uznanie niezależności i swobody działania Francji w Europie i na innych obszarach, którymi Francja była szczególnie zainteresowana⁷.

Do końca lat osiemdziesiątych przywódcy Francji, mając na uwadze gaullistowską ideę niezależności francuskiej polityki bezpieczeństwa, bazując na dwubiegunowym podziale świata, zręcznie manewrowali, starali się osiągnąć z rywalizacji politycznej i militarnej dwóch supermocarstw jak najwięcej korzyści. Przy tym jednocześnie zwracali uwagę na minimalizację kosztów jakie musiałaby ponieść Francja. Ogólne założenia polityki bezpieczeństwa.

⁷ R. Aron, *Les rapports russo- américains et les rapports franco-russes. Convergence ou contradictions ?*, Paris 1967, s.7; P.Hassner, *Les politiques envers l'Est*, (w:) A.Grosser (ed.), *Les politiques extérieures européennes dans la crise*, Paris 1976, s. 62 ; za: R.Kuźniar, *Doktryna wschodnia w polityce zagranicznej Francji 1958 - 1981*, Warszawa 1981, s.65.

3. Ogólne założenia francuskiej polityki bezpieczeństwa po 1989 roku

Zmiany jakie zaszły w Europie Środkowej i w samym Związku Radzieckim wpłynęły w zasadniczy sposób na francuską politykę zagraniczną i spowodowały konieczność dokonania zasadniczych zmian dalekosiężnej wizji rozwijanej przez następców gen. Ch. de Gaulle'a. Po upadku systemu socjalistycznego, rozwiązaniu Układu Warszawskiego a przede wszystkim po rozpadzie Związku Radzieckiego, w Europie i w świecie radykalnie zmieniła się sytuacja geostrategiczna. Bezpieczeństwu Francji i Europie Zachodniej przestał zagrażać blok komunistyczny. Rozpad się dwubiegunowy system polityczno-militarny, zaczęły powstawać przesłanki do ukształtowania się ładu wielobiegunowego.

Wpłynęło to na zmianę dotychczasowej pozycji międzynarodowej Francji jaka wykształciła się w czasie rywalizacji amerykańsko-radzieckiej. Francuskiej polityce zagranicznej zniknął jeden ważny atut, wynikający ze współpracy francusko-radzieckiej, zapoczątkowanej przez gen. Ch. de Gaulle'a na początku lat sześćdziesiątych, z którą wiązano nadzieję, że pozwoli ograniczyć wpływy Stanów Zjednoczonych w Europie. Na znaczeniu stracił również francuski potencjał nuklearny, który był jednym z istotnych wyznaczników mocarstwowej pozycji Francji w Europie. Zjednoczenie Niemiec, a zwłaszcza uzyskanie przez nich suwerenności pozbawiło Francję możliwości wpływania na ich politykę, jako jednego z czterech mocarstw, które decydowały w rozwiązywaniu „problemu niemieckiego”. Wzrosły obawy, że rozwinięte gospodarczo Niemcy, pozbawione kontroli czterech mocarstw, podejmą działania na rzecz budowy silnej pozycji w Europie i przez co zagrożą dotychczasowej roli Francji, szczególnie w EWG. Ograniczenie prawie do minimum realnych przesłanek zagrożenia bezpieczeństwa Europy Zachodniej, ze strony osłabionego na początku lat dziewięćdziesiątych Związku Radzieckiego a następnie Rosji, stwarzało możliwości, że Francji w końcu uda się przekonać państwa zachodnioeuropejskie do francuskich koncepcji własnej obrony europejskiej, ograniczenie roli NATO i ciężącej hegemonii Stanów Zjednoczonych. Powyższe uwarunkowania i przesłanki skłoniły gremia kierownicze Francji do przewartościowania polityki zagranicznej w dziedzinie bezpieczeństwa.

Janusz Stefanowicz francuską politykę bezpieczeństwa do 1989 r. określa jako strategię „trójkąta błędów”, polegającą na dwuznacznym formułowaniu celów polityki zagranicznej: zakresu niezależności, symbolizowanego posiadaniem własnego potencjału nuklearnego; formułę odstraszenia silniejszego przez słabszego; popierania Sojuszu Północnoatlantyckiego i kontrolowania go przez obecność w jego politycznych strukturach;

podnoszenia w zależności od sytuacji idei utworzenia odrębnej obrony zjednoczonej Europy, przy czym raz ta obrona miała stanowić wzmocnienie NATO, jako europejski filar, kiedy indziej być siłą zastępującą sojusz na kontynencie europejskim⁸.

4. Biała Księga o Obronie – 1994

Na początku 1992 r. rząd francuski powołał Komisję składającą się z około pięćdziesięciu wyższych urzędników cywilnych i wojskowych reprezentujących trzynaście ministerstw w celu dokonania analizy sytuacji polityczno-militarnej jaka nastąpiła po 1990 r. w Europie i świecie. Główną uwagę skupiono na Europie. Oceniono, że ze strony państw europejskich nie występuje bezpośrednie i natychmiastowe zagrożenie terytorium Francji. Zwrócono uwagę, że na obszarze Europy istnieje nadal duży potencjał militarny, konwencjonalny i jądrowy. Występuje brak stabilności na terytorium byłego Związku Radzieckiego. Na obszarze Europy Środkowej i Wschodniej mimo przejścia do nowej równowagi istnieje możliwość wybuchu konfliktów zbrojnych. Jako przykład podano sytuację w Jugosławii. Kolejnym obszarem zainteresowania Komisji była Afryka i państwa Bliskiego i Środkowego Wschodu. Oceniono, że istniejący niedorozwój ekonomiczny, zachwianie równowagi demograficznej, pojawienie się przejawów anarchii, może nie tylko naruszyć kruchą równowagę ale doprowadzić do wybuchu konfliktów zbrojnych, które będą oddziaływać na sytuację strategiczną Francji⁹.

Dokonane analizy stały się podstawą do opracowania nowej doktryny wojskowej Francji, która została opublikowana w 1994 r. jako „Biała Księga o Obronie”. W porównaniu do poprzedniej doktryny z 1972 r. nastąpiły zmiany uwzględniające nową sytuację w Europie i świecie. Nadal podstawą polityki bezpieczeństwa Francji zostały dwa główne założenia: niezależność i suwerenność narodowa oraz solidarność z sojusznikami. Niezależność i suwerenność wynika z podstaw polityki bezpieczeństwa Francji i faktu posiadania przez nią broni nuklearnej i własnej doktryny jej użycia. Solidarność z sojusznikami polega na

⁸ J. Stefanowicz, *Polityka bezpieczeństwa Francji u progu XXI wieku*, (w:) B. Łomiński (red.) *Bezpieczeństwo państw Europy. Koncepcje i problemy lat dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1997, s. 87.

⁹ *Compatibilité des politiques et des systèmes nationaux avec les organisations internationales, Comités 29^{ème} session*, DGA, Paris 1994.

odpowiedzialności władz francuskich, politycznym członkostwie w NATO i udziale jednostek francuskich w operacjach pokojowych i licznych ćwiczeniach dwustronnych i wielostronnych w ramach Sojuszu.

Głosi brak określonego wroga i znaczne zmniejszenie prawdopodobieństwa powszechnej wojny w Europie; dostrzega zagrożenia, uważane dotąd za drugorzędne: napięcia i wojny lokalne na wschodzie Europy, rozprzestrzenianie broni masowego rażenia, terroryzm, ideologie ultra nacjonalistyczne i ekstremizm religijny, (głównie islamski), niekontrolowane migracje, wzrost wielkiej przestępczości międzynarodowej.

Na podstawie analizy kontekstu strategicznego, za cele polityki obronnej uznano: obronę interesów Francji; kontynuację starań na rzecz jedności europejskiej, także w dziedzinie obrony, i wspieranie stabilności międzynarodowej; zorganizowanie obrony z udziałem całego społeczeństwa.

Biała księga identyfikuje trzy hierarchicznie uporządkowane rodzaje interesów V Republiki:

- ◆ żywotne (niepodległość, suwerenność, integralność terytorium, bezpieczny dostęp do niego poprzez kontrolę pobliskich mórz, bezpieczeństwo ludności);
- ◆ strategiczne (pokój na kontynencie europejskim i w rejonach go otaczających, tj. w regionie Morza Śródziemnego i na Bliskim Wschodzie, a także na obszarach istotnych dla działalności gospodarczej i wolności wymiany);
- ◆ pozostałe, o zasięgu globalnym, wynikające ze zobowiązań międzynarodowych Francji i jej rangi, jako stałego członka Rady Bezpieczeństwa i czwartej potęgi gospodarczej świata.

Priorytetem jest obrona interesów żywotnych, które to zadanie, w razie potrzeby, musi Francja być w stanie wykonać samodzielnie. Jeśli chodzi o współpracę międzynarodową w dziedzinie obrony, na pierwszym miejscu wymienia się współpracę europejską, rozwijaną głównie dzięki kooperacji francusko-niemieckiej, następnie Sojusz Północnoatlantycki i odnowienie więzi transatlantyckich, w końcu także ONZ i KBWE/OBWE.

Nowością był również brak określenia granicy między interesami żywotnymi a interesami strategicznymi. Jest natomiast stwierdzenie, że obydwa będą bronię z jednakową determinacją. Decyzje dotyczące oceny czy jest to interes żywotny czy interes strategiczny pozostawiono czynnikom politycznym. W odniesieniu do ochrony interesów narodowych

wynikających z mocarstwowej pozycji Francji w świecie za wystarczające uznano zastosowanie środków politycznych¹⁰.

W *Białej Księdze* nakreślono sześć scenariuszy potencjalnych kryzysów, mogących zagrozić interesom Francji:

- ◆ konflikt lokalny nie zagrażający żywotnym interesom kraju (wojna w regionie, gdzie Francja ma interesy strategiczne;
- ◆ konflikt zagrażający żywotnym interesom Francji (podobnie, lecz z udziałem strony posiadającej broń nuklearną;
- ◆ atak na terytorium Francji poza metropolią;
- ◆ konieczność wywiązania się Francji z dwustronnych zobowiązań sojusznicych, konieczność wymuszenia respektowania prawa międzynarodowego;
- ◆ ponowne pojawienie się zagrożenia dla Europy Zachodniej.

Część powyższych sytuacji może zaistnieć równocześnie, na co Francja musi być przygotowana.

Znaczący wkład dotyczący sformułowania podstawowych celów doktryny bezpieczeństwa narodowego Francji wnieśli teoretycy: Raymond Aron, Jean-Baptiste Duroselle, Thierry de Montbrial, Frédéric Charillon.

R. Aron analizując historię wojen i pokoju w Europie, za najważniejszy cel doktryny zagranicznej uważał bezpieczeństwo (*sécurité*), następnie potęgę (*puissance*) i chwałę (*gloire*), rozumianą jako prestiż państwa na arenie międzynarodowej. Te trzy cele określał jako wieczne (abstrakcyjne). W ujęciu R. Arona pod pojęciem bezpieczeństwa należy rozumieć dążenia do przetrwania państwa w sensie materialnym, wyrażające się ogólnie w „nie zagładzie ludności i niezależności państwa”, lub konkretniej w „niezależności reżimu politycznego, kultury historycznej oraz w bezwarunkowym zachowaniu życia jednostek”¹¹. Kategorię potęgi R. Aron definiował jako „zdolność jednostki politycznej do narzucenia swej woli innym jednostkom politycznym”¹². Podstawowymi elementami potęgi państwa są: przestrzeń (*espace*), zasoby (*ressources*) i zdolność do zbiorowego działania (*action collective*)¹³. W odniesieniu do pojęcia chwały, francuski uczyony uważał, że ani bezpieczeństwo, ani potęga nie zaspakają aspiracji danego narodu, dlatego państwo powinno

¹⁰ *Livre Blanc sur la Défense de 1994*, s.25-26.

¹¹ Raymond Aron, *Paix et guerre entre les nations*, Paris 1966, s.585 – 586.

¹² *Ibidem*, s.58.

¹³ *Ibidem*, s.65.

tworzyć poczucie, że „jest zadowolone z myśli, że inne mają przed nim respekt”¹⁴. Za niemniej ważne działania w polityce zagranicznej, uzupełniające cele odwieczne, zdaniem R. Arona, są cele historyczne, nazwane też „konkretnymi” polegające na osiągnięciu i utrzymaniu przestrzeni (*espace*), przygotowanie ludzi (*hommes*) i dusz (*âmes*) do akceptacji idei danego państwa, narodowego lub uniwersalnego¹⁵.

J.-B. Duroselle, za podstawowe cele uznaje: wzmocnienie potęgi, osiągnięcie bogactwa, zapewnienie sobie uznania na arenie międzynarodowej, a w niektórych ważnych dla niego sytuacjach podjęcie ekspansji religijnej lub rewolucyjnej¹⁶. Na uwagę zasługuje to, że nie wylicza bezpieczeństwa jako celu najważniejszego. Uważa, że bezpieczeństwo jest po pierwsze, zależne od potęgi, bogactwa, prestiżu państwa. Po drugie, bezpieczeństwo jest „przez swą istotę wspólnym celem wszystkich państw, wszystkich jednostek politycznych, a to z tej przyczyny, że każda wspólnota zakłada przede wszystkim przeżycie”¹⁷. Wyróżnia dwa rodzaje bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo względne (*securitate relative*), polegające na zapewnieniu sobie przez potęgę, zdolności zachowania niezależności i integralności terytorialnej. Drugim rodzajem bezpieczeństwa jest bezpieczeństwo absolutne (*securitate absolue*), oznaczające poczucie nie zagrożenia, związane nie tylko z utratą terytorium i niepodległości, ale także braku możliwości wciągnięcia w niepożądaną wojnę¹⁸.

F. Charillon dokonując analizy zmian geopolitycznych w świecie jakie zaszły na przełomie XX i XIX wieku, a szczególnie po ataku terrorystycznym z 11 września 2001 r., opowiada się za częściową zmianą podejścia do realizacji celów polityki bezpieczeństwa. W nowej rzeczywistości ta polityka państwa powinna wyróżniać się trzema typami (rodzajami) (*politique étrangère de projection; politique étrangère de protection; politique étrangère de compromis*):

- ◆ „projection” – rozmyślnym planowaniem polityki zewnętrznej państwa przy uwzględnieniu wpływów politycznych, ekonomicznych i kulturalnych. Przy czym zaznacza, że pojęcia wielkości, potęgi, prestiżu i oddziaływania w planowaniu polityki powinny zajmować bardzo ważne miejsce;
- ◆ „protection” – zapewnianie bezpieczeństwa polegające na wielokierunkowej obecności w świecie mające na celu ochronę przed agresją, zewnętrzną ingerencją

¹⁴ Ibidem, s. 84 -86.

¹⁵ R. Aron, *Pokój i wojna między narodami (teoria)*, Centrum Adama Smitha, Warszawa 1995, s. 100-113.

¹⁶ J.-B. Duroselle, *Tout empire perira. Une vision théorique des relations internationales*, Paris 1982, s. 88-90.

¹⁷ Ibidem, s.89.

¹⁸ Ibidem, s.90.

oraz gotowością do podjęcia działań ofensywnych i defensywnych przed wszelkim zagrożeniem;

- ◆ „compromis” – zdolność państwa do zawierania kompromisów, porozumiewania się z innymi państwami w sprawach istotnych dla bezpieczeństwa międzynarodowego¹⁹.

W Białej Księdze o Obronie z 1994 r., utrzymane zostały trzy obszary bezpieczeństwa Francji i tutaj również w porównaniu z teorią trzech kręgów nastąpiły zasadnicze korekty:

- ◆ Obrona żywotnych interesów Francji, wyrażająca się w zachowaniu integralności terytorium narodowego (metropolii i terytoriów zamorskich), obronie morskich i powietrznych stref przygranicznych, zapewnienie pełnej suwerenności oraz ochrona ludności.
- ◆ Wzmacnianie europejskiego kierunku obrony poprzez nadanie jej własnego wymiaru w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności. Utrzymanie pokoju na kontynencie europejskim, zwłaszcza na wschodzie i południu Europy oraz w basenie Morza Śródziemnego. Zapewnienie swobody komunikacji głównymi szlakami morskimi zwłaszcza: Morza Śródziemnego, Morza Czerwonego i północnej części Oceanu Indyjskiego²⁰.
- ◆ Obrona interesów Francji wynikających z jej odpowiedzialności na forum międzynarodowym związanej z członkostwem w Radzie Bezpieczeństwa ONZ²¹ oraz jej rangi w świecie²².

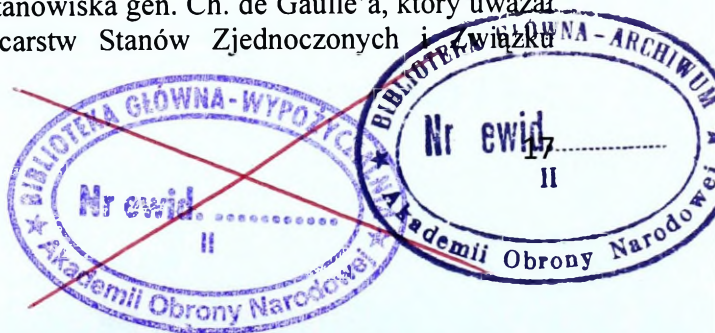
Przedstawione obszary bezpieczeństwa Francji, zostały skonkretyzowane w sześciu scenariuszach dotyczących użycia francuskich sił zbrojnych, które są brane pod uwagę w formułowaniu celów i kierunków francuskiej polityki zagranicznej dotyczących ochrony interesów narodowych Francji i jej mocarstwowej pozycji:

¹⁹ F. Charillon, *Peut – il encore y avoir une politique étrangère française ?*, « Politique étrangère » 4/2002, s.916-919 ; szerzej : F.Charillon, *Introduction, (w:) Les politiques étrangères : ruptures et continuités*, Paris, La Documentation française, 2001.

²⁰ W Białej Księdze o Obronie podkreślono, że ten szlak morski ma dla Francji znaczenie strategiczne ponieważ obsługuje, aż 82% francuskiego importu i 56% eksportu, s.25.

²¹ Brak w poprzedniej Białej Księdze o Obronie zapisu dotyczącego roli jaką Francja mogła spełniać z faktu stałego członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa ONZ, wynikał ze stanowiska gen. Ch. de Gaulle'a, który uważał Radę Bezpieczeństwa za instrument nacisku dwóch supermocarstw Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego.

²² *Le Livre Blanc sur la Défense de 1994*, s.25-26.



1. Konflikt regionalny nie zagrażający żywotnym interesom Francji prawdopodobny w bliższej lub dalszej przyszłości Europie, na afrykańskich wybrzeżach Morza Śródziemnego i na Bliskim Wschodzie. W przypadku wystąpienia konfliktu francuskie siły zbrojne działałyby na podstawie mandatu międzynarodowego w ramach NATO, Unii Zachodnioeuropejskiej (w przyszłości Unii Europejskiej), lub doraźnie zawiązanej koalicji.
2. Konflikt regionalny, zagrażający żywotnym interesom Francji. Nie można go wykluczyć zarówno w krótkim czasie, jak i w dłuższym, w regionie Bliskiego i Środkowego Wschodu oraz w basenie Morza Śródziemnego. W związku z możliwością udziału w konflikcie państwa posiadającego broń nuklearną, Francja w razie konieczności może wystąpić z groźbą uruchomienia swych jądrowych sił strategicznych. Podkreślono, że konflikt w tym regionie niesie bardzo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego w postaci: zmasowanego terroryzmu, szantażu nuklearnego, ataków lotniczych lub raketowych. W rozwiązywaniu konfliktu francuskie siły zbrojne uczestniczyłyby na mocy mandatu międzynarodowego.
3. Ewentualne zaatakowanie departamentów i terytoriów zamorskich Francji, które obecnie są objęte systemem odstraszenia jądrowego. Francja musi być gotowa do przeciwstawienia się takiemu zagrożeniu sama i wbrew możliwym naciskom opinii międzynarodowej.
4. Scenariusz ten wynika z dwustronnych układów i sojuszy obronnych zawartych przez Francję zwłaszcza w Afryce. Wobec realnej możliwości wybuchu konfliktów zbrojnych między państwami afrykańskimi, Francja jest zobowiązana do prowadzenia dynamicznej dyplomacji prewencyjnej w rozwiązywaniu sporów na kontynencie afrykańskim.
5. Scenariusz ten ma bardzo ogólny charakter, przewiduje udział francuskich sił zbrojnych w operacjach na rzecz pokoju i poszanowania prawa międzynarodowego w różnych formach (akcje rozejmowe, nadzór granic, akcje humanitarne, przywracanie pokoju). Obszar udziału jest bardzo rozległy Europa, Środkowy Wschód, Południowo-Wschodnia Azja, Afryka oraz ewentualnie Ameryka Łacińska i to jednocześnie w różnych miejscach. Realizacja piątego scenariusza ma odbywać się w ramach działania politycznego (ONZ, OBWE) i militarnego (NATO, UZE, sojusze) i jest

ściśle związana z trzecim obszarem bezpieczeństwa Francji wynikającej z roli i pozycji Francji na arenie międzynarodowej.

6. Ostatni scenariusz jest związany z ponownym pojawieniem się znacznej groźby agresji wymierzonej przeciwko państwom Europy Zachodniej²³.

Analiza przedstawionych w Białej Księdze o Obronie – 1994, założeń francuskiej polityki bezpieczeństwa (polityki obronnej) potwierdzała, że Francja w zmienionej sytuacji polityczno-militarnej w Europie i świecie zamierza nadal kontynuować swoją mocarstwową politykę rozpoczętą na początku lat sześćdziesiątych przez gen. Ch. de Gaulle'a. Dał temu wyraz po objęciu stanowiska prezydenta J. Chirac, 31 sierpnia 1995 r. w czasie dorocznego spotkania z francuskimi ambasadorami w Paryżu. Nawiązując do dokonań Francji w minionym okresie, stwierdził m.in., że jest to „kraj wyjątkowy, który dał wiele światu i który ma jeszcze wiele do zaoferowania, kraj uosabiający wartości, które stały się wartościami powszechnymi i który zamierza pozostać w pierwszej linii walki przeciwko niesprawiedliwości, nietolerancji i wojnie, wreszcie kraj, który dysponuje atutami kulturalnymi, gospodarczymi, wojskowymi, umożliwiającymi wywieranie wpływu na bieg wydarzeń”²⁴. Podsumowując tą wypowiedź dodał, że „Francja zachowa swą pozycję mocarstwa globalnego tylko dzięki swej stałej woli, zdolności adaptacji i wyobraźni, mając jasną wizję zmian zachodzących w świecie i pragmatyczne podejście do nich”²⁵.

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych francuscy politycy z F. Mitterandem na czele liczyli, że po upadku systemu dwublokowego, spełni się wizja gen. Ch. de Gaulle'a i powstanie wreszcie nowy ład międzynarodowy oparty na wielobiegunowości, w którym Francja będzie mogła odgrywać istotniejszą rolę niż w okresie rywalizacji dwóch supermocarstw.

System wielobiegunowy zdaniem francuskich polityków, miał wpływać na ustanowienie nowej „światowej równowagi”, która przyczyni się do umocnienia pokoju i stabilności w świecie. Pozwoli uchronić kulturową i językową różnorodność współczesnego świata, doprowadzi do prymatu prawa międzynarodowego nad „prawem silniejszego” oraz

²³ *Le Livre blanc sur la défense de 1994*, s. 64–72.

²⁴ *Discours de M. Jacques Chirac, Président de la République Française, à l'occasion de la réunion des ambassadeurs*, Palais d'Élysée, 31 août 1995; www.elysee.fr

²⁵ *Ibidem*

umożliwi kontrolę procesów globalizacji²⁶. Francja z obawą podchodziła do umacniania się systemu jednobiegunowego kształtującego się pod przywództwem politycznym i militarnym Stanów Zjednoczonych. J. Chirac w czasie spotkania 29 sierpnia 1996 r. z ambasadorami Francji, działania na rzecz budowy nowego systemu wielobiegunowego uznał jako główne wyzwanie naszych czasów. W nakreślonym zarysie francuskiej polityki zagranicznej wymienił cztery osie wokół których winna się ona skoncentrować:

1. Obrona, ochrona i wzmocnienie istniejącego ładu międzynarodowego poprzez zreformowanie istniejących organizacji międzynarodowych i zwiększenie ich skuteczności.
2. Przyczynianie się do kształtowania systemu wielobiegunowego poprzez udzielanie pomocy regionalnym i subregionalnym organizacjom gospodarczym: Stowarzyszeniu Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), Wspólnego Rynku Południa (MERCOSUR), Południowoafrykańskiej Wspólnoty Rozwoju (SADC) i Radą /Państw Zatoki (GCC).
3. Uczynienie z Unii Europejskiej najważniejszego aktora świata wielobiegunowego, poprzez odnowienie jej naturalnej solidarności. Najpierw poprzez utwierdzenie w ramach Sojuszu Atlantyckiego europejskiej tożsamości, później w miarę rozszerzania UE stworzenie takiej architektury bezpieczeństwa europejskiego, która obejmie wszystkie państwa europejskie i zapewni oddziaływanie na inne regiony. Przede wszystkim na Afrykę, państwa basenu Morza Śródziemnego i Bliskiego Wschodu, za które Francja jest historycznie i moralnie odpowiedzialna.
4. Dalsza budowa Unii Europejskiej, poprzez pogłębianie integracji gospodarczej, walutowej, społecznej i kulturalnej oraz podjęcie zdecydowanych działań dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i tożsamości obronnej²⁷.

Mając na uwadze zrealizowanie wizji świata wielobiegunowego dyplomacja francuska przy każdej okazji podejmował i podejmuje nadal wysiłki na rzecz zacieśnienia współpracy Francji i Unii Europejskiej z rosnącymi w światową potęgę gospodarczą Chinami oraz

²⁶ A. Szeptycki, „Pewna wizja świata” – *Francuska koncepcja ładu wielobiegunowego*, (w:) R. Kuźniar, (red.) *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, s. 248 – 274.

²⁷ *Discours de Monsieur J. Chirac Président de la République à l'occasion de la réception des ambassadeurs*, Palais de l'Élysée, 29 août 1996; www.elysee.fr

Indiami. Ważnym partnerem Francji w jej działaniach na rzecz powstania w przyszłości systemu multipolarnego, jest Rosja, która ma podobną wizję świata opartego na postanowieniach Karty NZ.

W lutym 1996 r. prezydent Jacques Chirac podjął decyzję o profesjonalizacji sił zbrojnych, ich zmniejszeniu. Celem zmian było przystosowywanie potencjału obronnego Francji do nowych warunków strategicznych.

Projekt ten ma być w pełni zrealizowany do 2015 r., lecz kluczowa jego faza przypadła na lata 1997–2002. Zmieniono relację między siłami konwencjonalnymi a odstraszaniem nuklearnym, przez ponad trzy dekady stanowiącym podstawę doktryny obronnej. Komponent nuklearny zredukowany został do strategicznych pocisków umieszczonych na okrętach podwodnych i przenoszonych przez samoloty. Siły konwencjonalne przygotowywane są do prowadzenia odległych operacji, co oznacza zwiększenie ich mobilności (zakup samolotów A400M), zwiększenie zdolności współpracy poszczególnych rodzajów sił zbrojnych oraz interoperacyjności z partnerami z Sojuszu i UE. Konieczne jest również wzmocnienie możliwości wywiadowczych, uzyskiwane poprzez rozwój programów kosmicznych (Helios II, Syracuse II) oraz urządzeń elektromagnetycznych. Stopniowo znosi się pobór do wojska. Siły zbrojne Francji zmniejszyły się o 150 tys. osób. Dyskutowany projekt *loi de programmation 2003–2008* potwierdził te tendencje, przewidując w najbliższej przyszłości przeznaczenie znacznych środków na modernizację sił zbrojnych (ponad 80 mld euro na zakup i badania nad uzbrojeniem). Wydatki na obronę mają utrzymać się na obecnym poziomie – około 2% PKB. Francja pozostanie więc drugim pod tym względem – po Wielkiej Brytanii – europejskim członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zmniejszeniu stanu osobowego wojsk lądowych, powietrznych i marynarki, towarzyszy przeciwna tendencja odnośnie żandarmerii narodowej. Ma to związek ze zmianą charakteru zagrożeń, przede wszystkim ze wzrostem zagrożenia terroryzmem.

Jednocześnie ze zmianami w siłach zbrojnych, od 1995 r. rozpoczęto restrukturyzację przemysłu obronnego, w większości będącego własnością państwa. Globalne tendencje w przemyśle zbrojeniowym wymogły jego prywatyzację i konsolidację (także na poziomie europejskim), pozwalając francuskim producentom utrzymać miejsce w pierwszej trójce światowych eksporterów uzbrojenia. Posiadanie własnej, silnej bazy w dziedzinie produkcji uzbrojenia umożliwia francuskim siłom zbrojnym dostęp do najnowszych technologii,

dostosowanych do ich potrzeb. Jednak by utrzymać tę bazę na odpowiednim poziomie, potrzebny jest wzrost nakładów na badania i wdrożenie, co możliwe jest – jak się wydaje – poprzez zacieśnienie współpracy europejskiej.

We francuskiej doktrynie obronnej podkreśla się zaangażowanie całego społeczeństwa w obronę narodową. Oznacza to nacisk na rozwój obrony cywilnej oraz starania, by mimo profesjonalizacji sił zbrojnych, utrzymać gotowość obywateli do obrony. Służy temu między innymi obowiązek odbywania przez obywateli jednodniowych ćwiczeń.

Francja podkreśla swoje przywiązanie do autonomii w dziedzinie obrony, co oznacza, że wszelkie decyzje podejmowane są samodzielnie. Było to jedną z przyczyn wycofania się z NATO w 1966 r., gdyż atak na członka organizacji mógł doprowadzić do automatycznego zaangażowania sił francuskich z rozkazu Naczelnego Dowódcy Sił Sojuszniczych w Europie, przed podjęciem decyzji przez Radę Północnoatlantycką.

Obecnie, mimo zbliżenia do NATO i powrotu do Komitetu Wojskowego, V Republika nie zdecydowała się na ponowną integrację ze strukturami wojskowymi Sojuszu. Wydarzenia związane z kryzysem w Kosowie i atakiem z 11 września 2001 r. dowiodły wszakże, że jest aliantem, na którego można liczyć. Wnosi też istotny wkład do operacji pokojowych NATO. Sposobem wzmocnienia swej pozycji w Sojuszu są działania Francji na rzecz zrównoważenia jego amerykańskiego i europejskiego filaru, poprzez rozwój Europejskiej Tożsamości w dziedzinie Bezpieczeństwa i Obrony. Francja, jako sygnatariusz Zmodyfikowanego Traktatu Brukselskiego (ZTB) z 1954 r., na bazie którego powstała UZE, opowiada się także za stopniową budową obrony europejskiej, którą to możliwość przewiduje Traktat o Unii Europejskiej. Wydaje się jednak, że wobec niewielkich nakładów na obronę i różnic interesów państw UE, jest to perspektywa odległa. Powstająca Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony koncentruje się bowiem obecnie na organizowaniu operacji pokojowych o małej skali i UE wyraźnie zastrzega, że nie jest budowana europejska armia. Mimo rozwiązania UZE, Zintegrowany Traktat Brukselski pozostaje w mocy, choć wobec braku zintegrowanej struktury wojskowej, jego efektywność jest dyskusyjna.

Z polityką obronną związane są aspiracje V Republiki do odgrywania roli mocarstwa. Potwierdzeniem obecności Francji w różnych częściach globu są zawierane przez nią dwustronne sojusze oraz stacjonowanie (stopniowo redukowanych) wojsk francuskich w niektórych państwach afrykańskich, a także w departamentach i na terytoriach zamorskich. Za ważny element mocarstwowego statusu kraju, związany z obronnością, uważa się również

stałe członkostwo w Radzie Bezpieczeństwa NZ, czemu towarzyszą postulaty wzmocnienia tej organizacji.

5. Vigipirate – plan zarządzania kryzysowego

Groźba zamachów terrorystycznych przyczyniła się do wypracowania programu (planu) reagowania na sytuacje kryzysowe *Vigipirate* (*Bocianie Gniazdo*), zakładającego koordynację działania sił policyjnych i wojskowych. Plan Vigipirate opracowany w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Francji. Stworzony został na wypadek konieczności zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego w państwie wobec powstania sytuacji kryzysowej. Założono, że źródła zagrożenia mogą wynikać zarówno z sytuacji wewnętrznej, panującej w danym okresie we Francji, bądź też mogą być wywołane panującą sytuacją na arenie międzynarodowej. W związku z realnym lub potencjalnym zagrożeniem terrorystycznym program nałożył obowiązki związane z zapewnieniem bezpieczeństwa w państwie na wszystkie podmioty Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Główny ciężar odpowiedzialności za prewencyjne zabezpieczenie kraju spoczywa na policji. Zgodnie z założeniami programu w sytuacji najwyższego stopnia zagrożenia, możliwe jest wsparcie działań policyjnych przez siły zbrojne.

Plan „Vigipirate” ma przede wszystkim na celu:

1. Przeciwdziałanie i uniemożliwienie dokonania zamachów terrorystycznych na terenie Francji.
2. Informowanie społeczeństwa o stopniu zagrożenia terrorystycznego.
3. Informowanie o sposobach zabezpieczania się przed ewentualnymi zamachami, jak również zachowania w obliczu jego zaistnienia.

Mając na uwadze realizację powyższych celów prowadzona jest szeroko zakrojona akcja propagandowa przede wszystkim w miejscach publicznych, najczęściej odwiedzanych przez społeczeństwo (szpitale, poczty, szkoły, domy towarowe, itp.). Vigipirate został podzielony na dwie fazy w zależności od stopnia występującego zagrożenia:

1. **Fazę zwykłą** – związaną ze stałym informowaniem poszczególnych ogniw służb policyjnych o zagrożeniu, kontroli prawidłowości pełnienia służby i zabezpieczenia miejsc zagrożonych. Jedynym obciążeniem jest wprowadzenie 24 . godzinnych dyżurów w jednostkach, w których dotychczas taki system nie obowiązywał.

2. Fazę zagrożenia – polegającą na wzmocnieniu służb policyjnych siłami wojska.

Wprowadzenie jej wynika z wystąpienia poważnego zagrożenia zamachami terrorystycznymi.

Realizacja planu ma na celu zapewnienie normalnego funkcjonowania państwa, stałych, niczym niezakłóconych dostaw towarów do sklepów, normalnego ruchu na drogach i kolei. Poszczególne ustalenia są wprowadzone stopniowo.

W pierwszym etapie, zgodnie z wytycznymi policji, jej przedstawiciele spotykają się z dyrektorami wielkich obiektów handlowych, dyrektorami i kierownikami teatrów, kin, muzeów, itp. miejsc o charakterze publicznym. Spotkania mają na celu przedstawienie skali zagrożenia, wyartykułowanie oczekiwań policji w stosunku do służb ochrony tych placówek, wysłuchanie i uwzględnienie ich uwag i spostrzeżeń, które mogą mieć istotne znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa.

Drugi etap polega na wprowadzeniu w newralgiczne miejsca służb policyjnych, kontrolowanie i egzekwowanie zaleceń policji.

Trzeci etap dotyczy wprowadzania planu jest wsparcie pododdziałów policji, siłami zbrojnymi. Ta faza realizacji planu ma miejsce w sytuacji najwyższego zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego w państwie. Przed wprowadzeniem wojska na ulice Francji, policja przeprowadza szkolenie z kadrami sił zbrojnych dotyczące sposobu i zasad taktyki patrolowania, zakresu uprawnień i obowiązków, a także postępowania w sytuacjach ekstremalnych.

Bardzo istotną rolę w całym systemie zabezpieczenia i realizacji planu ma zapewnienie prawidłowej współpracy z mediami. Wiadomo jest, że instytucje te mają największy wpływ na kształtowanie opinii publicznej na temat sytuacji w państwie. Zamach terrorystyczny, nawet najłagodniejszy w skutkach, może być przedstawiony w publikatorach jako niewyobrażalny kataklizm. Odpowiednie przekazywanie społeczeństwu informacji o panującej sytuacji oraz zamierzeniach władz, pozwala na lepszy odbiór społeczny wzmoczonych działań prewencyjnych, a także uspokojenie nastrojów wśród ludności.

Plan Vigipirate pozwala na szybkie wprowadzenie przemyślanych i skutecznych procedur w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa państwa. W zależności od zaistniałej sytuacji plan pozwala na podjęcie innych doraźnych działań po zapewnieniu ogólnych środków

bezpieczeństwa i możliwości kontroli zagrożonego obszaru²⁸. Wydarzenia z 11 września 2001 roku zaktywowały rządy państw do aktywnego podejmowania przedsięwzięć antyterrorystycznych, w tym do opracowywania planów w obszarze zapobiegania i walki z terroryzmem. Wskazały potrzebę podejmowania tego typu przedsięwzięć również w krajach, w których zagrożenie terrorystyczne nie stanowiło do tej pory poważniejszego problemu. Dotyczy to zwłaszcza państw, które przeszły proces transformacji ustrojowej stały się sojusznikiem zachodniego świata.

Obowiązujący aktualnie nowy program Vigipirate zachowuje cztery poziomy alarmu. Każdy z tych poziomów jest określony przez kolor, rząd podejmuje niezbędne działania służące osiągnięciu określonego celu.

- ◆ Poziom żółty - wskazuje czujność wobec jeszcze niedefiniowanych do końca zagrożeń; okres przejścia do wyższego poziomu kilka dni;
- ◆ Poziom pomarańczowy – przewidywanie zagrożenia terrorystycznego jako wiarygodne; okres przejścia do wyższego poziomu terminie szybkim.
- ◆ Poziom czerwony - zastosowanie niezbędnych środków aby zapobiec groźbie lub przewidywanemu atakowi terrorystycznemu;
- ◆ Poziom szkarłatny – zapobiec ryzyku ataku o dużej skali.

Nowy plan Vigipirate pozwala na większą elastyczność i działanie odpowiednich struktur państwowych²⁹.

6. Biała Księga o Obronie i Bezpieczeństwie Narodowym– 2008

Od 1994 roku, daty ogłoszenia drugiej Białej Księgi na temat obrony, świat bardzo się zmienił, zwłaszcza biorąc pod uwagę globalizację. Coraz szybsze rozpowszechnianie informacji, wymiana dóbr, usług, osób, ma jednocześnie pozytywne jak i negatywne skutki na nasze środowisko ekonomiczne, społeczne i polityczne ale także na sytuację bezpieczeństwa narodowego jak i międzynarodowego. Hierarchia mocarstwowości, potęgi zmienia się i będzie nadal ewoluować. Świat nie jest bardziej niebezpieczny ale stał się mniej

²⁸ W. Trzepiota, Plan „Vigipirate” reaktywowany, WSPol Szczytno, „Policja”, nr 1/2002, s. 112.

²⁹ W samym obszarze Paryża (le zone de défense de Paris – ZDP) w miesiącu grudniu bezpieczeństwo zapewniało powołanych ok. 80 funkcjonariuszy – rezerwistów, którzy wzmocnili ochronę lotnisk, dworców i dużych atrakcji turystycznych. Od 1996 roku ochronę obszaru Paryża zapewniało około 145 tys. funkcjonariuszy.

przewidywalny. Nowe możliwości łączenia kryzysów, w szczególności wskazuje to sytuacja od Bliskiego Wschodu do Pakistanu. Francja i Europa są w sytuacji większej bezpośredniej podatności na zagrożenia różnego rodzaju np. terrorystyczne w horyzoncie czasowym do 2025 będą w zasięgu pocisków balistycznych, które będą posiadać nowe państwa – potęgi. Pojawiają się także nowe zagrożenia nowego typu na przykład cyberterrorizm, kryzysy sanitarne, ekologiczne ich zasięg jest coraz bardziej rozszerzony z powodu degradacji środowiska naturalnego.

Obowiązująca nowa Biała Księga o Obronie i Bezpieczeństwie Narodowym określa strategiczną analizę na następne 15 lat czyli do 2025 roku jako następstwo potrzeby opracowania nowej polityki w dziedzinie obrony i bezpieczeństwa.

W całym etapie opracowania Białej Księgi o Obronie i Bezpieczeństwie Narodowym z 2008 roku towarzyszyła bliska współpraca z Parlamentem. Członkami specjalnie powołanej Komisji było po dwóch członków ze Zgromadzenia Narodowego i Senatu. Projekt Białej Księgi o Obronie był prezentowany w komisjach parlamentarnych przy drzwiach zamkniętych z udziałem ministra spraw wewnętrznych, spraw zagranicznych i obrony. Efekty prac zostały przesłane prezydentowi N. Sarkozy'emu i premierowi. Debata parlamentarna dotycząca Białej Księgi o Obronie i Bezpieczeństwie Narodowym prowadzona była pod przewodnictwem premiera Francji od 23 czerwca 2008 roku. Wraz z pracami nad nowym dokumentem były prowadzone szerokie konsultacje m.in. przeprowadzono ok. 40 spotkań publicznych z udziałem przedstawicieli z różnych partii politycznych, struktur reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, ekspertów z kraju i z zagranicy, szczególnie z Niemiec, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Włoszech oraz Belgii. (ogółem 52 osoby reprezentujących różne narodowości). Uruchomiono 9 for internetowych, co pozwoliło ok. 25 tys. osobom przedstawić swoje opinie dotyczące nowej strategii obronnej. Witryny internetowe poświęcone Białej Księdze o Obronie zarejestrowały około 250 tys. wejść.

Nowa Biała Księga o Obronie z 2008 roku w porównaniu z Białą Księgą z 1994 roku rozszerza w sposób zasadniczy interesy związane z bezpieczeństwem Francji, nie ograniczając ich do spraw związanych wyłącznie z kwestiami dotyczącymi obrony. Definiuje narodową strategię bezpieczeństwa, która odnosi się do „wspólnych zagrożeń i gróźb mogących zagrażać życiu obywateli”³⁰. Do obszaru bezpieczeństwa narodowego została

³⁰ *Livre blanc sur la défense et sécurité en 2008*, La documentation Française, s.10.

dołączona polityka obronna. Aby lepiej zapewnić obronę interesów Francji, ochronę swoich obywateli, narodowej strategii bezpieczeństwa służy polityka bezpieczeństwa wewnętrznego – w odniesieniu do indywidualnego bezpieczeństwa osób, ich mienia czy zapewnienia porządku publicznego – zależy od polityki obywatelskiego bezpieczeństwa. Inne polityki takie jak polityka zagraniczna, polityka gospodarcza przyczyniają się także bezpośrednio do bezpieczeństwa narodowego.

Strategia bezpieczeństwa narodowego wyszczególnia pięć funkcji/czynności strategicznych, które siły obrony i bezpieczeństwa powinny opanować:

1. Znajomość i antycypacja.
2. Zapobieganie.
3. Odstraszanie.
4. Ochrona.
5. Interwencja.

Znajomość i antycypacja stanowi nową czynność strategiczną, postawioną jako priorytet. W świecie scharakteryzowanym jako niepewność i niestałość, posiadanie wiedzy w odniesieniu do różnego rodzaju sytuacji stanowi pierwszą linię obrony. To, to co gwarantuje autonomię decyzji i pozwala Francji zachować inicjatywę strategiczną. Powinna ona oferować zarówno decydującym politycznym jak i wojskowym czy osobom odpowiedzialnym za bezpieczeństwo wewnętrzne i obywatelskie, środki o największych możliwościach od tych niezbędnych dla przewidywania do kontroli prowadzonych zadań.

Połączenie tych pięciu czynności musi być elastyczne i powinno ewoluować dostosowując się do zmian środowiska międzynarodowego. W związku z tym Biała Księga będzie regularnie aktualizowana przed wejściem każdej nowej uchwalanej co 6 lat ustawy o planowaniu (*loi de programmation*), wyznaczającej kierunki rozwoju systemu obronnego państwa i określające związane z tym koszty.

Ochrona ludności i terytorium Francji wraca do strategii, z powodu pojawienia się nowych zagrożeń, na które ludność i obszar Francji jest bezpośrednio wystawiony.

Celem jest ochrona narodu przed kryzysami o dużym potencjale zwiększając jego zdolność do wyprzedzania pewnych zdarzeń. Można to określić jako „zdolność publicznych władz i francuskiego społeczeństwa w odpowiadaniu dużym kryzysom i przywracanie

szybko ich normalnego funkcjonowania”³¹. Wzmacnianie tej zdolności wymaga rozwoju środków i metod ochrony przestrzeni lądowej, powietrznej, morskiej i ich zdolności do szybkiej reakcji. Układ komunikacji odnoszący się do informowania społeczeństwa, ogłaszania alarmów będzie umieszczone w centrum przygotowywania i zarządzania kryzysowego. Ważną nowością jest to, że cele operacyjne są wspólnie wyznaczane, od tej pory środki bezpieczeństwa wewnętrznego i obywatelskiego tak jak siły wojskowe w misjach ochrony obywateli będą wspólnie koordynowane. Taka wspólna koordynacja wojskowych i obywatelskich środków stanie się fundamentalną zasadą nowej strategii.

Jeśli chodzi o zdolność zapobiegania konfliktom, Biała Księga wskazuje na potrzebę koncentracji na geograficznej osi priorytetów, od Atlantyku przez Morze Śródziemne, zatokę arabsko-perską aż po Ocean Indyjski. Ta oś odpowiada obszarom gdzie ryzyko implikuje interesy strategiczne Francji i Europy. Pozwoli także brać pod uwagę rosnącą wagę Azji dla bezpieczeństwa międzynarodowego i popierać obecne działania i współpracę w tym kierunku.



Źródło: http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc

³¹ *Livre blanc sur la défense et sécurité en 2008*, La documentation Française, s.11-12.

Równolegle Francja zachowa zdolność zapobiegania i działania na zachodnioeuropejskie obszary i wschodnie obszary afrykańskiego kontynentu (walka z przemytem narkotyków czy aktami terroru). Francja ma na celu powrót radykalnego systemu obrony i wojskowego współdziałania, żeby ewoluować wokół partnerstwa między Europą i Afryką i współpracy w dziedzinie obrony i bezpieczeństwa, popierać wzrost zdolności państw afrykańskich do utrzymania pokoju. Armia francuska dysponuje odpowiednimi środkami w obszarze Antyli – Gujany, w Centrum Kosmicznym w Kourou i do walki przemytem narkotyków. Żandarmeria narodowa i bezpieczeństwo cywilów będzie wzmocnione w DOM – COM. Biała Księga o obronie definiuje bezpośrednie zasady interwencji sił francuskich.

Odstraszanie nuklearne pozostaje istotnym fundamentem narodowej strategii. Jest ono ostateczną gwarancją bezpieczeństwa i niezależności Francji. Jedną z jej zadań jest zapobieganie agresji o pochodzeniu państwowym przeciwko żywotnym interesom państwa. Wychodząc naprzeciw różnorodnym zagrożeniom w dobie globalizacji, wiarygodność odstraszania opiera się na możliwości użycia szerokiej gamy różnorodnych środków będących w dyspozycji głowy państwa. Nawet jeśli Francji nie grozi dzisiaj żadna bezpośrednia groźba agresji, to zdolność Francji do zachowania niezależności, żywotnych interesów narodowych musi być zapewniona. Francja podejmowała i będzie podejmować inicjatywy związane z odstraszaniem nuklearnym. Jest w szczególności aktywna w walce przeciwko proliferacji broni nuklearnej, biologicznej i chemicznej jak i urządzeń do przenoszenia takiej broni.

Europejska ambicja stanowi priorytet. Unia Europejska jako główny aktor w zarządzaniu kryzysowym i w bezpieczeństwie międzynarodowym jest podstawowym komponentem francuskiej polityki bezpieczeństwa. Francja życzyłaby sobie aby Europejczycy wyposażyli się w odpowiednie zdolności wojskowe i cywilne. Biała Księga proponuje wiele konkretnych celów dla Europy Obrony na najbliższe lata. Te cele to:

- ◆ zdolność interwencji 60 tys. żołnierzy, w ciągu jednego roku mogących rozpocząć działanie, w tym lotnictwo i marynarka;
- ◆ zdolność rozpoczęcia dwóch, trzech operacji utrzymania czy przywrócenia pokoju i wielu operacji mniej istotnych;
- ◆ wzrost siły zdolności europejskich w kwestii planowania i prowadzenia operacji militarnych i cywilnych, jednocześnie rozwijając działania zewnętrzne UE;
- ◆ ożywienie europejskiego przemysłu obronnego.

Poza tym Biała Księga z 2008 roku kładzie nacisk na cztery główne priorytety w kwestii ochrony obywateli Europy:

1. Wzmocnienie współpracy w dziedzinie terroryzmu i zorganizowanej przestępczości.
2. Wprowadzenie europejskich zdolności obywatelskiej ochrony.
3. Koordynacja obrony przeciwko atakom informatycznym.
4. Zabezpieczenie zaopatrzenia w energię i surowce strategiczne.

Biała Księga z 2008 roku wyraża także poparcie rozwoju dla europejskiej obrony i bezpieczeństwa.

Narodowa strategia bezpieczeństwa zdefiniowana w nowej Białej Księdze ma na celu:

- ◆ obronę ludności i terytorium Francji;
- ◆ przyczynianie się do rozwoju bezpieczeństwa europejskiego i międzynarodowego;
- ◆ obrona wartości demokratycznych.

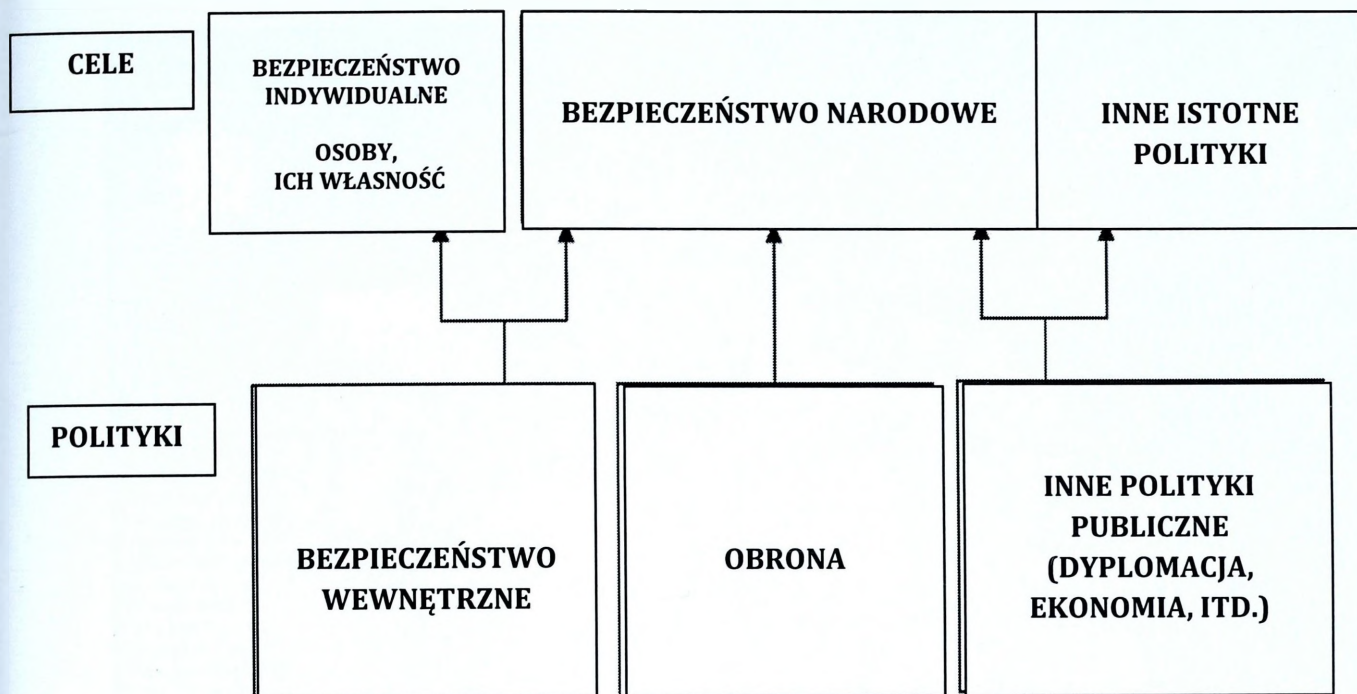
Zapewnienie bezpieczeństwa narodowego ma na celu połączenie wielu polityk publicznych. Polityki obronnej – ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa w obliczu wielu zagrożeń, respektowanie zobowiązań międzynarodowych w dziedzinie obronności, przyczynienie się Francji do zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, udział w ochronie ludności na terytorium Francji i za granicą w szczególności kładąc nacisk na bezpieczeństwo wewnętrzne i obywatelskie.

1. Polityki bezpieczeństwa wewnętrznego – zapewnienie w sposób ciągły ochrony ludności, gwarancji regularnego funkcjonowania władz publicznych, zapewnienie w miarę normalnych warunków życia w czasie kryzysu, obrona interesów narodu wobec niemilitarnych zagrożeń
2. Inne polityki publiczne bezpośrednio powiązane z zapewnianiem bezpieczeństwa narodowego, w szczególności dyplomacja i polityka gospodarcza.

Narodowa strategia bezpieczeństwa obejmuje zarówno bezpieczeństwo zewnętrzne jak i wewnętrzne, środki wojskowe jak i cywilne, ekonomiczne jak i dyplomatyczne³².

³² Commission Livre blanc,

http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc/les_reperes/l_ambition_europeenne_et_internationale_de_la_france/l_ambition_europeenne



Hierarchia zagrożeń i gróźb na terytorium Francji w 2008 roku

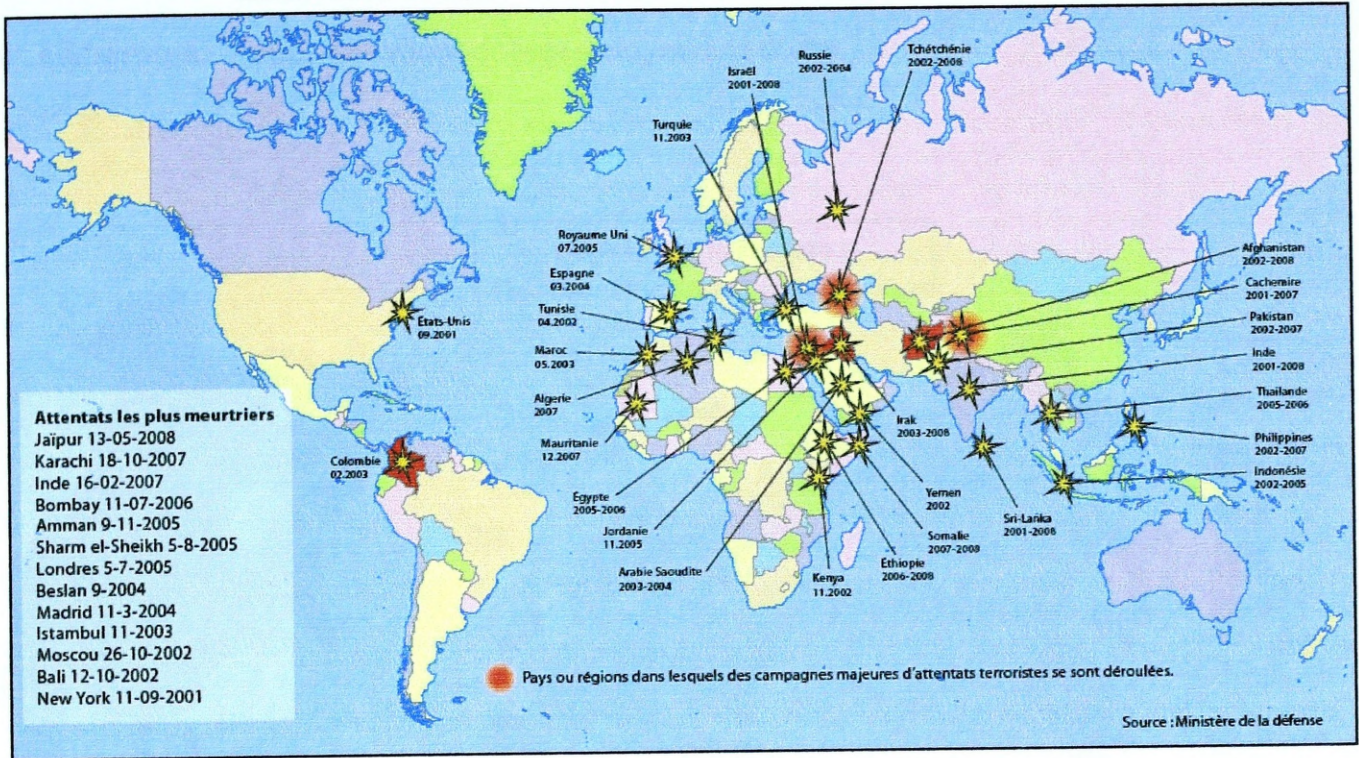
Obywatele i terytorium Francji są narażeni na znacznie więcej zagrożeń niż na początku lat 90-tych XX wieku.

Biała Księga o Obronie z 2008 roku klasyfikuje zagrożenia biorąc pod uwagę ich prawdopodobieństwo i ich zasięg.

Biała Księga wymienia:

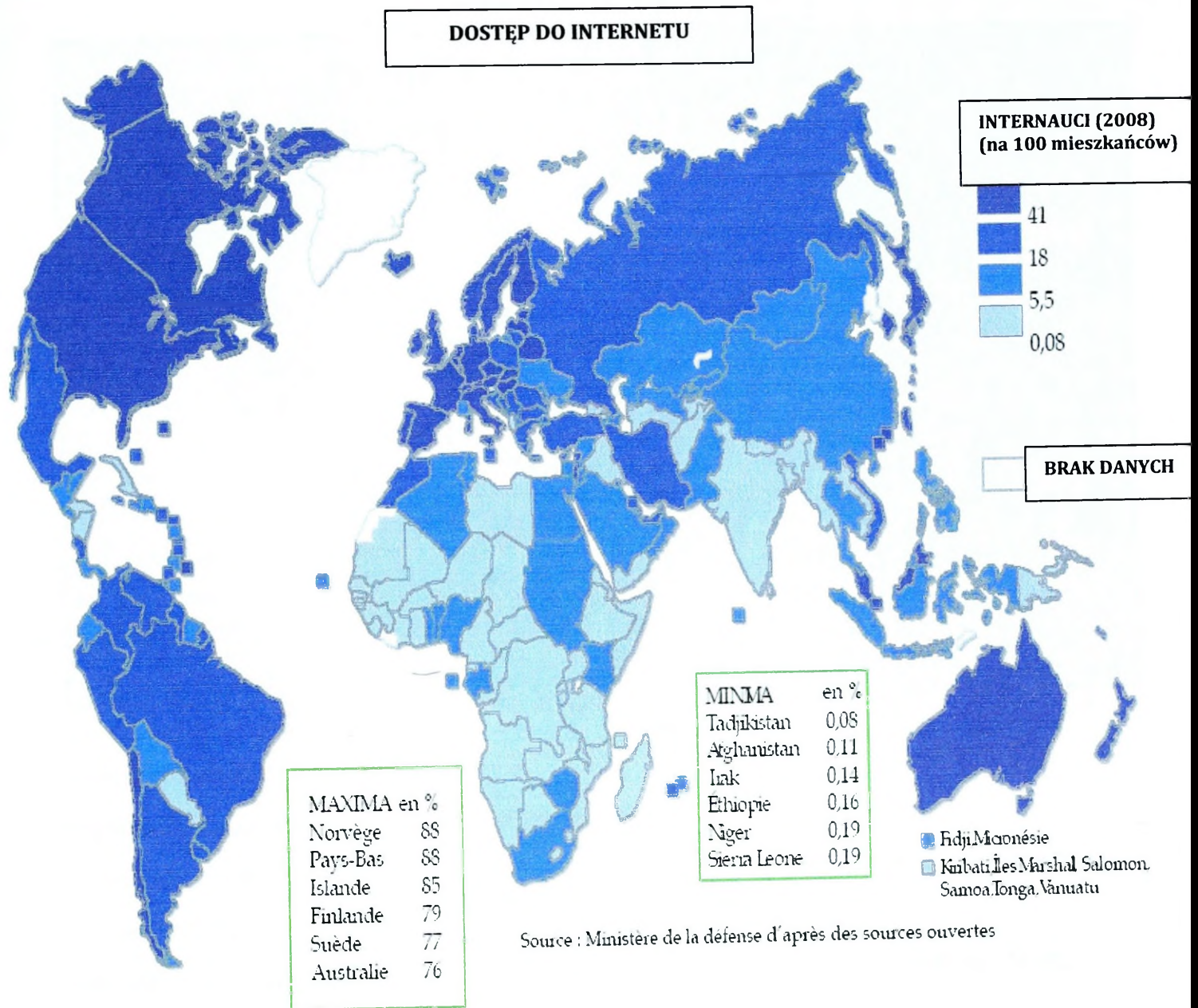
- ◆ **Zamachy terrorystyczne** - duże prawdopodobieństwo, szeroki zasięg, realne ryzyko użycia broni radiologicznej, chemicznej i biologicznej).

ZAMACHY TERRORYSTYCZNE PO WRZEŚNIU 2001



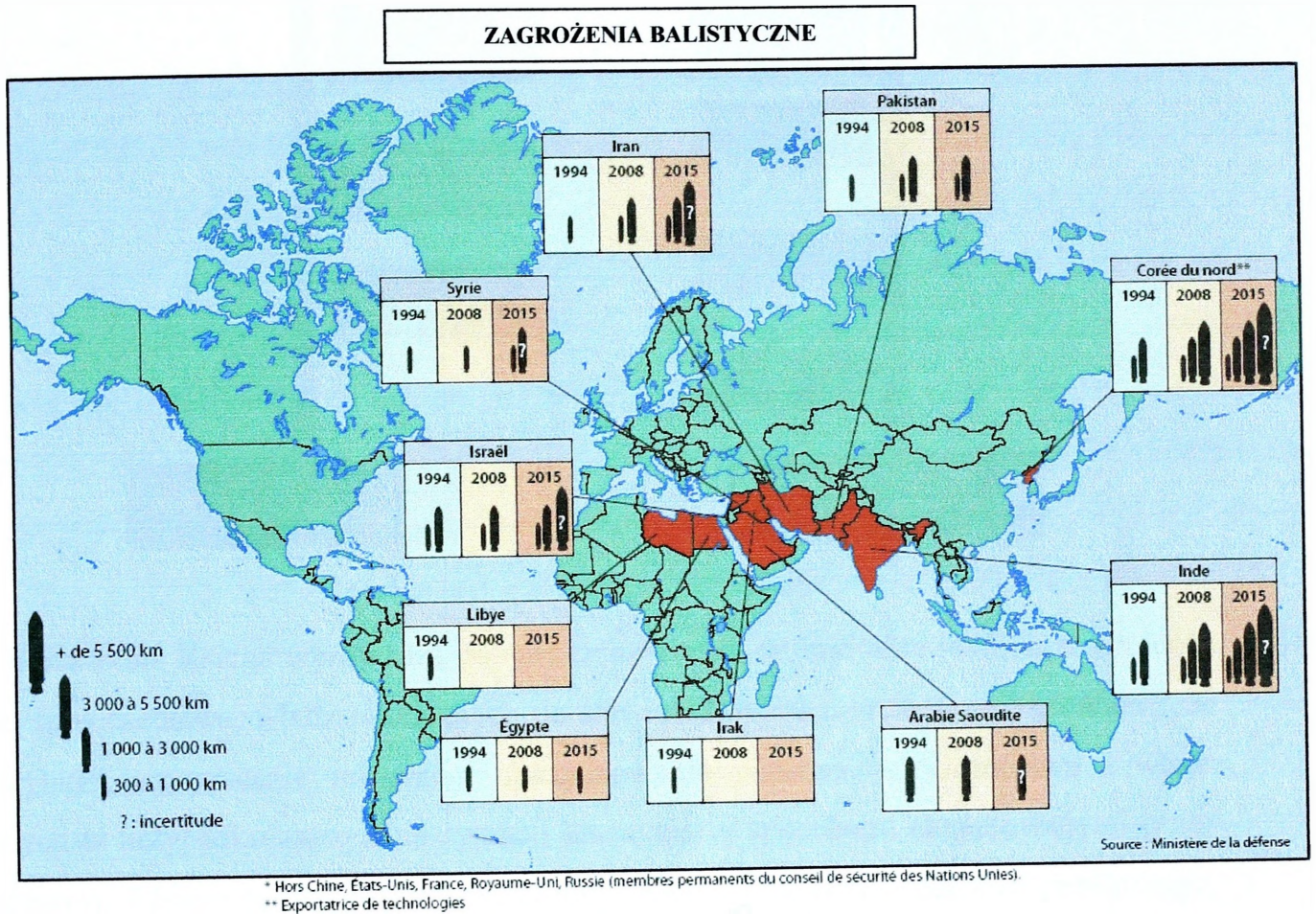
Źródło: http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc

- ◆ **Cyberataki** – duże prawdopodobieństwo, zasięg duży;



Źródło: http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc

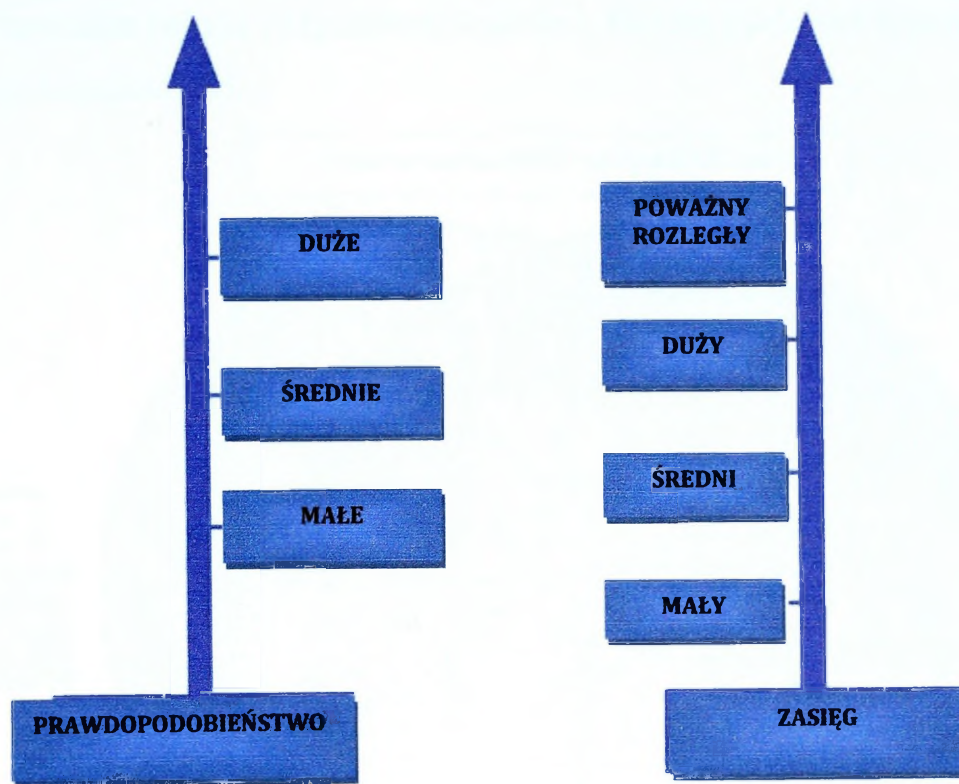
- ◆ **Zagrożenia balistyczne** – możliwość zagrożenia ze strony mocarstw posiadających i dopiero co chcących posiadać ten typ broni, średni zasięg, potencjalne zagrożenie;



Źródło: http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc

- ◆ **Pandemie** – średnie prawdopodobieństwo, średni zasięg;
- ◆ **Katastrofy naturalne czy przemysłowe** - średnie prawdopodobieństwo, stopniowo malejący zasięg;
- ◆ **Przestępczość zorganizowana** (wzrost przemytu narkotyków, fałszerstwa, broń, „biały wywiad”) zwiększające się prawdopodobieństwo;
- ◆ **okoliczności szczególne w departamentach czy DOM**
 - obszar Karaibów (cyklony, trzęsienia ziemi) – duże prawdopodobieństwo,
 - zagrożenia dla terytorium Gujany i obszar Oceanii – mniejsze prawdopodobieństwo³³.

³³ Hiérarchisation des risques et des menaces sur le territoire national en 2008, Commission Livre blanc http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc/les_reperes/le_nouvel_environnement_geostrategique/hierarchisation_de_s_risques_et_des_menaces_sur_le_territoire_national_en_2008__1/hierarchisation_des_risques_et_des_menaces_sur_le_territoire_national_en_2008

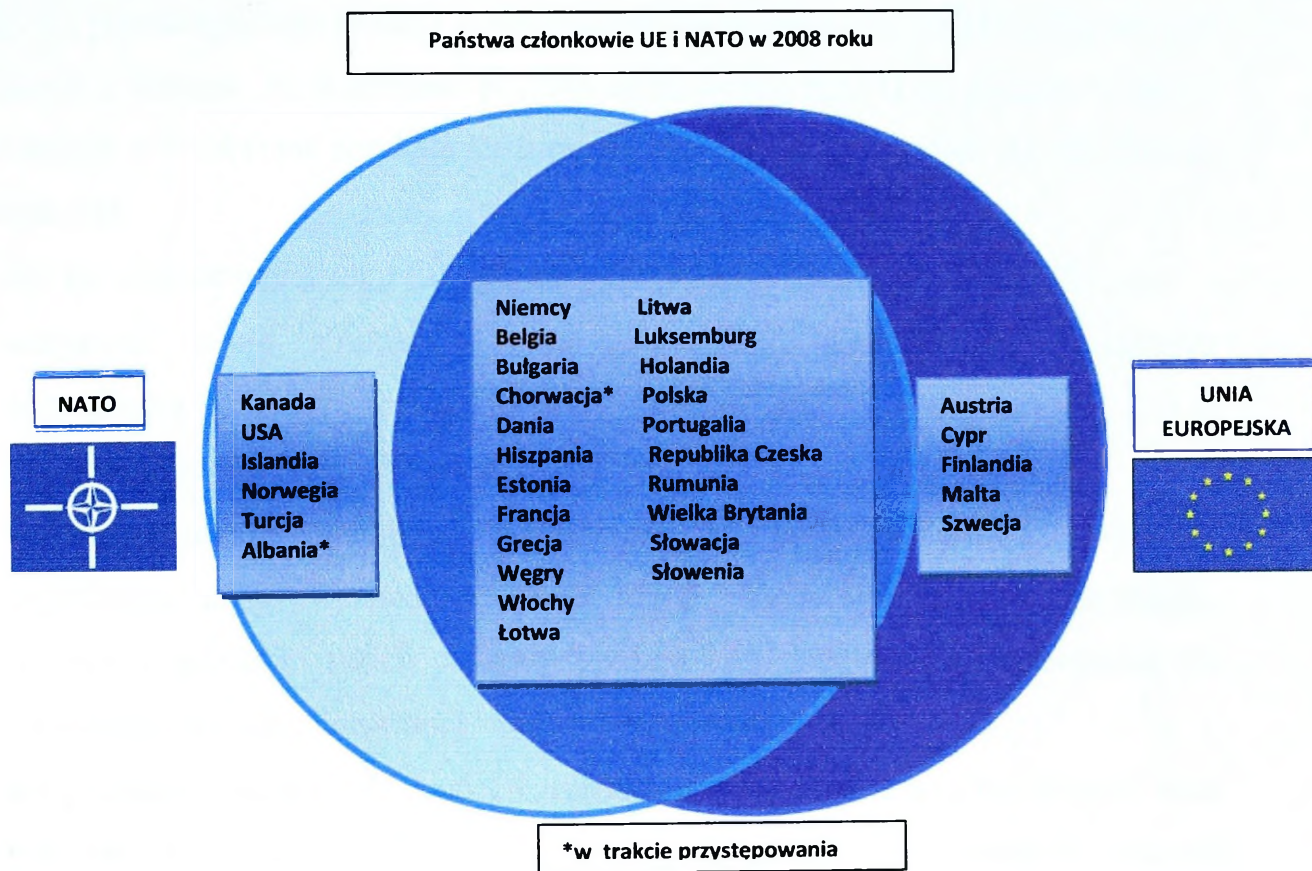


Nowa Biała Księga wprowadza pojęcie „*résilience*”, definiowane jako chęć, zdolność państwa, społeczeństwa, władz publicznych do stawiania oporu zagrożeniom i groźbom, ale także szybkie przywracanie normalnego funkcjonowania państwa, społeczeństwa i władz publicznych w przypadku zaistnienia sytuacji zagrażającej sposobami akceptowanymi przez społeczeństwo. *Résilience* nie jest ekwiwalentem zapewniania bezpieczeństwa publicznego, chodzi raczej o redukcję zagrożeń, wzrost zdolności przywracania normalnego funkcjonowania państwa, niezbędne jest tu odpowiednie informowanie społeczeństwa. Jest jednocześnie celem dla administracji państwa i społeczeństwa (w szerszym znaczeniu). W obliczu zagrożeń o dużej skali, ekonomiczna infrastruktura państwa pozostaje niezwykle na nie podatna. Chodzi w szczególności o strukturę państwa i jego organizacji. Nowa narodowa strategia bezpieczeństwa ukierunkowana jest na zapewnianie bezpieczeństwa obywatelom³⁴.

Biała Księga z 2008 roku podkreśla **komplementarność pomiędzy Unią Europejską i Sojuszem Północnoatlantyckim**. Unia Europejska staje się głównym aktorem wspólnoty międzynarodowej. Sojusz Północnoatlantycki jako sojusz obrony zbiorowej jest także

³⁴ Commission Livre blanc,
http://www.defense.gouv.fr/livre_blan/les_reperes/le_nouvel_environnement_geostrategique/un_concept_nouveau_la_resilience__1/un_concept_nouveau_la_resilience

instrumentem utrzymania pokoju (Afganistan, Kosowo). Nie ma konkurencji pomiędzy UE a NATO a jest komplementarność.



źródło: <http://www.defense.gouv.fr/layout/set/popup/content/view/full/130511>

Prezydent Francji prezentując 17 czerwca 2008 r. konkluzje do Białej Księgi o Obronie, obok wielu kwestii ściśle dotyczących założeń polityki obronnej Francji na lata 2008 – 2025, zapowiedział powrót jego kraju do struktur wojskowych Sojuszu Północnoatlantyckiego. Jednocześnie zaznaczył, że powrót do NATO nie będzie pełny, ponieważ nie zostaną mu podporządkowane jądrowe siły odstraszania, które pozostaną pod dowództwem Francji. Wypowiedział się przeciwko dość powszechnym poglądom o przeciwstawianiu się Unii Europejskiej (Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony) Sojuszowi Północnoatlantyckiemu. Francja potrzebuje obu organizacji, które nie powinny rywalizować ale się wzajemnie uzupełniać. Deklaracja prezydenta Francji, iż jego kraj chce zająć „całe swoje miejsce” w Sojuszu Północnoatlantyckim, została odebrana w samej Francji oraz w środowisku międzynarodowym jako kolejna zapowiedź zbliżenia się do struktur wojskowych NATO. Powrót do Sojuszu został obwarowany dwoma warunkami wstępnymi: „postęp w realizacji Europy obrony” oraz zagwarantowanie wojskowym miejsc „w kierowniczych instancjach na najwyższym szczeblu” NATO. Ponadto prezydent N. Sarkozy wielokrotnie podkreślał, że Francja zachowa pełną swobodę decyzji w odniesieniu do

powrotu do NATO, nie odda żadnego komponentu swych sił zbrojnych pod dowództwo wojskowe Sojuszu oraz zachowa pełną kontrolę niezależnie od sytuacji nad odstraszeniem nuklearnym. Ta powściągliwość Francji w odniesieniu do powrotu do NATO związana jest w dużej mierze z faktem, że większość postawionych wobec NATO postulatów w Białej Księdze o Obronie z 1994 r. nie spotkała się z poparciem. Francja domagała się, aby Sojusz Północnoatlantycki:

- ◆ stał się miejscem realizacji Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony;
- ◆ adaptował swoje struktury do nowej sytuacji strategicznej, poszerzając koordynację między komponentami politycznymi i wojskowymi, przy zwiększonym wpływie europejskich członków NATO;
- ◆ wykazał większą niezbędną elastyczność do nowych sytuacji, zwłaszcza organizując misje wychodzące poza art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, również z udziałem takich państw członkowskich jak Francja i Hiszpania, nie wchodzących do zintegrowanej struktury wojskowej Sojuszu;
- ◆ był głównym miejscem konsultacji między europejskimi państwami Sojuszu oraz Stanami Zjednoczonymi i Kanadą w odniesieniu do ważnych kwestii bezpieczeństwa państw członkowskich, zwłaszcza wobec nowych zagrożeń dla państw wchodzących w skład NATO;
- ◆ otworzył się na inne kraje europejskie, zwłaszcza Europy Środkowej i Wschodniej w warunkach współpracy międzyrządowej w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony.

Pełny udział Francji w strukturach NATO. Ten krok idzie w parze ze wzmocnieniem UE w dziedzinie zarządzania kryzysowego i poszukiwania nowej równowagi między Amerykanami a Europejczykami we wnętrzu Sojuszu. Dotyczy to miejsca Francji, Biała Księga z 2008 roku przypomina trzy zasady, które powinno się szanować, zostały one ustalone przez gen. Charles'a de Gaulle'a:

- ◆ niezależność sił nuklearnych;
- ◆ niezależność podejmowania decyzji przez władze francuskie;
- ◆ niezależność sił francuskich.

Biała Księga z 2008 roku określa wspólny wysiłek w kwestii obrony, w szczególności jeśli chodzi o gotowość armii i modernizację jej wyposażenia. Jako jeden z priorytetów wymienia się zapewnienie ochrony żołnierzy w siłach lądowych, powietrznych (ochrona w walce, pojazdy opancerzone itp.) i morskich. Przewidziane są także nowe programy w

szczególności w dziedzinie rozpoznania na lądzie, morzu, w powietrzu (obserwacja, podsłuch elektroniczny itp.)

Nowe struktury sił zbrojnych określone przez cele operacyjne zatwierdzone przez rząd francuski na podstawie propozycji Komisji ds. Białej Księgi. Wskaźniki struktur sił zbrojnych :

- ◆ operacyjne siły lądowe w liczbie do 88 000 żołnierzy, z możliwością rozszerzenia obszaru działań do 30 000 żołnierzy w ciągu 6 miesięcy, w czasie działań długoterminowych do 5 000 żołnierzy i zdolność mobilizacji na terytorium Francji, w oparciu o władze cywilne do 10 000 osób w przypadku poważnego kryzysu;
- ◆ grupa powietrzno-morska (18 fregat pierwszego rzędu, jak również 6 podwodnych łodzi jądrowych), zdolność rozpoczęcia działań od jednej do dwóch okrętów, amfibie.
- ◆ Rabor 300 samolotów walki (RAFALE, MIRAGE 2000). Możliwość obecności na terytorium około 5 eskadr, ochrona terytorium Francji przez ok. 70 samolotów i do działań operacyjnych (zarządzanie kryzysowe) ok. 10 samolotów.

Od 2012 roku Francja przeznaczy na obronę około 1% rocznie z budżetu. Stąd w 2012 roku na obronę przeznaczy 377 mld Euro. Równocześnie poprzez zmniejszenie w ciągu sześciu, siedmiu lat redukcji kosztów funkcjonowania ministerstwa obrony i armii. Budżet na wyposażenie armii, który w 2008 roku wynosił 15,2 mld Euro, będzie w okresie 2009 – 2020 wynosił średnio na rok ok. 18 mld Euro³⁵.

Reorganizacja władz publicznych mająca na celu wdrożenie nowej narodowej strategii obrony.

Zostanie utworzona **Rada ds. Obrony i Bezpieczeństwa Narodowego** (*Conseil de défense et de sécurité nationale*). Jej obszarem kompetencji będzie problematyka z dziedziny obrony i bezpieczeństwa, w której Prezydent Francji posiada odpowiedzialność konstytucyjną. Chodzi o:

- ◆ odpowiedzialność w kwestii polityki obrony;

35

http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc/les_reperes/le_format_des_armees/le_conseil_de_defense_et_de_securite_nationale_

- ◆ gwaranta niepodległości, integralności terytorialnej, respektowania zawartych traktatów;
- ◆ zwierzchnika sił zbrojnych, zgoda na użycie sił nuklearnych;
- ◆ podejmowanie decyzji i głównych kierunków w dziedzinie obrony przez głowę państwa w organach, w których uczestniczy: Rada Ministrów, Rada ds. Obrony i Bezpieczeństwa Narodowego, Narodowa Rada ds. Informacji, Rada Doradcza ds. Obrony i Bezpieczeństwa Narodowego (*Conseil consultatif sur la defense et la securite nationale*).

Rada ds. Obrony i Bezpieczeństwa Narodowego



źródło: Fiche nr 1.6;

http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc/les_reperes/le_format_des_armees/le_conseil_de_defense_et_de_securite_nationale__1/le_conseil_de_defense_et_de_securite_nationale

Narodowa Rada ds. Informacji (*Conseil national du renseignement*) będzie jedną z ważniejszych struktur. Przewodniczy jej Prezydent, na forum palrametarnym składać się będzie z:

- ◆ premiera; ministrów spraw wewnętrznych;
- ◆ obrony;
- ◆ spraw zagranicznych i europejskich;
- ◆ finansów;
- ◆ gospodarki;

- ◆ w razie potrzeby w skład wejdą inni ministrowie a także Narodowy Koordynator ds. Informacji³⁶;
- ◆ dyrektorzy służb informacyjnych;
- ◆ sekretarz generalny ds. obrony i bezpieczeństwa narodowego³⁷.

Premier będzie kierował wdrożeniem decyzji podjętych przez Radę ds. Obrony i Bezpieczeństwa Narodowego. Jest ona odpowiedzialny za wdrożenie globalnej polityki obrony i bezpieczeństwa narodowego. Ma do dyspozycji m.in.

Sekretariat Generalny ds. Obrony i Bezpieczeństwa Narodowego (*le Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale*). Przejmie on kompetencje aktualnego Sekretariatu Generalnego ds. Obrony Narodowej rozszerzone o kwestie bezpieczeństwa narodowego, w sensie definiowanym przez nową Białą Księgę.

- ◆ **Agencja ds. Bezpieczeństwa Systemu Informatycznego** (*Agence de la sécurité des système d'information*) – będzie ona instrumentem wprowadzającym politykę prewencji i działań wobec ataków informatycznych.
- ◆ **Międzyministerialny Komitet koordynacji wobec groźby nuklearnej, radiologicznej, bakteriologicznej i chemicznej** (*Le Comité interministériel de coordination de la lutte contre la menace nucléaire, radiologique, bactériologique et chimique - NRBC*). Wzmocni wysiłki w walce z groźbą użycia broni nuklearnej, radiologicznej, bakteriologicznej i chemicznej. Przewodniczyć jej będzie Sekretarz Generalny ds. Obrony i Bezpieczeństwa Narodowego, zbierający się regularnie z udziałem wysokich przedstawicieli ds. obrony i bezpieczeństwa narodowego w ministerstwach.
- ◆ **Międzyministerialna Komisja ds. strategicznych kontraktów** (*La Commission interministérielle d'appui aux grands contrats*). Pozwoli ona na koordynację działań państwa w dziedzinie strategicznych kontraktów w odniesieniu do obrony i bezpieczeństwa narodowego.
- ◆ **W obszarze „obrony i spraw zagranicznych” i w obszarze „bezpieczeństwa wewnętrznego”**. W obszarze „obrony i spraw zagranicznych” zostaną zreorganizowane Institut des hautes études de défense nationale (IHEDN) i Centre des

³⁶ JORF n°0282 du 5 décembre 2009 Arrêté du 2 décembre 2009 portant nomination auprès du coordonnateur national du renseignement

³⁷ http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc/les_reperes/le_format_des_armees/le_conseil_de_defense_et_de_securite_nationale_1/le_conseil_de_defense_et_de_securite_nationale

hautes études de l'armement (CHEAr). W obszarze „bezpieczeństwa wewnętrznego” zostanie natomiast zreorganizowany Institut d'études et de recherches pour la sécurité des entreprises (IERSE) et Institut national des hautes études de sécurité (INHES).

Ministerstwo Obrony wprowadza politykę obrony poprzez:

- ◆ organizację i działanie sił zbrojnych (lądowych, morskich i powietrznych);
- ◆ rekrutację i zarządzanie personelem;
- ◆ przeszeregowanie personelu, któremu kończą się umowy;
- ◆ uzbrojenie i infrastruktura.

Współdziałające instytucje z ministerstwem obrony:

- **Le Commandement interarmées chargé de l'Espace** - to dowództwo będzie podlegało szefowi sztabu, który będzie odpowiedzialny za operacje i programy kosmiczne ale także za opracowanie doktryny obronnej i defensywnej w odniesieniu do przestrzeni kosmicznej. Powstanie ono w lipcu 2010 roku³⁸.
- **Międzyministerialny Komitet inwestycji w dziedzinie obrony** (Le Comité ministériel des investissements de défense). Przewodniczy jemu minister obrony, komitet będzie miała za zadanie m.in. zbieranie informacji finansowych i ekonomicznych w odniesieniu do strategicznych inwestycji ministerstwa.
- **Komitet ds. Finansowych ministerstwa obrony** (*Le Comité financier du ministère de la défense*)

Szefowi Sztabu podlegają m.in.:

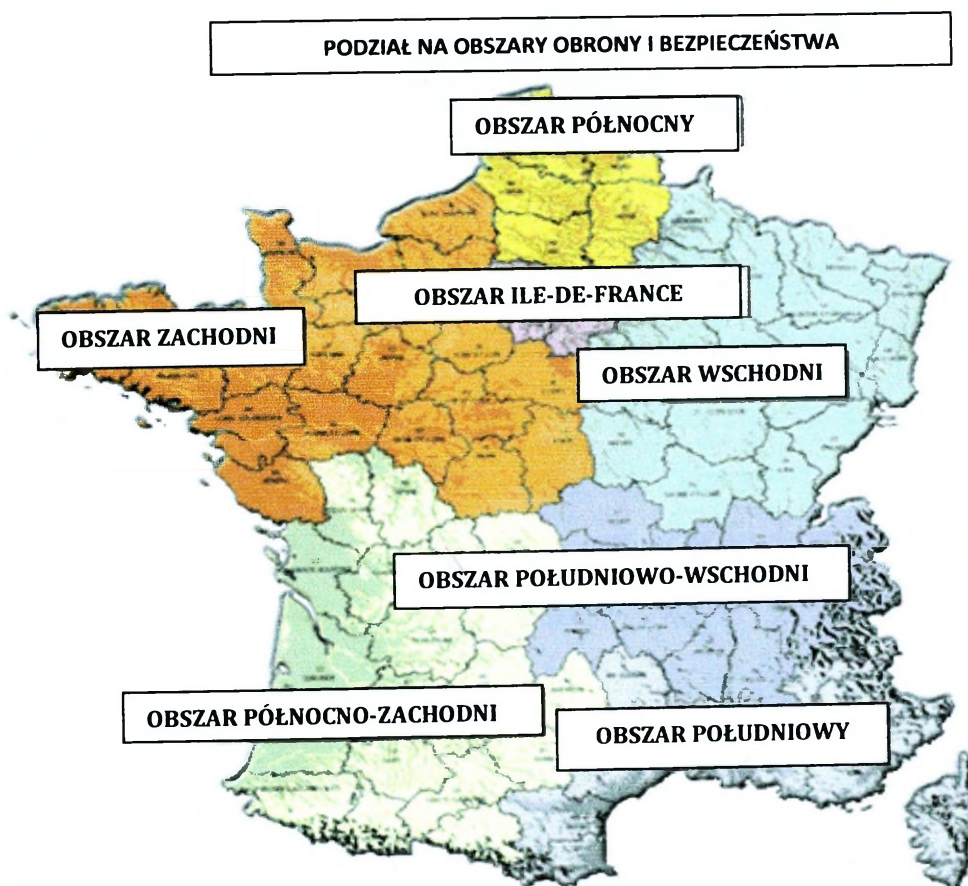
- ◆ szef sztabu sił powietrznych;
- ◆ szef sztabu sił lądowych;
- ◆ szef sztabu sił morskich;
- ◆ dyrektor generalny żandarmerii;
- ◆ dyrektor służby zdrowia armii;
- ◆ dyrektor generalny uzbrojenia.

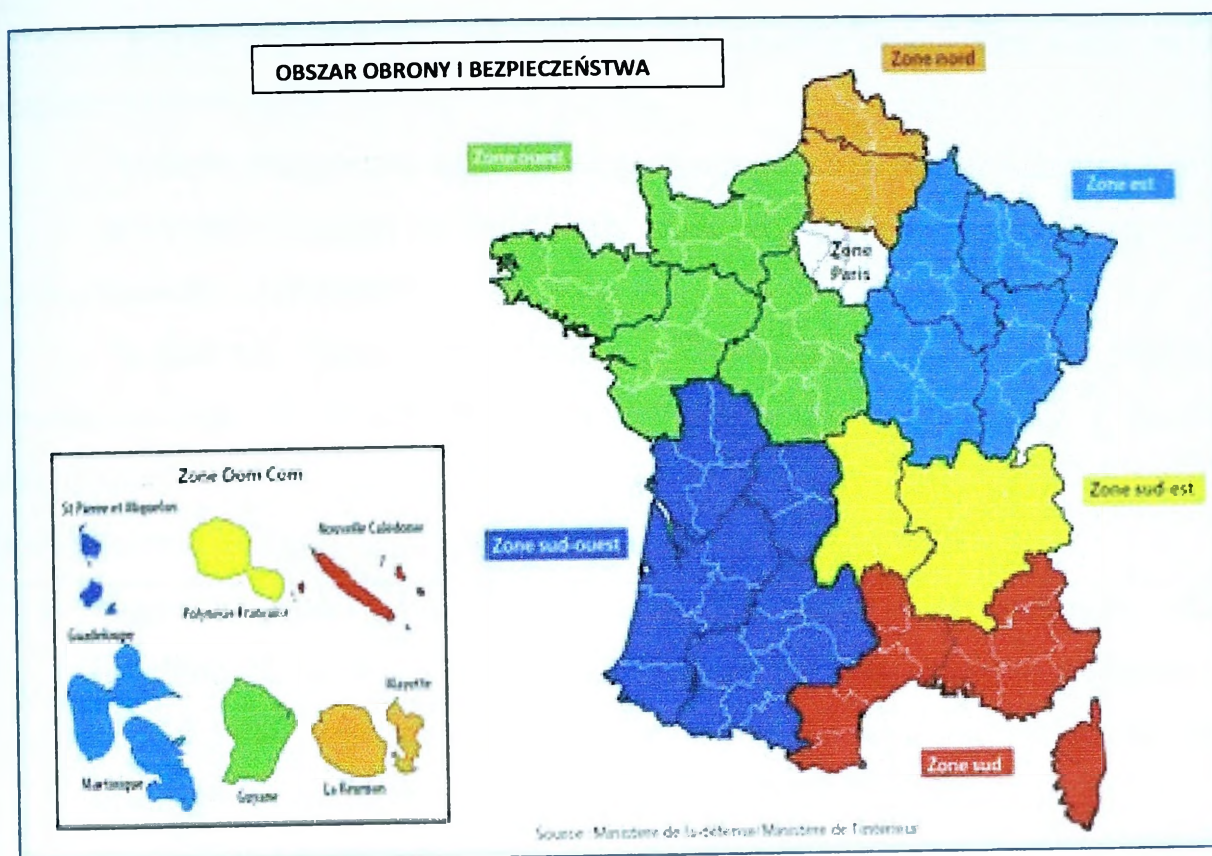
Minister spraw wewnętrznych odpowiedzialny za bezpieczeństwo wewnętrzne, ma do dyspozycji:

- ◆ narodowe służby policji;

³⁸ http://www.defense.gouv.fr/defense/articles/le_commandement_interarmees_de_l_espace

- ◆ żandarmerię;
- ◆ dyrekcję centralną ds. informacji wewnętrznych;
- ◆ dyrekcję ds. planowania;
- ◆ komitet prefektów ds. obrony i bezpieczeństwa;
- ◆ służbę do walki z finansowaniem działalności zakazanych;
- ◆ radę ekonomiczną i techniczną ds. bezpieczeństwa.





Źródło:

http://fr.http%3a//www.nord.pref.gouv.fr/page.php%3fP=data%252Factions_de_l_etat%252Fsecurite%252Fdefense%252C_protection_et_securit%252Fzone_de_defense%252F

Nastąpi reforma ordonansu z 1959 roku, wzrośnie rola **Parlamentu** w szczególności jeśli chodzi o interwencję sił francuskich w operacja poza terytorium Francji. Parlament ustala poprzez prawo:

- ◆ organizację obrony;
- ◆ środki dla niej niezbędne;
- ◆ podstawę finansową (*loi de programmation – roczny budżet armii*);
- ◆ kontrola zobowiązań.

Biała Księga z 2008 roku nadaje także nowy impuls w dziedzinie edukacji dla obronności. Podkreśla potrzebę osiągnięcia wysokiego stopnia profesjonalizacji kształcenia w wielu sektorach, zarówno dla wojskowych jak i cywilów. Nastąpi reorganizacja w trzech najważniejszych szkołach (Ecole national d'administration - ENA, Ecole national superieure de la Police - ENSP, Ecole national de la magistrature - ENM). W Białej Księdze podkreśla się także, że dla skuteczności wdrożenia nowej narodowej strategii niezbędne jest zbliżenie się do społeczeństwa obywatelskiego.

- utworzenie służby cywilnej;

- spójna organizacja wolontariuszy w kwestii mobilizacji służb w dziedzinie bezpieczeństwa Francji;

- badania strategiczne, zarówno na poziomie narodowym jak i europejskim;

utworzenie fundacji ds. współpracy naukowej, która będzie miała na celu wsparcie *Ecole doctorale européenne*;

- kształcenie ciągle, które obecnie jest prowadzone przez cztery instytuty, będzie zreorganizowane w dwóch obszarach obrona-polityka zagraniczna i bezpieczeństwo wewnętrzne).

W odniesieniu do zarządzania kryzysowego:

- **Centrum operacyjne zarządzania kryzysami zewnętrznymi** (*Le Centre opérationnel de veille et d'appui à la gestion des crises extérieures*) wyposaży ministerstwo spraw zagranicznych i europejskich w zdolność zarządzania operacyjnego pomiędzy ministerstwami kryzysami zewnętrznymi.
- **Centrum zarządzania międzyministerialnego kryzysami** (*Le Centre de gestion interministérielle de crise*), mające swoją siedzibę na placu Beauvau w Paryżu, wyposaży ministerstwo spraw wewnętrznych w zdolność centralnego wzmocnienie zarządzania operacyjnego między ministerstwami na swoim terytorium. To nowe centrum pozwoli w czasie sytuacji kryzysowych zarządzać policją, żandarmerią ale także ministerstwami takimi jak ministerstwo zdrowia, transportu itd.
- **Europejskie Centrum Operacyjne ds. Ochrony Osób Cywilnych** (*Le Centre opérationnel européen pour la protection civile*). Francja w tym centrum zamierza odgrywać kluczową rolę, ma to ułatwić koordynację działań, przepływu informacji pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej w przygotowaniach zarządzania operacyjnego w interwencji w dziedzinie ochrony osób cywilnych.
- **Narodowe Centrum Telefoniczne** (*Le Centre national d'appel téléphonique*). Główną rolę będzie odgrywać podczas zaistnienia sytuacji kryzysowych: informowanie społeczeństwa o przebiegu sytuacji, zachowaniu się w czasie ogłoszenia alarmu itp.³⁹.

39

http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc/les_reperes/le_format_des_armees/securite_nationale_une_organisation_nouvelle__1/securite_nationale_une_organisation_nouvelle

W ostatniej dekadzie francuskie siły zbrojne podlegały gwałtownym procesom modernizacji i profesjonalizacji. Od 2002 r. zaprzestano ostatecznie powszechnego poboru. Było to zgodne z założeniami opublikowanej już w 1994 r. Białej Księgi Obrony, w której zapowiedziano stopniową redukcję zadań sił zbrojnych związanych z obroną terytorialną oraz zwiększanie możliwości uczestnictwa 320-tysięcznej armii w operacjach poza terytorium państwa (nacisk na mobilność, zdolność do szybkiego reagowania).

Jednakże w ogłoszonym w 2008 r., kolejnym wydaniu Białej Księgi Obrony położono duży nacisk na zdolności obrony terytorium kraju, szczególnie w kontekście potencjalnych ataków terrorystycznych, w tym na krytyczną infrastrukturę państwa. Zapowiedziano także kolejne redukcje personelu, w sumie o około 54 000 etatów. Największe cięcia mają nastąpić w siłach powietrznych, a najmniejsze – w marynarce wojennej. Obecnie celem jest utrzymanie takiego potencjału sił zbrojnych, aby około 50 000 żołnierzy mogło brać udział pod egidą NATO w działaniach zbrojnych o dużej intensywności na terenie Europy, lub uzyskanie możliwości zaangażowania 30 000 żołnierzy (na okres roku) poza terytorium europejskim – samodzielnie lub w ramach szerszej koalicji. Ponadto około 10 000 żołnierzy ma pozostawać w gotowości do reagowania na ataki terrorystyczne (w tym cyberataki) oraz usuwania skutków katastrof naturalnych i epidemii. W Białej Księdze Obrony zapowiedziano też zakupy nowoczesnego uzbrojenia (w szczególności systemów satelitarnych, które mają wykrywać wystrzelenie pocisków balistycznych w kierunku terytorium Francji, samoloty bezpilotowe, a także zwiększanie możliwości wywiadowczych)⁴⁰.

W programie wydatków na lata 2009–2014 przewidziano ponad 100 mld euro na zakupy uzbrojenia oraz około 400 mln euro na operację w Afganistanie (na 2010 r.; całość wydatków na operacje zagraniczne wyniesie 800 mln euro)⁴¹. Zapowiedziano również, że pomimo kryzysu finansowego wydatki na obronę nie ulegną drastycznym ograniczeniom.

7. Podstawowe scenariusze współczesnych zagrożeń

Komisja ds. Białej Księgi o obronie opracowała szereg scenariuszy na wzór Białej Księgi o Obronie z 1994 roku, oczywiście nie uwzględnia ona wszystkich możliwości. Kilka z tych scenariuszy znalazło się bezpośrednio w Białej Księdze o Obronie z 2008 roku. Omówione zostało sześć scenariuszy:

⁴⁰ *Livre blanc sur la defence et securite*, www.defense.gouv.fr/livre_blanc.

⁴¹ *Jane's Defence Weekly* z 1 października 2009 r.

1. Cyberatak (rozdział 2, paragraf 2.3)

Stwierdzono między innymi, że nie umiemy już sobie wyobrazić funkcjonowania we współczesnym świecie bez Internetu, bez coraz to nowszych środków komunikacji i informacji. Cyberprzestrzeń różni się pod wieloma względami od zapobiegania, prowadzenia działań w realnej rzeczywistości, nie ma tu granic, mamy do czynienia z anonimowością, z tego powodu agresor jest trudniejszy do identyfikacji. Ciągłe pojawiają się nowe zagrożenia, przybierają one formę wielopostaciową, różnorodną, może to być złośliwe oprogramowanie, materialne zniszczenie (na przykład satelity czy infrastruktury sieci o znaczeniu strategicznym), neutralizacja informatyczna, kradzież lub fałszowanie danych, przejęcie kontroli nad systemami. Przez okres 15 lat mamy do czynienia ze wzrostem ataków ze strony aktorów niepaństwowych, hakerów, aktywistów, organizacji przestępczych, wiele z tych ataków może odbyć na ogromną skalę. Jeśli chodzi o ataki pochodzące ze strony państwa, to wiele krajów określiło już swoje strategie walki z tego rodzajem ataków. Istotne jest przejście od strategii obronno-pasywnej do strategii obronno-aktywnej, łączącej ochronę wewnętrzną systemu, nieustający dozór, szybką reakcję i działania ofensywne, narzucające rządowi podjęcie działań w tej kwestii i zmianę nastawienia do nowych zagrożeń i ich znaczenia dla bezpieczeństwa państwa⁴².

2. Groźba lub konflikt mogący wciągnąć w działania NATO (rozdział 5, paragraf 2.1.)

W Białej Księdze o Obronie z 2008 roku wśród wielu kwestii, które się w niej znalazły jest stwierdzenie, że „nic nie przeszkadza, abyśmy uczestniczyli strukturach wojskowych NATO”. W tym dokumencie wymienia się trzy podstawowe warunki uczestnictwa Francji w zintegrowanej strukturze militarnej NATO. Francja:

- zachowa całkowitą swobodę decyzji odnośnie udziału w NATO;
- nie odda żadnego kontyngentu wojskowego pod dowództwo NATO w czasie pokoju;
- jak i zachowa pełną kontrolę nad odstraszaniem jądrowym⁴³.

Biała Księga z 2008 roku, zaznacza, iż w porównaniu z ostatnią Białą Księgą z 1994 roku sytuacja NATO uległa zmianie, doszło do kolejnych rozszerzeń, wskutek czego

⁴² *Livre blanc sur la défense et sécurité en 2008*, La documentation Française, s.49-51;

Commission Livre Blanc,
http://www.defense.gouv.fr/livre_blanc/les_reperes/le_nouvel_environnement_geostrategique/la_guerre_informatique__1/la_guerre_informatique

⁴³ „Le Livre Blanc, op.cit., s.110.; „Le Monde” z 18 czerwca 2008r.

mamy obecnie 29 członków, którzy podejmują operacje wielonarodowe. Sojusz rozwija partnerstwo z wieloma państwami w różnych regionach świata, rozpoczął restrukturyzację swoich struktur. W nowej Białej Księdze zaproponowano debatę dotyczącą odnowy NATO, która powinna przebiegać wokół trzech celów:

- dojść do wspólnych analiz nowych zagrożeń, jakie można spotkać w misjach Sojuszu;
- określić lepszy sposób podziału odpowiedzialności między Amerykanami a Europejczykami;
- położenie nacisku na racjonalizację w planowaniu i na racjonalizację struktur dowodzenia.

Państwa członkowskie Sojuszu biorąc pod uwagę potęgę państw, ich interesy, zagrożenia we współczesnym świecie muszą mechanizm solidarności zaadaptować do sposobów pośredniej konfrontacji: destabilizacja regionalna, atak punktowy, groźba użycia broni raketowej, akty terrorystyczne itd., niektóre z nich odwołują się do art.5, przewidującego mechanizmy konsultacji między państwami członkowskimi. Wiele wskaźników przewiduje ich zaistnienie w scenariuszach: mnogość sposobów ataków (cyberwojna, terroryzm, rakiety); rozszerzenie geograficzne Sojuszu; ryzyko wystąpienia konfliktów na granicach obszarów kryzysowych; rozszerzenie partnerstwa. Francja przyczyni się do zdolności globalnego odstraszenia NATO, w skutek czego, powinno się brać pod uwagę: przewidywanie kryzysów, identyfikacja pochodzenia groźby, pomoc środków narodowych w celu zapewnienia autonomii podjętych działań; uczestnictwo w operacjach zbiorowych, zwłaszcza w operacjach szybkiego reagowania. W nowej Białej Księdze podkreśla się, iż całkowicie zmieniła się od 1966 roku (od momentu opuszczenia przez Francję struktur wojskowych NATO) sytuacja w Europie (21 członków NATO jest członkami UE, i wpisują się także w zaangażowanie w rozwój „Europy Obrony”

3. Pandemia o wysokiej śmiertelności (rozdział 9, paragraf).

Ten scenariusz wymaga zaangażowanie europejskiego jak i międzynarodowego w celu rozwiązania zaistniałej sytuacji o charakterze pandemii, czyli epidemii obejmującej rozległe obszary, np. cały kontynent lub nawet świat; epidemii danej choroby zakaźnej, występującej w tym samym czasie w różnych krajach i na różnych kontynentach. W tym czasie armia zapewnia ochronę różnych instytucji, środków transportu, logistykę.

4. Katastrofy naturalne czy technologiczne o wysokim potencjale (rozdział 11, paragraf 1.2.).

Kryzysy o takich rozmiarach mają oddziaływanie międzynarodowe. Unia Europejska proponuje pomoc humanitarną, wdrożenie niezbędnych procedur, nie poddając w wątpliwość odpowiedzialności państwa członkowskiego, w przypadku terytorium Francji mamy do czynienia z terytoriami zamorskimi, które powodują potrzebę podjęcia działań specyficznych w tym zakresie. W tym scenariuszu, zwraca się uwagę na:

- podjęcie natychmiastowych działań w celu udzielenia pomocy ludziom, ich mieniu, infrastruktura;
- w krótkim czasie zapewnienie porządku publicznego;
- zapewnienie ochrony sanitarnej;
- podjęcie działań na rzecz unieszkodliwienia zagrożeń środowiska.

Wspieranie przez władze publiczne rozwoju sieci naukowych, prowadzących badania służące do opracowania systemów ostrzegania przed zagrożeniami o takim potencjale.

5. Możliwość wystąpienia kryzysów na terytorium Francji (zarówno w departamentach jak i terytoriach DOM i COM) (rozdział 11, paragraf 4).

Terytorium Francji dzieli się na podstawie danych z 1 stycznia 2009 r. na:

-
- ◆ 26 regionów (*regions*) – 22 w metropolii i 4 w części zamorskiej;
 - ◆ 100 departamentów (*départements*) – 96 w metropolii i 4 w części zamorskiej ;
 - ◆ 342 okręgi (*arrondissements*) – 329 w metropolii i 13 w części zamorskiej;
 - ◆ 4 040 kantonów (*cantons*) – 3 040 - 3 883 w metropolii i 175 w części zamorskiej w tym 19 na Mayotte, która jest wspólnotą o specjalnym statusie;
 - ◆ 36 793 gminy (*communes*).

Departamenty zamorskie (*départements d'outre-mer*, DOM), z których każdy jest jednocześnie odrębnym regionem (*régions d'outre-mer*, ROM), stanowią integralną część Francji, wchodzącą w skład Unii Europejskiej. Od noweli konstytucji z 28 marca 2003 r. na podstawie art. 74, dawne tzw. terytoria zamorskie (*territoires d'outre-mer*, TOM), zostały przemianowane na Zbiorowości Zamorskie (*collectivités d'outre-mer*, COM). Istnieje obecnie sześć takich zbiorowości: Polinezja Francuska, Wallis i Futuna, Majotta, Saint-Pierre i Miquelon, Saint-Barthelemy, Saint-Martin). Nowa Kaledonia posiada status *sui generis* według konstytucji i nie jest zbiorowością terytorialną. Obszary te, choć stanowią część

Francji, to nie wchodzi w skład Unii Europejskiej. Ponadto Francja sprawuje kontrolę nad kilkoma wyspami na Oceanie Indyjskim i Spokojnym.

Departament jest pośrednią jednostką administracyjną między regionem a gminą. Powierzchnia departamentów waha się między 4 a 8 tys. km², a liczba ludności mieści się w przedziale od 100 tys. do 2,5 mln mieszkańców. Pod względem powierzchni najmniejsze departamenty występują w aglomeracji paryskiej, najmniejszy departament o powierzchni 105 km² obejmuje miasto Paryż⁴⁴.

Biała Księga o Obronie z 2008 roku wymienia trzy zasadnicze kwestie w odniesieniu do zapewnienia bezpieczeństwa i obrony w departamentach i terytoriach zamorskich Francji:

- ◆ Ryzyko katastrof naturalnych;
- ◆ Zapewnienie bezpieczeństwa Centrum Kosmicznemu w Gujanie.

Gujańskie Centrum Kosmiczne (franc. *Centre Spatial Guyanais*) jest francusko-europejskim kosmodromem położonym w pobliżu Kourou⁴⁵ w Gujanie Francuskiej. Otwarte w 1968 roku Centrum jest szczególnie użyteczne ze względu na położenie w pobliżu równika i przez fakt, że wystrzeliwuje rakiety nad wodę. Z Kourou wystrzeliwiają swoje satelity Europejska Agencja Kosmiczna⁴⁶ (ESA), francuska agencja kosmiczna CNES oraz firma Arianespace. Loty są też wykupywane przez firmy pozaeuropejskie. Kosmodrom został wybrany w 1964 roku portem kosmicznym Francji, gdy zaś w roku 1975 powołano ESA, Francja zaoferowała udostępnienie tego kosmodromu na potrzeby Agencji. ESA zapewnia 2/3 rocznego budżetu, sfinansowała też rozbudowę portu podczas rozwijania wyrzutni Ariane. W skład infrastruktury naziemnej wchodzi wyrzutnia (ELA-3), pomieszczenia przygotowywania satelitów, pomieszczenia kontroli lotów i fabryka paliwa stałego. Ochronę przeciwpożarową

⁴⁴ K.J.Helnarska, *Samorząd we Francji* (w:) J. Marszałek-Kawa, A.Lutrzykowski, *Samorząd terytorialny w Polsce i w Europie (doświadczenia i nowe wyzwania)*, Toruń 2008, s.196.

⁴⁵ Kourou jest położone około 500 km na północ od równika, na szerokości geograficznej 5°11'. Na tej szerokości rotacja Ziemi daje wystrzeliwanym rakietom dodatkową prędkość prawie 500 m/s. Dodatkowo, umieszczanie satelitów na pożądaną orbitę jest zwykle prostsze, gdy start ma miejsce w pobliżu równika.

⁴⁶ Europejska Agencja Kosmiczna (ang. *European Space Agency, ESA*) – międzynarodowa organizacja krajów zachodnioeuropejskich, której celem jest eksploracja i wykorzystanie przestrzeni kosmicznej. Siedziba organizacji znajduje się w Paryżu. Agencja powstała w 1975 r. z połączenia jej poprzedniczek – Europejskiej Organizacji Badań Kosmicznych (ESRO) i Europejskiej Organizacji Rozwoju Rakiet Nośnych (ELDO). W skład ESA wchodzi 18 państw członkowskich: Austria, Belgia, Czechy, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Niemcy, Norwegia, Portugalia, Szwecja, Szwajcaria, Wielka Brytania, Włochy. Od 2007 roku Polska aktywnie uczestniczy w PECS. Dnia 27 kwietnia 2007 traktat o członkostwie stowarzyszonym został podpisany przez przedstawicieli Polski i ESA. Umowa została ratyfikowana 28 kwietnia 2008r.

zapewnia oddział podległy brygadzie paryskiej straży pożarnej. Bazę zabezpieczają siły Żandarmerii Francuskiej i Legii Cudzoziemskiej.

W przypadku terytorium Francji mamy do czynienia z terytoriami zamorskimi, które powodują potrzebę podjęcia działań specyficznych w tym zakresie. Oddalenie metropolii - 7 tys. km dla Gujany, 8 tys. km dla Majoty, 18,3 tys. km dla Nowej Kaledonii powoduje trudności z przerzuceniem wsparcia, zarządzania kryzysowego itd. Prawdopodobieństwo prowadzenia „wrogich działań” w tych obszarach zostało zakwalifikowane jako słabe, natomiast jeśli chodzi o Centrum w Kourou, należy tu przedsięwziąć specyficzne środki bezpieczeństwa.

6. Zaangażowanie Francji w konflikcie regionalnym o dużym znaczeniu (rozdział 12, paragraf 4.1.).

W tym scenariuszu, zaangażowanie Francji jest uzależnione od bezpośrednich i pośrednich interesów strategicznych tego państwa. Jest ono determinowane wielkością i zdolnościami działań francuskich sił zbrojnych. Francja nie ma na celu interweniować w każdy konflikt regionalny, jako stały członek Rady Bezpieczeństwa NZ, strona wielu porozumień, w tym także obronnych respektuje swoje zobowiązania. Francja jak i UE w sposób w pełni autonomiczny, biorąc pod uwagę narodowe strategie bezpieczeństwa poszczególnych państw członkowskich, powinny identyfikować zagrożenia. Bierze się pod uwagę operacje zróżnicowane, od przeprowadzenia ewakuacji obywateli do operacji pokoju, poprzez całe spektrum specjalnych działań. Główne działania powinny być prowadzone jako operacje długoterminowe, takie jak:

- działania militarne mające na celu zredukowanie oporu, zapewnienie bezpieczeństwa obszarom strategicznym itp.;
- działania cywilno – wojskowe mające na celu rozbrojenie, jego kontrolę, demobilizację, przywrócenie struktur sił walczących, czy reformę struktur bezpieczeństwa;
- działania w odniesieniu do przywrócenia funkcjonowania państwa (odbudowa struktur instytucji publicznych, struktur gospodarczych).

Francja mając na uwadze odgrywanie roli mocarstwowej Europie i wiodącej w Unii Europejskiej szczególnie jest zaangażowana by jej narodowa strategia bezpieczeństwa znalazła odbicie w traktatach Wspólnoty Europejskiej i polityce

obronnej i zbrojeniowej UE, Świadczy tym udział w opracowaniu traktatowych założeń Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony na przykładzie ostatnio ratyfikowanego Traktatu Lizbońskiego, wkładu Francji w rozwój zdolności operacyjnych Unii Europejskiej, opracowanie długoterminowej wizji europejskich zdolności obronnych, roli Francji w rozwoju współpracy zbrojeniowej w Unii Europejskiej, zaangażowania politycznego i wkładu w rozwój przemysłu obronnego Unii Europejskiej.

8. Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony w Traktacie Lizbońskim

Po odrzuceniu w referendum przez Francję i Holandię Traktatu ustanawiającego Konstytucje dla Europy, po dyskusjach w państwach członkowskich Unii Europejskiej, postanowiono zrezygnować z Traktatu Konstytucyjnego, a wprowadzić niezbędne reformy w obowiązującym Traktacie Nicejskim. Po ponad rocznych debatach, 13 grudnia 2007 r. podczas szczytu Unii Europejskiej w Lizbonie został podpisany nowy traktat reformujący UE, jako Traktat Lizboński. Po zakończeniu procesu ratyfikacyjnego w 27 państwach członkowskich ma wejść w życie 1 stycznia 2009 roku. Francja wniosła istotny wkład do wypracowania Traktatu Lizbońskiego i zabiegała dyplomatycznie o jego ratyfikowanie przez 27 państw członkowskich.

W zakresie postanowień dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, w porównaniu do Traktatu Konstytucyjnego, zrezygnowano z ustanowienia stanowiska ministra spraw zagranicznych Unii Europejskiej. W porównaniu do Traktatu Nicejskiego, w art. 13 w nowym ustępie 2 wzmocniona została pozycja Rady Europejskiej, która nie tylko opracowuje wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa ale podejmuje decyzje niezbędne do określenia i realizacji tej polityki na podstawie ogólnych wytycznych i strategicznych kierunków określanych przez Radę. Dodany został nowy artykuł 13 a, w którym zostały sprecyzowane obowiązki Wysokiego Przedstawiciela Unii do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa. Obowiązki Wysokiego Przedstawiciela są powtórzeniem zakresu obowiązków ministra spraw zagranicznych UE określonych w art. III-296 Traktatu Konstytucyjnego. Zachowana została również Europejska Służba Działań Zewnętrznych, której zadaniem wspomaganie Wysokiego Przedstawiciela w wykonywaniu jego mandatu.

W Traktacie Lizbońskim „Postanowienia dotyczące wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony” zostały wyodrębnione ze wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w

oddzielnej nowej sekcji 2. Większość zapisów w sposób pośredni nawiązuje do europejskiej strategii bezpieczeństwa Francji przyjętych w obowiązującej Białej Księdze o Obronie.

W porównaniu do Traktatu Nicejskiego został dodany nowy artykuł 28 a, który w zasadniczy sposób zmienił zapisy artykułu 17. Tak samo jak w artykule I-41 Traktatu Konstytucyjnego podkreślone zostało, iż wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony stanowi integralną część wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej. Następnie, że wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony obejmuje stopniowe określanie wspólnej polityki obrony oraz stworzenia wspólnej obrony UE. Potrzymano zobowiązania dotyczące oddania przez państwa członkowskie swych zasobów wojskowych i cywilnych do dyspozycji Unii oraz tworzonych wspólnych sił międzynarodowych. Powtórzono zostały zapisy dotyczące powołania Europejskiej Agencji Obrony, zobowiązań dotyczących udzielenia pomocy na wypadek agresji zbrojnej oraz współpracy strukturalnej.

Współpraca strukturalna, budziła wiele dyskusji w czasie przygotowania przez Konwent Traktatu Konstytucyjnego, szczególnie w odniesieniu do określenia większości kwalifikowanej. W nowo wprowadzonym do Traktatu Lizbońskiego, artykule 28e, postanowiono zrezygnować z zapisów zawartych w tym zakresie w artykule III-312, ust. 3 na rzecz określania większości kwalifikowanej zgodnie z artykułem 205 ust. 3 litera a, „Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej”. Postanowienia dotyczące współpracy strukturalnej zostały szczegółowo określone w „Protokole w sprawie stałej współpracy strukturalnej ustanowionej na mocy artykułu 28a Traktatu o Unii Europejskiej”.

Państwa członkowskie UE zobowiązały się z dniem wejścia w życie Traktatu Lizbońskiego do:

- ◆ przystąpienia do intensywniejszego zwiększania swoich zdolności obronnych, poprzez rozwój swoich wkładów krajowych i udział w siłach wielonarodowych;
- ◆ udziału w głównych europejskich programach wyposażenia wojskowego oraz w „Europejskiej Agencji Obrony;
- ◆ zapewnieniu, najpóźniej do 2010 roku, dostarczenia na potrzeby Unii wyspecjalizowanych zgrupowań taktycznych wraz z elementami wsparcia oraz z transportem i logistyką, zdolnych do podjęcia misji podejmowanych przez UE w ściśle określonych terminach i odpowiednich zdolnościach czasowych;
- ◆ współpracy w zakresie osiągnięcia uzgodnionych celów poziomów wydatków inwestycyjnych w zakresie wyposażenia obronnego i poddawaniu ich stałemu przeglądowi;

- ◆ zbliżenie, swoich systemów obronnych i podjęcie współpracy w dziedzinie szkolenia i logistyki;
- ◆ zwiększenie dyspozycyjności, interoperacyjności, elastyczności oraz zdolności do rozmieszczenia swoich sił zbrojnych
- ◆ uczestniczenie w rozwoju głównych wspólnych lub europejskich programów wyposażenia w ramach Europejskiej Agencji Obrony⁴⁷.

Do Traktatu Lizbońskiego wprowadzone zostały nowe artykuły 28b – 28d. W artykule 28b zostały określone rodzaje misji w których Unia może użyć środków cywilnych i wojskowych. Będą to:

- ◆ wspólne działania rozbrojeniowe;
- ◆ misje humanitarne i ratunkowe;
- ◆ misje wojskowego doradztwa i wsparcia;
- ◆ misje zapobiegania konfliktom i utrzymania pokoju;
- ◆ misje zbrojne służące zarządzaniu kryzysowemu;
- ◆ w tym misje przywracania pokoju i operacje stabilizacji sytuacji po zakończeniu konfliktów.

Decyzje dotyczące podjęcia danej misji oraz określenia jej celu, zasięgu i ogólnych warunków ich przeprowadzania zostały oddane do dyspozycji Rady Europejskiej. Nad koordynacją cywilnych i wojskowych aspektów wszystkich misji podejmowanych przez Unię ma odpowiadać Wysoki Przedstawiciel Unii do Spraw Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Koordynowanie ma odbywać się pod kierownictwem Rady Europejskiej oraz w ścisłym i stałym porozumieniu z Komitetem Politycznym i Bezpieczeństwa. Do tego artykułu nawiązują postanowienia kolejnego artykułu 28c, który zezwala Radzie Europejskiej powierzenie prowadzenia danej misji grupie państw członkowskich, które wyrażą zgodę i dysponują odpowiednimi zdolnościami wojskowymi i cywilnymi do podjęcia tej misji. Misja taka uzgadniana między państwami biorącymi w niej udział i jest realizowana wspólnie z Wysokim Przedstawicielem Unii do spraw polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Artykuł 28d dotyczy zadań Europejskiej Agencji Obrony. Zostały one określone następująco:

⁴⁷ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 17.12.2007, C306/154-156.

- ◆ przyczyniać się do określania celów zdolności wojskowych Państw Członkowskich i oceny wykonania zobowiązań w zakresie zdolności podjętych przez Państwa Członkowskie;
- ◆ wspierać harmonizację wymagań operacyjnych i ustanowienie skutecznych i spójnych metod dokonywania zamówień ;
- ◆ zgłaszać wielostronne projekty dla osiągnięcia celów zdolności wojskowych oraz zapewniać koordynację programów realizowanych przez Państwa Członkowskie i zarządzanie konkretnymi programami współpracy;
- ◆ wspierać badania nad technologiami obronnymi oraz koordynować i planować wspólne działania badawcze i studia nad rozwiązaniami technicznymi odpowiadającymi przyszłym wymaganiom operacyjnym;
- ◆ przyczyniać się do określania wszelkich użytecznych środków wzmacniających bazę przemysłową i technologiczną sektora obrony oraz zwiększających efektywność wydatków wojskowych i, w stosownych przypadkach, wprowadzać w życie te środki.

Podkreślono, że Europejska Agencja Obrony jest otwarta dla wszystkich państw członkowskich pragnących uczestniczyć w jej pracach oraz, że w jej ramach istnieje możliwość tworzenia się specjalnych grupy skupiających państwa członkowskie uczestniczące we wspólnych projektach zbrojeniowych⁴⁸.

Dokonana analiza porównawcza Traktatu Lizbońskiego z Traktatem Konstytucyjnym dowodzi, dotycząca postanowień wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony dowodzi, że w Traktacie Lizbońskim zrezygnowano z zapisów, które powodowały wcześniej spory wśród większości państw członkowskich Unii Europejskiej. Wyodrębnienie i ujęcie wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony w jednej „sekcji” oraz zebranie w niej wszystkich artykułów dotyczących funkcjonowania wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony wpłynęło na przejrzystość i konkretność. W Traktacie Nicejskim postanowienia dotyczące wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony były częścią wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa przez co były mało precyzyjne. W Traktacie Konstytucyjnym zapisy były w części I oraz III.

⁴⁸ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 17.12 .2007, C 306/ 35-36

9. Francja a rozwój zdolności operacyjnych Unii Europejskiej

Przed powołanymi na podstawie decyzji szczytu UE w Helsinkach Komisją Wojskową UE i Sztabem Wojskowym UE stanęły ważne problemy do rozwiązania związane z dostępem do zintegrowanego systemu dowódczego, systemu wywiadowczego, nadzoru i kontroli oraz wyposażenie sił europejskich w nowoczesne uzbrojenie i sprzęt wojskowy. Po dokonaniu w dniach 20 -21 listopada 2000 r. w Brukseli na specjalnej konferencji planistycznej (*Capabilites Commitment Conference*), oceny zdolności wojskowych UE w dziedzinie reagowania kryzysowego za najważniejsze i pilne potrzeby w uznano:

- ◆ budowę europejskiej floty lotniczej dla celów szybkich przerzutów oddziałów wojskowych i ciężkiego sprzętu;
- ◆ znaczącą poprawę transportu morskiego;
- ◆ stworzenie własnego systemu dowodzenia i kontroli, systemu zbierania danych wywiadowczych łącznie z ich interpretowaniem i upowszechnianiem.

Biorący udział w konferencji przedstawiciele państw członkowskich wskazywali na konieczność podniesienia jakości swoich narodowych sił zbrojnych:

- ◆ zwiększenie budżetu obronnego; poprawy składu osobowego wojska oraz jakości szkolenia;
- ◆ wzrost środków przeznaczanych na badania i wdrożenie nowych technologii;
- ◆ poprawę stanu zabezpieczenia logistycznego;
- ◆ rozszerzenia wielonarodowej współpracy wojskowej;
- ◆ współpracy przemysłów zbrojeniowych państw członkowskich;
- ◆ stworzenie unijnego systemu zamówień publicznych w odniesieniu uzbrojenia i sprzętu wojskowego.

W tym celu zostało powołanych 19 roboczych zespołów panelowych, które miały przygotować raporty dotyczące poprawienia zdolności operacyjnych UE. W każdym panelu uczestniczyli eksperci z państw członkowskich Unii, które było zainteresowane usunięciem występującego braku w sprzęcie wojskowym. **Francja w pierwszej i kolejnych konferencjach planistycznych oraz poszczególnych zespołach panelowych brała aktywny udział, starając się przeforsować swoje stanowisko, wynikające z narodowej doktryny obrony do jej włączenia rozwój zdolności operacyjnych Unii Europejskiej.**

Na drugiej konferencji planistycznej (*Capabilities Improvement Conference*), 19 listopada 2001 r. została przyjęta propozycja Holandii dotycząca opracowania planu koordynującego narodowe i wielonarodowe inicjatywy w sprawie poszukiwania deficytowych zdolności obronnych na potrzeby Europejskiego Planu Operacyjnego. Propozycja została przyjęta przez państwa członkowskie Unii i zatwierdzona w formie dokumentu podczas posiedzenia Rady Europejskiej w Laeken z grudnia 2001 r. jako „Europejski Plan Rozwoju Zdolności Obronnych” (*European Capability Action Plan – ECAP*). Plan w ogólnym zarysie dotyczył:

- ◆ poprawy efektywności i wydajności europejskich wysiłków na rzecz poprawy zdolności wojskowych;
- ◆ kompleksowego podejścia do europejskiej współpracy w dziedzinie obrony;
- ◆ współpracy między państwami członkowskim Unii oraz w ramach NATO; pozyskania szerokiego poparcia społecznego europejskiej polityki obrony.

W porównaniu do pierwszej konferencji planistycznej został rozszerzony i uszczegółowiony katalog niedoborów ilościowych i jakościowych. W zakresie niedoborów ilościowych: wsparcie procesu podejmowania decyzji strategicznych; ochrona własnych sił; śmigłowców szturmowych; środków precyzyjnego rażenia; transport lądowy, morski i lotniczy do i w strefie działań; grupy poszukiwawczo-ratownicze. Do najważniejszych braków jakościowych zaliczono: systemy dowodzenia i kierowania, systemy niszczenia obrony przeciwrakietowej przeciwnika; samoloty do tankowania w powietrzu.

Na trzeciej konferencji planistycznej 19 maja 2003 r., ministrowie obrony narodowej państw członkowskich Unii Europejskiej przyjęli istotny dokument w którym został zdefiniowany mechanizm rozwoju zdolności obronnych UE (*Defining the UE Capabilities Development Mechanism*), w którym zostały dokładnie sformułowane zadania w tym zakresie wraz z ich powiązaniem z NATO. Ponadto uczestnicy konferencji zapoznali się z raportami 19 zespołów powołanych podczas pierwszej konferencji planistycznej. Wpłynęło to na przejście do bardziej rozwiniętego etapu Europejskiego Planu Rozwoju Zdolności Obronnych i powołania w jego ramach grup zadaniowych, którym powierzono zadania dotyczące opracowania narodowych i międzynarodowych planów i projektów poprawienia zdolności w zakresie: lotniczego transportu strategicznego, środków rozpoznania satelitarnego, systemu obrony przeciwrakietowej, ochrony przed bronią masowego rażenia, bezpilotowych aparatów rozpoznawczych, poszukiwania i ratownictwa, rozszerzenia możliwości tankowania w powietrzu. Wskazano również na potrzebę powołania przez państwa członkowskie UE

kolejnych grup zadaniowych, do rozwiązania m.in. takich problemów jak morski transport strategiczny i rozwój inteligentnych systemów rozpoznania i naprowadzania bojowych środków precyzyjnego rażenia.

Czwarta konferencja planistyczna, która obradowała 22 listopada 2004 r. zajęła się ogólnymi założeniami planowania strategicznego i kwestią opracowywanie scenariuszy w tym zakresie. Na kolejnej konferencji planistycznej 21 listopada 2005 r. nawiązując do założeń mechanizmu rozwoju zdolności obronnych, ministrowie obrony przyjęli „Katalog Wymagań” (*Requierements Catalogue*). Dotyczy on ustalenia zdolności wojskowych wymaganych do prowadzenia przyszłych operacji antykryzysowych. Składa się on z dwóch części. Pierwsza dotyczy założeń planowania strategicznego i scenariuszy operacji militarnych. W drugiej zostały określone wstępne wymagania zdolności wojskowych. Katalog nawiązuje do wymagań określonych w Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa i zadań określonych w Europejskim Celu Operacyjnego 2010. W katalogu uwzględniono tak istotne z punktu widzenia planowania strategicznego i scenariuszy takie kwestie: jak odległość przyszłej operacji i warunki geograficzne, czas podjęcia decyzji o operacji, czas trwania operacji, zabezpieczenie logistyczne.

Drugim etapem mechanizmu rozwoju zdolności obronnych realizowanym w 2006 r., było w ramach „Katalogu sił” (*Force Catalogue*) ustalenie ilości posiadanych i wydzielanych do dyspozycji Unii sił zbrojnych przez poszczególne państwa członkowskie, opracowanie zestawów wkładów oraz ich ocena w odniesieniu do uzgodnionych wcześniej w ramach Europejskiego Celu Operacyjnego 2010. W 2007 r. w ramach przyjętego „Katalogu Poprawy Zdolności” (*Progress Catalogue*) - etap trzeci - dokonano identyfikacji niedoborów zdolności Unii, aktualizacji występujących luk oraz opracowano analizę porównawczą dotyczącą łącznego, bieżącego i planowanego wkładu państw członkowskich z wymaganiami Celu Operacyjnego 2010 oraz perspektywicznych potrzeb Unii w zakresie jej zdolności operacyjnych.

Trwający od końca 2007 r. etap czwarty jest związany z rozwijaniem procesu określonym w katalogu postępów zdolności obronnych UE do roku 2010. Zadania z tym związane zostały przejęte przez Europejską Agencję Obrony. Umocowanie polityczne Agencji wpłynęło to w zasadniczy sposób na funkcjonowanie mechanizmu rozwoju zdolności. Wcześniej 23 maja 2005 r. została podjęta decyzja przez Radę do spraw Zewnętrznych Stosunków UE o stopniowym rozwiązywaniu Europejskiego Planu Rozwoju Zdolności Obronnych i przekazywaniu działających w jego ramach grup projektowych

powstałej Europejskiej Agencji Obrony. Ponadto Agencja przejęła szereg uprawnień w zakresie rozwoju zdolności obronnych Unii od Komitetu Wojskowego UE. Agencja ma prawo uczestniczyć w każdym etapie realizacji mechanizmu rozwoju zdolności. Wyłączone jedynie zostały zadania określone w katalogu wymagań, które są w gestii ministrów obrony państw członkowskich. Zmieniona została również definicja mechanizmu rozwoju zdolności: porównywanie wkładów poszczególnych państw członkowskich podanych do katalogu sił do uzgodnień w ramach Celu Operacyjnego 2010; porównywanie łącznych wkładów - bieżących i planowanych - państw członkowskich z wymaganiami zawartymi w Celu Operacyjnym 2010 oraz perspektywicznych potrzeb w zakresie zdolności; identyfikacja tych sfer zdolności w których występują niedobory i ustalenie ich zagrożeń dla operacji prowadzonych w ramach Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Analiza nowo zdefiniowanego mechanizmu rozwoju zdolności pozwala postawić wniosek, że priorytetowym wynikającym z niego zadaniem będzie zwiększania jakości zdolności obronnych Unii Europejskiej.

10. Strategia bezpieczeństwa Francji a długoterminowa wizja europejskich zdolności obronnych

W dniu 3 października 2006 r, Rada Sterująca Europejskiej Agencji Obrony, przyjęła „Wstępną długoterminową wizję europejskich potrzeb w dziedzinie zdolności obronnych” (*Long Term Vision – LTV*)⁴⁹. Przy tworzeniu dokumentu wzorowano się przede wszystkim na strategii rozwoju sił zbrojnych Francji oraz Niemiec, Wielkiej Brytanii, ogólnikowo nawiązano do wizji strategiczną Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wizja dotyczy potrzeb w zakresie zdolności obronnych realizowanych w ramach EPBiO w przybliżeniu do roku 2025. Odwołuje się do zadań określonych w Europejskim Celu Operacyjnym 2010 i Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa. Największy wkład w opracowanie dokumentu wnieśli francuski Instytut Badań Strategicznych, Komitet Wojskowy UE.

Z analizy przedstawionej w „Kontekście globalnym” dotyczącej siedmiu obszarów tematycznych (demografia, środowisko, gospodarka, energia, nauka i technologia, społeczeństwo i kultura, globalne zarządzanie) wynika, że w następnych dwudzięcioleciach Europa będzie demograficznie starsza i wyraźnie mniej zamożniejsza od

⁴⁹ *An Initial Long-Term Vision for European Defense Capability and Capacity Needs*, www.eda.europa.eu

innych kontynentów a ponadto otoczona przez regiony niestabilne, jakimi nadal będzie Bliski Wschód i Afryka. Należy się również liczyć z ostrą rywalizacją o dostęp do surowców energetycznych ze strony rodzących się światowych potęg gospodarczych Chin i Indii. Narastająca wśród społeczeństw europejskich tendencja gwarancji dla bezpieczeństwa wewnętrznego może doprowadzić do dalszego ograniczania wydatków na obronę przed różnymi zagrożeniami zewnętrznymi. Uwarunkowania te muszą wpłynąć na zasadniczą modyfikację wyzwań dla europejskiego sektora obronnego. Wyodrębnione zostały dwie kluczowe płaszczyzny jego zmian: adaptacja do zmieniającej się roli siły i adaptacja do rewolucji technologicznej.

Nowy katalog zagrożeń dla bezpieczeństwa Europy, będzie wymagał zasadniczych zmian w przygotowaniu sił zbrojnych państw europejskich. Siła militarna będzie stosowana w niejasnych okolicznościach, przeciwko trudnemu do zidentyfikowania przeciwnikowi, przy wąsko ujętych zasadach ich użycia oraz przy ciągłej obecności środków masowego przekazu. Przemysł obronny państw europejskich musi przestawić się na nowe technologie zbrojeniowe, a siły zbrojne do ich wykorzystania w prowadzeniu operacji militarnych. Ponadto, ze względu na odwrócenie tradycyjnej roli wojskowych badań rozwojowych, jako motoru postępu, w coraz większym zakresie sektor obronny będzie musiał korzystać z gwałtownego rozwoju technologii cywilnej.

We wnioskach dotyczących przyszłego wkładu wojskowego EPBiO, określono, że UE, jako globalny aktor w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego będzie prowadziła typowe operacje reagowania kryzysowego. Będą one miały charakter ekspedycyjny, wielonarodowy z wykorzystaniem wielu instrumentów. Interwencje będą podejmowane o wspólne cele, określone przez państwa członkowskie i będą wyrazem jednomyślnej woli UE w rozwiązywanie danego kryzysu. Ważną rolę w podejmowaniu przyszłych operacji obok międzynarodowego charakteru sił, będzie odgrywać podejście wielowymiarowe, łączące instrumenty miękkie z instrumentami twardymi oraz odpowiednia koordynacja działalności struktur wojskowych i cywilnych.

Charakterystyka przyszłych sił zbrojnych i zdolności obronnych Unii, została przedstawiona we „Wnioskach dla rozwoju zdolności bojowych”. Mają one cechować się:

- ◆ współdziałaniem (*synergy*) – w wymiarze wojskowym prowadzenie operacji przez połączenie elementów lądowych, powietrznych, morskich i kosmicznych; w

wymiarze pozamilitarnym pójście kierunku ścisłej koordynacji z podmiotami cywilnymi;

- ◆ sprawnością (*agility*) – osiągnięcie właściwej szybkości reagowania, zdolność do natychmiastowego podjęcia działań ekspedycyjnych nie tylko na poziomie taktycznym i operacyjnych, ale również o charakterze strategicznym i o strategicznym zasięgu, osiągnięcie optymalnej wielkości i równowagi między różnymi elementami wysyłanego kontyngentu, zdolność do swobodnego operowania na wszystkich obszarach – niezależnie od terenu - na całej długości i szerokości operacji oraz posiadać zdolności szybkiego manewrowania na miejscu w toku operacji;
- ◆ możliwością wyboru środków działania (*selectivity*) – posiadanie szerokich możliwości zdolności wojskowych w zakresie użycia środków kinetycznych i niekinetycznych oraz zdolności do ich świadomego wyboru na każdym etapie operacji;
- ◆ zdolnością do podtrzymania prowadzonej operacji (*sustainability*) – posiadanie właściwego wsparcia logistycznego w postaci „linii przesyłowych” zdolnych do zapewnienia pewnych i ciągłych dostaw dla sił zaangażowanych na teatrze działań operacji.

Wymienione cechy rozwoju zdolności obronnych Unii Europejskiej zostały następnie rozwinięte w aneksie „Przyszły profil zdolności bojowych” w odniesieniu do sześciu głównych komponentów składowych takich jak: dowodzenie, informacja, zwarcie, ochrona, rozmieszczenie oraz podtrzymywanie.

Wiele uwagi w długoterminowej wizji europejskich potrzeb w dziedzinie zdolności obronnej poświęcono zadaniom planistów obronnych. Ich główna uwaga powinna skoncentrować się na tak kluczowych kwestiach jak:

- ◆ wykorzystanie wiedzy – dotyczącej wszystkich istotnych czynników (wewnętrznych i zewnętrznych), które mogą wpłynąć na podniesienie rozwoju zdolności obronnych;
- ◆ interoperacyjność – większe ujednoczenie uzbrojenia w ramach konsolidacji europejskiego rynku wyposażenia obronnego, rozwijanie zdolności wspólnych lub łączonych, współdziałanie wojska z aktorami cywilnymi;

- ◆ równowaga osobowa sił zbrojnych – opracowanie sposobów dotyczących zwiększenia wydatków inwestycyjnych poprzez redukcję liczebności sił zbrojnych, zbędnych zdolności bojowych (czy potrzeba 10 tys. czołgów i 3 tys. samolotów bojowych?) i obniżenie kosztów osobowych z zachowaniem obsady liniowej potrzebnej do wykonania operacji;
- ◆ szybkie pozyskiwanie sprzętu – bezzwłoczne wprowadzanie nowych dostępnych technologii, określenie kategorii uzbrojenia, który może być zmodernizowany, ulepszanie i uaktualnianie tych elementów, które korzystają z informatyki w celu przedłużenia okresów przydatności sprzętu;
- ◆ polityka przemysłowa – utrzymanie i rozwój europejskiej bazy technologicznej i przemysłowej w sektorze obrony poprzez jej konsolidację, zwiększanie nakładów na badania i inwestycje, dostęp do wyników prac nad technologiami cywilnymi i podwójnego zastosowania, wykorzystanie wszystkich środków dostępnych w ramach poszerzonej Unii Europejskiej w tym zalety tańszych kosztów produkcji w Europie Środkowej oraz bogatego doświadczenia inżynierów i naukowców z tego regionu, podjęcie decyzji, co do tego, jakie elementy produkcji uzbrojeniowej zachować i rozwijać w Europie, a jakie pozyskiwać z globalnego rynku;
- ◆ elastyczność w związku z czynnikami nieprzewidywalnymi – jak wbudowywać w rozwój europejskich zdolności obronnych elastyczność i zdolność adaptacji, by były jak najbardziej skuteczne przeciwko nieprzewidzalnemu ryzyku i jakie środki należy zainwestować mając w to zabezpieczenie.

Wstępna długoterminowa wizja europejskich potrzeb w dziedzinie zdolności obronnych według założeń twórców ma być dokumentem otwartym, co pewien okres czasu w zależności od zmian zachodzących w środowisku międzynarodowym, będzie dokonywany przegląd i wnoszone aktualizacje.

11. Rola Francji w rozwoju współpracy zbrojeniowej w Unii Europejskiej

Początki współpracy zbrojeniowej państw Europy Zachodniej sięgają roku 1953 kiedy powołano FINBEL (akronim z początkowych liter państw członkowskich: Francja - F, Italia - I, Holandia - NL, Belgia - B, Luksemburg - L). Zadaniem FINBEL było prowadzenie studiów dotyczących koordynacji zaopatrzenia jednostek wojsk lądowych w uzbrojenie. W maju 1955 r. Rada Ministerialna UZE, powołała Stały Komitet ds. Uzbrojenia (*Standing*

Armaments Committee), organ wchodzący w skład UZE. Do kompetencji komitetu należało wspieranie współpracy w zakresie rozwoju standaryzacji, produkcji i zakupów uzbrojenia.

W listopadzie 1968 r. dwanaście europejskich państw członkowskich NATO (bez Francji i Islandii) utworzyło Eurogrupę (*Eurogroup*) jako nieformalne ciało skupiające ministrów obrony, którego zadaniem było reprezentowanie interesów europejskich w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. W grudniu 1970 r. z inicjatywy Eurogrupy został powołany Program Usprawnienia Europejskiej Obrony (*European Defence Improvement Programme – EDIP*). Program zakładał doprowadzenie do skutecznej koordynacji i planowanego polepszania zdolności militarnych członków Eurogrupy. Na kolejnym posiedzeniu w grudniu 1971 r. został przyjęty nowy dodatkowy program rozwoju zbrojeń „Europejski Program Wzmocnienia Sił Zbrojnych” (*Euro-Package*). Wskazano na konieczność podjęcia wspólnych badań nad konstruowaniem i doskonaleniem uzbrojenia, wspólną produkcję sprzętu wojskowego w oparciu o własne projekty, ograniczenie licencji. Eurogrupa zajmowała się również rozbudową infrastruktury wojskowej na obszarach państw członkowskich. W ciągu pięciu lat funkcjonowania EDIP doprowadził do rozbudowy infrastruktury obronnej (koszary, lotniska, rurociągi paliwowe), rozwoju sieci komunikacyjnych (szosy, połączenia kablowe i bezprzewodowe) oraz finansowania zakupów broni.

Nieformalne zasady współpracy Eurogrupy zostały uregulowane prawnie w dokumencie przyjętym 23 maja 1972 r. „Zasady współpracy Eurogrupy w dziedzinie uzbrojenia”. Zostały w nim określone nowe kierunki współpracy:

- ◆ ponowne zbadanie możliwości współpracy zbrojeniowej poszczególnych państw;
- ◆ maksymalna współpraca przy dostawach broni i sprzętu wojskowego; dostosowanie standaryzacji uzbrojenia i sprzętu do wymogów NATO;
- ◆ pogłębienie współpracy w dziedzinie logistyki; systematyczne dokonywanie analiz zarządzania i kosztów;
- ◆ wymiana podstawowych informacji między państwami Eurogrupy.

W 1976 r. Eurogrupa została poszerzona o **Francję** i przekształcona w Niezależną Europejską Grupę Programowania (*Independence European Programming Group – IEPG*)⁵⁰. IEPG nie była bezpośrednio powiązana z NATO. Celem IEPG, było zacieśnienie współpracy państw Europy Zachodniej w sferze rozwoju technologii i produkcji uzbrojenia w zakresie

⁵⁰ W skład IEPG weszły Belgia, Dania, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Norwegia, Portugalia, Turcja, Włochy i Wielka Brytania.

harmonizacji programów wymiany sprzętu, realizacji wspólnych projektów zbrojeniowych, eliminowanie programów powielających się w państwach członkowskich. W ramach IEPG działało trzy komitety. Pierwszy zajmował się perspektywicznymi (pietnastoletnimi) potrzebami każdego państwa w dziedzinie uzbrojenia. Drugi – prowadził badania i organizował międzypaństwową współpracę licencyjno-kooperacyjną. Trzeci – opracowywanie nowych procedur przetargowych.

Do 1984 r. działalność IEPG ograniczała się do wymiany informacji na dotyczących narodowych procedur zamawiania sprzętu wojskowego oraz poszukiwaniu europejskich procedur zarządzania wspólnymi projektami. Ożywienie działalności nastąpiło po 1986 r., kiedy to pod auspicjami UZE, opracowano kilka koncepcji stopniowego tworzenia europejskiego rynku uzbrojenia. W 1988 r. powstały założenia wspólnego programu badawczego pod nazwą Europejska Długoterminowa Współpraca w Dziedzinie Obrony.

Poza IEPG państwa Zachodniej Europy, współpracowały na podstawie umów międzyrządowych. Powstające związki kooperacyjne cechowały się małą elastycznością, związaną z wieloma uwarunkowaniami wynikającymi przede wszystkim z ochroną narodowej produkcji zbrojeniowej. Stąd też wielu polityków formułowało poglądy, że w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej nie ma sensu podejmować wspólnej polityki zbrojeniowej.

Po podpisaniu Traktatu powołującego Unię Europejską, a wraz powstaniu wspólnej europejskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, 10 grudnia 1991 r. została przyjęta przez państwa członkowskie UZE „Deklaracja w sprawie roli UZE i jej stosunków z Unią Europejską i NATO”. W dokumencie zapowiadano podjęcie współpracy państw członkowskich UZE w dziedzinie produkcji uzbrojenia oraz wskazywano na potrzebę powołania w przyszłości Europejskiej Agencji Zbrojeniowej. Kwestia współpracy zbrojeniowej została rozwinięta podczas posiedzenia Rady Ministrów UZE w dniu 19 czerwca 1992 r. w Petersbergu. Postanowiono doprowadzić do przekazania przez NATO kompetencji IEPG na rzecz UZE. Podczas posiedzenia ministrów obrony państw członkowskich IEPG w grudniu 1992 r. w Bonn, podjęto decyzję o nieformalnym włączeniu IEPG struktury UZE i zmianie jej nazwy.

IEPG została rozwiązana 19 maja 1993 r. na posiedzeniu Rady Ministrów w Rzymie. Jej kompetencje przejęła powołana Zachodnioeuropejska Grupa ds. Uzbrojenia (fr. *Le Groupe Armement de l'Europe occidentale* – GAEO; ang. *Western European Armaments Group* –

WEAG) działająca w ramach UZE. Struktura organizacyjna WEAG składała się z trzech paneli i grupy ekspertów.

Panel I – zajmuje koordynacją narodowych programów dotyczących zakupu sprzętu na podstawie corocznych analiz oraz poszukiwaniem możliwości wspólnych zakupów. Działalność ta ma zwiększyć efektywność kosztową realizowanych zakupów oraz promować wspólne interesy państw europejskich polityce zbrojeniowej.

Panel II – badania i technologie - działalność na rzecz wzmocnienia europejskiego potencjału badawczego w zakresie wzmocnienia techniki wojskowej. Odpowiada za koordynację współpracy naukowo-badawczej w ramach WEAG. Na szczególną uwagę zasługuje program EUCLID. Jest to pierwszy europejski program badawczy dotyczący współpracy w dziedzinie rozwoju technologii wojskowej. Zostało w nim określone 13 obszarów priorytetowych (*Common European Priority Areas – CEPA*): nowoczesne technologie radarowe, zwiad satelitarny i wojskowe technologie kosmiczne, technologie materiałowe, zaawansowane systemy informatyczne i komunikacyjne, wojskowe technologie modelowania i symulacji, optoelektronika, technologie raketowe, technologie dla następnej generacji samolotu wielozadaniowego, platformy bezzałogowe. EUCLID jako główny mechanizm realizacji podjętych projektów badawczych, wiąże instytuty naukowo-badawcze z przemysłem. Od 1996 r. równolegle do programu EUCLID funkcjonuje mechanizm EUROFINDER. Ma on wpływać lepsze uwzględnianie propozycji przemysłu zbrojeniowego w programie EUCLID. Mechanizm EUROFINDER jest formą partnerstwa państw i przemysłu zbrojeniowego, świadczących równe wkłady na badania i rozwój nowych technologii. Państwo wnoszące największy wkład do danego programu ma status państwa wiodącego w tym programie. Państwa posiadające przemysł zbrojeniowy w fazie rozwoju wnoszą połowę stawki wkładu.

Panel III – zajmuje się dokonywaniem systematycznych analiz ekonomicznych aspektów i kooperacji w dziedzinie produkcji uzbrojenia państw członkowskich WEAG oraz doskonaleniem stosowanych procedur współpracy zbrojeniowej. Ważnym polem działania panelu są kwestie transferu technologii i wspieranie rozwoju przemysłu obronnego w państwach zapóźnionych w dziedzinie przemysłu obronnego. W ramach panelu działają trzy podgrupy: tworzenie rynku zbytu produkcji zbrojeniowej; rozwój bazy technologicznej i przemysłowej; zasady funkcjonowania przemysłów obronnych w fazie rozwoju. Kierownictwo panelu odpowiada za współpracę z Unią Europejską.

Grupa ekspertów zajmowała się problematyką dotyczącą utworzeniem Europejskiej Agencji ds. Uzbrojenia.

Francja i Niemcy niezadowolone z prac grupy ekspertów WEAG zajmujących się utworzeniem Europejskiej Agencji ds. Zbrojeń, podczas spotkania prezydenta J. Chiraca i kanclerza H. Kohla 7 grudnia 1995 r. w Baden-Baden, wystąpiły z inicjatywą powołania organizacji, która w oparciu o doświadczenia francusko-niemieckiej współpracy zbrojeniowej, miała się zająć konsolidacją europejskiego przemysłu zbrojeniowego. Francja i Niemcy doprowadziły, do utworzenia 12 listopada 1996 r. w czasie spotkania ministrów obrony Francji, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Włoch w Strasburgu, Wspólnej Organizacji Współpracy w Dziedzinie Uzbrojenia (*Organisation conjointe de coopération en matière d'armement – OCCAR*). Angielska nazwa Joint Armaments Cooperation Structure – JACS (*Połączony Organ Współpracy w Dziedzinie Uzbrojenia*).

Francusko-niemiecki program był ukierunkowany na stopniowe uniezależnienie się Europy od dostaw amerykańskiego sprzętu i uzbrojenia poprzez zwiększenie konkurencyjności europejskiego przemysłu obronnego i intensyfikację rozwoju jego bazy przemysłowej i technologicznej. Program był również odpowiedzią na naciski Stanów Zjednoczonych dotyczące powołania w Europie natowskiej agencji zbrojeniowej.

Szczegółowe uregulowania dotyczące celów OCCAR zostały zawarte w podpisanej w Farnborough, Konwencji OCCAR z 9 września 1998 roku:

- ◆ wzmocnienie konkurencyjności i efektywności całego systemu produkcyjnego uzbrojenia w Europie przy wykorzystaniu wiodących gałęzi przemysłowych w państwach partnerskich;
- ◆ kooperacja przemysłowa poprzez rezygnację z pojedynczych programów krajowych na rzecz programów europejskich;
- ◆ stworzenie wewnętrznego, europejskiego rynku zbrojeniowego i europejskiej struktury uzbrojenia.

OCCAR ma prawo do przygotowania, negocjowania i zawierania kontraktów na dostawy sprzętu wojskowego na zamówienie państw członkowskich od państw trzecich. W Konwencji został zawarty zapis dający państwu członkowskiemu prawo stosowania w polityce zakupów preferencji dla uzbrojenia, w którym opracowaniu państwo uczestniczyło za pośrednictwem. Kolejnym ważnym ustaleniem jest zniesienie zasady *juste retour* i zastąpienie jej zasadą ogólnej wieloletnie równowagi udziałowej w odniesieniu do wielu programów. Zasada *juste retour*, odzwierciedlając wkład poszczególnych państw

członkowskich była jednym z głównych instrumentów ochrony narodowej produkcji obronnej kosztem ekonomicznej efektywności⁵¹. Dzięki oparciu działalności na takich założeniach, OCCAR stała się szybko pierwszą organizacją zarządzającą wspólnymi programami uzbrojeniowymi na zasadzie pełnej integracji niezależnych zespołów badawczych i prowadzącą politykę zamówień produkcji obronnej opartej w dużym stopniu o zasady wolnego rynku.

OCCAR ma charakter zwykłego porozumienia międzynarodowego, od początku funkcjonowała poza UZE i Unią Europejską.

Objęcie przez OCCAR siedmiu najważniejszych europejskich programów badawczych w dziedzinie uzbrojenia⁵². Kolejny program organizujący europejski obronny przemysł powietrzny przewidziany jest na rok 2008. Z powodu znaczącej kwoty wynoszącej około 20 mld Euro, wywołał obawy, że może się on stać organizacją konkurencyjną w odniesieniu założeń finansowych Europejskiej Agencji Obronnej. W celu rozwiania tych obaw zamierzano OCCAR powiązać z istniejącym jeszcze UZE, jako gwarancji, że będzie on pod jej auspicjami funkcjonować w ramach procesu europeizacji przemysłu obronnego. EAO po powstaniu przejęła większość prerogatyw OCCAR.

OCCAR liczy 400 agentów, ponad 600 oficerów i cywilnych narodowych funkcjonariuszy. Roczny budżet wynosi 3 mld Euro i około 20 tys. osób zatrudnionych przy programach kierowanych przez OCCAR.

W dniu 19 listopada 1996 r. na spotkaniu Rady Ministrów UZE w Ostendzie została powołana nowa organizacja – Zachodnioeuropejska Organizacja Zbrojeniowa (fr. *Organisation de l'armement de l'Europe occidentale* – OAEO; ang. *Western European Armament Organization* – WEAO). Rozpoczęła działalność 1 kwietnia 1997 roku. W porównaniu do WEAG, WEAO, posiadała międzynarodową podmiotowość prawną. Mogła więc legalizować działania kooperacyjne w dziedzinie międzynarodowych programów dotyczących badaniami i rozwojem technologii zbrojeniowych prowadzonych w ramach UZE. WEAO miała zaktywizować współpracę w dziedzinie uzbrojenia oraz stymulować integrację europejskiego przemysłu obronnego poprzez realizację wspólnych projektów badawczych. W tym zakresie do priorytetowych zadań zaliczono rozwój nowych typów broni, koordynację zamówień rządowych oraz stworzenie nowych mechanizmów dotyczących programów badawczych z zakresu technologii o ważnym znaczeniu dla obronności.

⁵¹ Konwencja OCCAR, Farnborough, 9 września 1998r., weszła w życie 28 stycznia 2001 roku. W latach 2003-2005, Konwencję podpisała Belgia i Hiszpania. Liczba członków OCCAR liczy obecnie 6.; www.occar-ea.org

⁵² OCCAR Business Plan 2007; www.occar-ea.org

Najważniejszym zadaniem WEAO było doprowadzenie do powołania Europejskiej Agencji ds. Uzbrojenia. W listopadzie 1998 r. ministrowie obrony państw członkowskich WEAO, po dokonaniu analizy prac grupy ekspertów zajmujących się powołaniem Agencji, przyjęli plan utworzenia jej utworzenia. Miała ona w pełnym zakresie rozpocząć działanie w 2002 roku.

Kolejną inicjatywą, wielu aspektach francuską rzecz restrukturyzacji i konsolidacji europejskiego przemysłu zbrojeniowego, był List Intencyjny (*Letter of Intent – Loi*). W grudniu 1997 r. podczas spotkania przywódców Francji, Niemiec i Wielkiej Brytanii przyjęto deklarację dotyczącą wzmocnienia procesu restrukturyzacji przemysłu lotniczego, kosmicznego i wojskowego przemysłu elektronicznego. Zgodnie z deklaracją restrukturyzacja miała doprowadzić do konsolidacji tych przemysłów w skali europejskiej. Propozycja została poparta przez pięciu największych w Europie Zachodniej producentów uzbrojenia. Za podstawowy warunek poprawy konkurencyjności i efektywności europejskiego przemysłu zbrojeniowego, uznano harmonizację wymogów dla sił zbrojnych w państwach zachodnioeuropejskich. Postulowano usunięcie istniejących barier utrudniających funkcjonowanie przemysłów zbrojeniowych dotyczących: bezpieczeństwa dostaw, kwestii procedur eksportowych, ochrony informacji niejawnych, badania i rozwój technologii, wykorzystanie informacji technicznych, ochrona informacji handlowych, harmonizacja wymogów wojskowych.

Postulowane przez przedstawicieli sfer przemysłowych propozycje znalazły uznanie przez ministrów obrony Francji, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Włoch oraz Szwecji, którzy podpisali 6 lipca 1998 r. „List intencyjny w sprawie środków sprzyjających restrukturyzacji europejskiego przemysłu obronnego”. List stał się podstawą do opracowania Układu Ramowego, w którym zostały rozwinięte działania dotyczące usuwania istniejących barier. W kwestii zapewnienia bezpieczeństwa dostaw zobowiązano się do wzajemnego nie utrudniania dostępu do produkcji przemysłu zbrojeniowego. Odnośnie procedur eksportowych – transfer wytworów i usług w ramach wspólnych projektów zbrojeniowych ma być dokonywany w oparciu o ogólne licencje i uproszczone procedury. Wymiana informacji niejawnych między państwami powinna odbywać się o uregulowania narodowe z uwzględnieniem reguł zawartych w układzie ramowym. W odniesieniu do obszaru badań i rozwoju technologii, za słuszne uznano przekazywanie sobie informacji dotyczących realizowanych i planowanych programów zbrojeniowych w poszczególnych państwach członkowskich w celu ułatwienia ich harmonizacji. Wprowadzono zastrzeżenie, że państwa,

które podpisały LoI będą mogły podejmować i realizować wspólne programy z państwami trzecimi, bez udziału i zgody pozostałych państw porozumienia.

Najwięcej uwagi Układ Ramowy poświęca potrzebie harmonizacji wymogów wojskowych dla sił zbrojnych, których wymogi w decydującym zakresie będą wpływać na restrukturyzację i wzmacnianie europejskiego przemysłu zbrojeniowego. Podkreślono konieczność: uzgadniania wspólnej koncepcji rozwoju sił zbrojnych i przystosowanych do tej koncepcji odpowiednich zdolności wojskowych, wypracowania wspólnego systemu planowania rozwoju sił i dostosowania do tego procesu wymogów użytkowych zakupywanego sprzętu wojskowego, uzgadniania planów inwestycji na rzecz obronności i przemysłu zbrojeniowego⁵³.

Od początku swego działania Zachodnioeuropejska Grupa ds. Uzbrojenia, Zachodnioeuropejska Organizacja Zbrojeniowa, OCCAR oraz porozumienie w ramach LoI nie zastępowały narodowych instytucji do spraw zakupu uzbrojenia jakie funkcjonują w większości państw członkowskich Unii a jedynie pełniły rolę uzupełniającą w zakresie wybranych problemów współpracy w dziedzinie badawczo-rozwojowych oraz produkcji zbrojeniowej. Działalność tych trzech organizacji oraz LoI pozwoliła na zebranie wielu cennych doświadczeń, które stały się podstawą do powołania Europejskiej Agencji Obrony.

12. Wkład Francji w rozwój przemysłu obronnego Unii Europejskiej

W latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku szereg przedsiębiorstw przemysłu zbrojeniowego państw członkowskich UE, wytwarzających te same lub podobne produkty uzbrojenia, podjęło inicjatywy i nawiązało współpracę dotyczące wdrożenia międzynarodowych europejskich programów zbrojeniowych. Zaczęły powstawać europejskie konsorcja przemysłu zbrojeniowego. W połowie lat pięćdziesiątych w Europie Zachodniej funkcjonowało około czterdziestu liczących się koncernów zbrojeniowych. Tak duża ilość korporacji zbrojeniowych, rozpraszała środki wydawane na produkcję obronną, utrudniała badania dotyczące nowych technologii oraz wpływała na obniżenie konkurencyjności wytwarzanych w państwach europejskich uzbrojenia w porównaniu do produkcji amerykańskich konsorcjów zbrojeniowych. Z tych też powodów w latach

⁵³ Szerzej na temat LoI, Z. Waligura, *Zachodnioeuropejska współpraca w dziedzinie przemysłu obronnego*, DBM MON, Warszawa 2001, s. 40–53.

dziewięćdziesiątych następuje łączenie się w Europie narodowych przedsiębiorstw zbrojeniowych w europejskie w ponadnarodowe koncerny lub holdingi, które kontrolują dany sektor produkcji zbrojeniowej w jednym lub kilku państwach. Proces integracji przemysłu obronnego w Europie Zachodniej nie był łatwy. Przeszkodą była struktura własności francuskiego przemysłu zbrojeniowego, charakteryzująca się dużym udziałem sektora państwowego. Francja, obok Wielkiej Brytanii jest największym wytwórcą sprzętu wojskowego w Europie. Roczny poziom produkcji zbrojeniowej w każdym z tych państwa osiąga wartość około 18 mld Euro. Francja mając na uwadze integrację obronną Europy w ramach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa UE, podjęła działania na rzecz sprywatyzowania sektora obronnego by przekonać inwestorów zagranicznych inwestorów prywatnych do tworzenia wspólnych korporacji z koncernami francuskimi. W 1997 r. rząd francuski dokonał prywatyzacji Thomson SA produkującego elektronikę cywilną i wojskową. Z części wojskowej powstała firma Thales, największy europejski producent elektroniki wojskowej. Kolejną firmą było dokonanie prywatyzacji lotniczej Aerospiatale, poprzez połączenie jej z Matra SA i Lagardere i utworzenie Aerospiatale Matra. Działania te otwały drogę do europejskiej współpracy w przemyśle obronnym. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych zaczęto powoli odchodzić od współpracy w ramach konsorcjów na rzecz aliansów strategicznych, a przede wszystkim porozumień typu *joint venture*.

Kolejną zmianą jaka dokonała się w europejskim przemyśle obronnym jest związana z umiędzynarodowieniem badań i produkcji zbrojeniowej na drodze utworzenia wielonarodowych programów badawczych i produkcyjnych. Coraz bardziej powszechny stają się procesy bardzo wąskich specjalizacji w ramach wielkich międzynarodowych koncernów zbrojeniowych w wytwarzaniu wysoce zaawansowanych technologicznie podzespołów.

Efektom tych koncentracji kilka mniejszych państw członkowskich UE (Dania, Grecja, Portugalia, Irlandia) utraciło narodowy przemysł obronny, Austria, Belgia i Finlandia ocalało kilka specjalizacji w produkcji uzbrojenia.

Pierwszymi europejskimi konsorcjami zbrojeniowymi powstałymi w latach dziewięćdziesiątych były:

- ◆ Eurofighter Jadzeugflugung – produkcja wielozadaniowego samolotu myśliwskiego nowej generacji - z udziałem British Areospace (Wielka Brytania), DaimlerChrysler Areospace (Niemcy), Alenia CASA (Hiszpania);

- ◆ Eurojet Turbo – produkcja silników do samolotu wielozadaniowego – Rolls-Royce (Wielka Brytania), Motoren und Turbinen Union (Niemcy), Fiat Avio (Włochy), Industria Turbo Propulsores (Hiszpania);
- ◆ Eurocepter Tiger – śmigłowiec szturmowy Tiger - DaimlerChrysler Areospace (Niemcy), Areospatiale Matra (Francja);
- ◆ Euromissile GIE – taktyczne pociski rakietowe HOT, MILAN oraz przeciwlotnicze ROLAND – Areospatiale -Matra (Francja) i DaimlerChrysler Areospace (Niemcy);
- ◆ NH Industrie – śmigłowiec morski i śmigłowiec transportowy - Areospatiale Matra (Francja), Finmeccanica (Włochy), DaimlerChrysler Areospace (Niemcy)⁵⁴.

Do największych konsolidacji europejskiego przemysłu zbrojeniowego doszło na przełomie wieków. Cztery firmy europejskie znalazły się w pierwszej dziesiątce największych potentatów zbrojeniowych na świecie. Czwarte miejsce zajmuje brytyjska firma BAE/GEC powstała 30 listopada 1999 r., z połączenia się British Aerospace i GEC Marconi/Marconi Electronic System. Wartość produkcji zbrojeniowej w 2003 r. wyniosła 17,2 mld USD. Siódme miejsce zajmuje francuskie konsorcjum THALES, którego produkcja zbrojeniowa osiągnęła w 2003 r. wartość 8,5 mld USD. Ósmą pozycję zajmuje EADS (European Aeronautic Defence and Space Company) z wartością produkcji zbrojeniowej 8 mld USD. EADS rozpoczęła działalność 10 lipca 2000 r. Powstała z połączenia francuskiej firmy Aerospatiale-Matra SA, z niemiecką DaimlerChrysler Areospace AG (DASA) oraz hiszpańską Construcciones Aeronautic SA (CASA). W 2002 r. do pierwszej dziesiątki weszła włoska firma Finmeccanica, zajmując dziewiąte miejsce i uzyskała w następnym roku wartość produkcji zbrojeniowej 5,9 mld USD⁵⁵.

Najbardziej rozbudowaną strukturę produkcji ma EADS, ogólna wartość jego produkcji wyniosła w 2003 r. – 37,8 mld USD, co dawało mu drugie miejsce za amerykańską firmą Boeing – 50,5 mld USD⁵⁶.

Konsorcjum EADS składa się z pięciu działów:

- ◆ Airbus – samoloty pasażerskie;

⁵⁴ P. Wiczorek, *Perspektywy europejskiego przemysłu zbrojeniowego*, „Sprawy Międzynarodowe”, 1999, nr 2, s. 44 – 61.

⁵⁵ Aneks 10 największych firm zbrojeniowych świata w latach 1997 – 2003, (w) P. Turczyński, *Przemysł zbrojeniowy UE na początku XXI wieku*, „Polska w Europie”, 2004, nr 3/47, s. 120.

⁵⁶ Ibidem. 123.

- ◆ Military Transport Aircraft – wojskowe samoloty transportowe CASA oraz od 1999 r. A-irbus 400 Military;
- ◆ Aeronautis – między innymi produkcja śmigłowców szturmowych „Eurocepter Tiger”;
- ◆ Space – wchodząca w ten dział firma Astrium produkuje satelity, rakiety nośne oraz części do stacji kosmicznych;
- ◆ System obronne i bezpieczeństwa – pociski raketowe „Euromissile”, przeciwpancerne pociski kierowane, TRIGANT i MILAN⁵⁷.

Wiodącą rolę w EADS odgrywa przemysł lotniczy i kosmiczny, stanowiący około 60% całości jego produkcji. Należy zaznaczyć, iż w latach dziewięćdziesiątych produkcji zbrojeniowej tego przemysłu systematycznie spadał, by w 2000 r. osiągnąć ponad 29%. Cywilni, niepaństwowi kontrahenci zakupili w 2000 r., 76,2% produkcji europejskiego przemysłu lotniczego i kosmicznego⁵⁸. Państwem wiodącym w zakresie przemysłu lotniczego i kosmicznego jest Francja. Rywalizuje od wielu lat ze Stanami Zjednoczonymi w odniesieniu do opanowania zagranicznych rynków zbytu dla samolotów pasażerskich i wojskowych. Obroty francuskiego przemysłu lotniczego i kosmicznego wyniosły w 2004 r. 25 mld Euro (sektor cywilny 15,5 mld Euro, wojskowy 9,5 mld Euro), roczny eksport przekroczył 8 mld Euro. Największymi osiągnięciami francuskiego przemysłu lotniczego i kosmicznego w ostatnich latach jest rozpoczęcie samolotów pasażerskich Airbus A-300, wojskowych transportowców A-irbus 400 M, myśliwców Rafale, rakiet kosmicznych Ariane 5⁵⁹. Francja wnosi też największy w produkcję europejskich satelitów telekomunikacyjnych i wojskowych. W 1992 r. podjęto prace nad nowym systemem wojskowych satelitów wywiadowczych Helios-2, składającym się z dwóch satelitów radarowych, dysponującymi urządzeniami optycznymi o wysokiej rozdzielczości, działającymi w paśmie podczerwonym, co umożliwi obserwację w nocy i w każdych warunkach pogodowych. Helios-2 wszedł do eksploatacji w 2004 roku. Produkcja Heliosów-2 przy znaczącym udziale Niemiec, wiąże się z rozwojem zdolności operacyjnych UE w ramach EPBiO. Zgodnie z założeniami Unia w jak najkrótszym okresie powinna dysponować rzeczywistym zapleczem wywiadowczym.

Francja odgrywa wiodącą rolę w rozpoczęciu europejskich programów dotyczących budowy radarowego systemu satelitarnego Sar-Lupe, który ma stanowić uzupełnienie dla

⁵⁷ P. Turczyński, Przemysł zbrojeniowy UE na początku XXI wieku, „Polska w Europie”, 2004, nr 3/47, s. 104.

⁵⁸ The European Aerospace Industry, 2001 Statistical Survey, AECMA.

⁵⁹ Francja 2006. Informator Gospodarczy. Ambasada RP we Francji. Wydział Ekonomiczno-Handlowy. Paryż, grudzień 2005.

optycznych systemów Heliosa-2. We wrześniu 2001 r. został przyjęty przez Francję, Niemcy, Hiszpanie i Włochy dokument określający podstawowe wymogi operacyjne wspólnego europejskiego satelitarnego systemu obserwacyjnego zastosowanego w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony. Obok wdrażania wojskowych systemów satelitarnych, jest rozwijany cywilny projekt budowy europejskiego systemu nawigacji satelitarnej Galileo. System Galileo będzie się składać z 30 satelitów, i ma swymi parametrami technicznymi przewyższać amerykański system GPS.

Kolejnym przykładem dość szybkiej konsolidacji przemysłu zbrojeniowego jest produkcja pocisków raketowych. Rozpoczęta została w latach dziewięćdziesiątych przez francuską firmę Euromissile, poprzez realizację programów związanych produkcją systemów obrony przeciwlotniczych Roland oraz systemów przeciwpancernych Hot i Milan. Na początku bieżącego wieku dekady powstało konsorcjum MBDA (z udziałem EADS, BAE Systems oraz Finmeccanica), która realizuje m.in. program budowy pocisków przeciwlotniczych nowej generacji Aster (dla fregat typu Horizon produkowanych przez Francję i Włochy), program pocisków samosterujących SCALP o zasięgu ponad 400 kilometrów. MBDA jest pierwszym europejskim konsorcjum w którym bieżą udział Wielka Brytania, która wcześniej korzystała z produkcji własnej lub amerykańskiej. MBDA i EADS w ramach współpracy z konsorcjum Euromissile podjęła się opracowania i produkcji pocisków przeciwpancernych trzeciej generacji Trigat Long Range, które mają wejść do uzbrojenia śmigłowców szturmowych Tiger. MBDA przejęła niemal całkowicie produkcję pocisków raketowych w Europie.

Procesowi restrukturyzacji i konsolidacji podlega również europejski przemysł zbrojeniowy zaopatrujący wojska lądowe w czołgi, opancerzone pojazdy bojowe, broń artyleryjską oraz amunicję. Ale jego skala jest nieporównywalnie mniejsza niż ma to miejsce w przemyśle lotniczym i kosmicznym. Produkcja uzbrojenia pancernego przede wszystkim czołgów, dział samobieżnych oraz opancerzonych pojazdów bojowych jest chroniona ze względów czysto politycznych przez państwa narodowe. Ponadto produkcja „pancerna” jest pracochłonna, przez co wpływa na utrzymanie zatrudnienia. Z tych to powodów restrukturyzacja i konsolidacja ma przede wszystkim charakter wewnętrzny. Do jednostkowych należą więc międzynarodowe programy dotyczące produkcji uzbrojenia na potrzeby wojsk lądowych. W 1999 r. jedna firma brytyjska i dwie niemieckie rozpoczęły w ramach programu OCCAR produkcję ciężkiego wielozadaniowego wozu bojowego MRAV/GTK. Wstępne założenia programu przewidują produkcję 600 pojazdów dla obu

armii. Francja, mimo początkowych deklaracji, wycofała się z brytyjsko-niemieckiego przedsięwzięcia i obawiając się o swoją własną firmę GIAT Industries SA, wdrożyła własny analogiczny program VBCI. Wydaje się jednak, że mimo oporów „narodowych” szybko dojdzie do podjęcia szerszej europejskiej współpracy w dziedzinie broni pancernych. Wymusi ją narastająca konkurencja ze strony firm amerykańskich, wzrastające koszty rozdrobnionej produkcji, występujące mankamenty dotyczące wykorzystania broni pancernej w operacjach prowadzonych Europejskie Siły Szybkiego Reagowania.

Bardziej skomplikowana sytuacji występuje w przemyśle produkującym na potrzeby sił morskich. Przemysł ten charakteryzuje się on ograniczoną liczbą producentów, dominującą w danym państwie pozycją jednego producenta i bardzo ograniczonymi możliwościami wdrożenia cywilnego komponentu produkcji. Ponadto większość firm produkujących na rzecz sił morskich jest własnością państwa. Jedynym wyjątkiem międzynarodowej współpracy w tym sektorze produkcji zbrojeniowej jest powstanie opartego na własności prywatnej niemiecko-szwedzkiego przedsiębiorstwa HDW (*Howaldtswerke Deutsche Werft*), które jest największym w świecie producentem klasycznych łodzi podwodnych. Państwowy przemysł okrętowy, zamawia natomiast w europejskich firmach międzynarodowych, wyposażenie elektroniczne, silniki okrętowe, uzbrojenie pokładowe i systemy jego naprowadzania.

Konsolidacja europejskiego przemysłu zbrojeniowego oraz powstanie europejskiego obszaru handlu sprzętem wojskowym jest kwestią niezmiernie trudną. Tradycyjnie sektor zbrojeniowy znajduje się przede wszystkim w gestii państw narodowych, to państwa zajmują się produkcją, handlem i kontrolą przepływu sprzętu wojskowego. Niechętnie podchodzą do unijnych inicjatyw na rzecz utworzenia wspólnej polityki zbrojeniowej, stojąc na stanowisku, że polityka zbrojeniowa powinna pozostać w sferze suwerennych decyzji narodowych. Szczególnie niechętnie są państwa nie posiadające rozwiniętych struktur przemysłu zbrojeniowego. Najbardziej sektor przemysłu zbrojeniowego oraz największe wydatki na cele obronne ponoszą trzy wiodące w kształtowaniu polityki zbrojeniowej UE państwa; Francja, Wielka Brytania i Niemcy. Na obszarze tych państw oraz Włoch i Hiszpanii skoncentrowane jest ponad 90% europejskiego potencjału obronnego, 85% wydatków na cele obronne i aż 98% środków przeznaczanych na badania i nowe technologie militarne⁶⁰. Pozostałe mniejsze państwa członkowskie UE, wnoszą do unijnych przedsięwzięć obronnych minimalne wkłady.

⁶⁰ K. Miszczak, Wejście w życie Traktatu Konstytucyjnego a przyszłość Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Tożsamości Obronnej, „Sprawy Międzynarodowe”, 2006, nr 1-3, s. 58.

Starają się zachować jak najwięcej własnego wpływu na rozwój narodowego przemysłu obronnego.

Marginalny udział państw nowo przyjętych do Unii w europejskiej produkcji zbrojeniowej powoduje słuszne obawy, że ich wejście w tworzony przez potentatów europejski rynek zbrojeniowy nie tylko ograniczy suwerenność prowadzenia polityki obronnej ale również wpłynie do upadku narodowych przemysłów zbrojeniowych.

ZAKOŃCZENIE

W ciągu 38 lat Francja opublikowała trzy Białe Księgi o Obronie. Pierwsza w 1972 roku, drugą w 1994 roku i ostatnią w 2008 roku. Wszystkie Księgi stanowią podstawowe wytyczne polityki obronnej Republiki Francuskiej. Każda była przedstawiana w różnych uwarunkowaniach politycznych i militarnych.

Biała Księga o Obronie z 1972 r. powstała na podstawie koncepcji sformułowanej na początku lat sześćdziesiątych przez gen. Ch. de Gaulle'a, który mając na uwadze budowę mocarstwowej polityki Francji, postanowił, iż jego kraj powinien prowadzić niezależną politykę bezpieczeństwa w trzech wymiarach: niezależności obrony narodowej od Sojuszu Północnoatlantyckiego, niezależności politycznej od Stanów Zjednoczonych i niezależności w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Te wymiary niezależności miało uzupełniać przyjęcie pierwszego europejskiego partnera w stosunkach ze Związkiem Radzieckim oraz partnerskie stosunki z Republiką Federalną Niemiec. W oparciu o te założenia i na podstawie doświadczeń, w latach sześćdziesiątych została opracowana doktryna obronna, która zakładała, że obrona narodowa Francji musi być oparta na francuskim potencjale gospodarczym i militarnym, w tym na szybko budowanym własnym odstraszaniem jądrowym. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego wieku tak sformułowana polityka obronna cechowała się realizmem. Dyplomacja francuska odpowiednio lawirowała starając się maksymalnie wykorzystać dla celów politycznych i militarnych między obu supermocarstwami.

Po roku 1989 następuje zasadnicza zmiana sytuacji polityczno-militarnej w Europie i świecie. Te zmiany muszą wpłynąć na powstanie nowej polityki obrony adekwatnej do geopolitycznej sytuacji w Europie. Dokonano pogłębionych analiz, które stały się podstawą do opracowania nowej doktryny bezpieczeństwa narodowego Francji. Nadal podstawą tej polityki były dwa główne założenia, niezależność polityczna i militarna oraz suwerenność narodowa. Nadal ważne znaczenie miało francuskie odstraszanie jądrowe. W przyjętej Białej Księdze o Obronie w 1994 r., nie było już identyfikacji podstawowego wroga, ale dostrzeżono szereg nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa Francji. Świadczy o tym sformułowanie konkretnych scenariuszy dla tych zagrożeń mogących zagrozić europejskim i światowym interesom Francji. W porównaniu do Białej Księgi o Obronie z 1972 roku, nastąpiły zasadnicze korekty, dotyczące obszarów bezpieczeństwa Francji. W ramach tych

obszarów zostały określone nowe zadania dla francuskich sił zbrojnych. Przeważające w Białej Księdze o Obronie założenia francuskiej polityki obronnej potwierdzały, iż Francja w zmienionej sytuacji geopolitycznej w Europie i świecie, będzie kontynuowała swoją mocarstwową i niezależną politykę obronną. Potwierdzają to działania prezydentów F. Mitterranda i J. Chiraca i dyplomacji francuskiej w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia i początku XXI wieku. Od początku drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych Francja w obawie przed narastającym hegemonizmem politycznym i militarnym Stanów Zjednoczonych lansuje politykę wielobiegunowości.

W czerwcu 2008 roku zostaje przyjęta nowa Biała Księga o Obronie i Bezpieczeństwie Narodowym. W porównaniu do poprzedniej Księgi duży nacisk położono na bezpieczeństwo narodowe, o czym świadczy nie tylko drugi człon tytułu, ale i konkretnie zdefiniowanie narodowej strategii bezpieczeństwa Francji. Ponadto bezpieczeństwu narodowemu została podporządkowana francuska polityka obronna. Rozwinięto założenia dotyczące bezpieczeństwa indywidualnych osób, ich mienia oraz kwestie zapewnienia porządku publicznego. Ważnym elementem jest również to, że polityce bezpieczeństwa narodowego mają służyć polityka zagraniczna, polityka gospodarcza oraz również inne polityki rządowe mające na uwadze bezpieczeństwo. Celem polityki bezpieczeństwa narodowego jest ochrona narodu przed kryzysami o dużym potencjale zwiększając jego zdolność do wyprzedzania pewnych zdarzeń. Nadal podstawowym fundamentem narodowej strategii bezpieczeństwa jest utrzymanie nuklearnych sił odstraszania. Podstawowym komponentem polityki bezpieczeństwa, ambicją europejską Francji, ma być Unia Europejska. W Białej Księdze zostały przedstawione francuskie propozycje dotyczące obrony Europy, dla państw członkowskich Wspólnoty w wielu dziedzinach. Poza tym zostały również sformułowane priorytety dotyczące kwestii ochrony obywateli Europy i przestrzegania demokratycznych norm.

W porównaniu do poprzedniej Księgi został rozwinięty katalog zagrożeń i gróźb. Nowa Biała Księga ostrożnie podchodzi do stosunków Francji z Sojuszem Północnoatlantyckim, mając przykre doświadczenia z lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Podkreślono natomiast konieczność komplementarności stosunków pomiędzy Unią Europejską a Sojuszem Północnoatlantyckim.

Istotną kwestią jest określenie konieczności dalszej przebudowy francuskich sił zbrojnych we wszystkich komponentach. Ma to ułatwić reorganizacja władz publicznych mająca na celu przyspieszenie wdrażania nowej narodowej strategii obrony.

W końcowych rozważaniach projektu badawczego zasadne było przedstawienie wkładu politycznego Francji w kształtowanie europejskiej polityki bezpieczeństwa i obrony w kilku istotnych wymiarach. Jest to istotne z tego powodu, że dyplomacja francuska jest zainteresowana, by jak najwięcej komponentów narodowej strategii bezpieczeństwa znalazło się w podstawowych dokumentach Unii Europejskiej, przede wszystkim w traktatach Wspólnoty, ostatnim takim przykładem są sformułowania postanowień dotyczących Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony w ratyfikowanym w grudniu 2009 roku Traktacie Lizbońskim. Ponadto przedstawiono wkład Francji w kształtowanie od początku rozwoju operacyjnych zdolności UE, współpracy zbrojeniowej państw członkowskich, rozwoju europejskiego przemysłu obronnego. Te kwestie zostały uzasadnione w Białej Księdze o Obronie i Bezpieczeństwie Narodowym w 2008 roku.

Postawione cele militarne strategii Francji, a zwłaszcza kwestii zapewnienia bezpieczeństwa obywateli Francji do roku 2025 są bardzo ambitne i jednocześnie kosztowne. W związku z tym pojawia się pytanie czy Francja w okresie kryzysu gospodarczego i fazie wychodzenia z niego będzie w najbliższych latach na to stać.

BIBLIOGRAFIA:

1. *An Initial Long-Term Vision for European Defense Capability and Capacity Needs*, www.eda.europa.eu
2. Aron R. , *Les rapports russo- américains et les rapports franco-russes. Convergence ou contradictions ?*, Paris 1967,
3. Aron R., *Paix et guerre entre les nations*, Paris 1966
4. Boniface P., *Les mutations de la politique militaire de la France*, (w:) L'Europe et la sécurité internationale, Memento défense et désarmement, Bruxelles 1997,
5. Bossuat G., *La France. L'aide américaine et la construction européenne*, Imprimerie Nationale, Paris 1992.
6. Carmoy G. de, *Les politiques étrangères de la France (1944-1966)*, Paris 1967
7. Charillon F., *Introduction*, (w:) *Les politiques étrangères : ruptures et continuités*, Paris, La Documentation française, 2001
8. Charillon F., *Peut – il encore y avoir une politique étrangère française ?*, « Politique étrangère » 4/2002
9. *Compatibilité des politiques et des systèmes nationaux avec les organisations internationales*, Comités 29^{ème} session, DGA, Paris 1994.
10. *Discours de M. Jacques Chirac, Président de la République Française, à l'occasion de la réunion des ambassadeurs*, Palais d'Elysée, 31 août 1995; www.elysee.fr
11. *Discours de Monsieur J. Chirac Président de la République à l'occasion de la réception des ambassadeurs*, Palais de l' Elysée, 29 août 1996; www.elysee.fr
12. Duroselle J.-B, *Tout empire perira. Une vision théorique des relations internationales*, Paris 1982
13. Francja 2006. Informator Gospodarczy. Ambasada RP we Francji. Wydział Ekonomiczno-Handlowy. Paryż, grudzień 2005.
14. Gaulle Ch. de, *Pamiętniki wojenne*, T. 1, Warszawa 1962
15. Grosser A., *Affaires extérieures – la politique de la France 1944-1984*, Paris 1984, Hassner P., *Les politiques envers l'Est*, (w:) A.Grosser (ed.), *Les politiques extérieures européennes dans la crise*, Paris 1976,

16. Helnarska K.J., *Samorząd we Francji* (w:) J. Marszałek-Kawa, A.Lutrzykowski, *Samorząd terytorialny w Polsce i w Europie (doświadczenia i nowe wyzwania)*, Toruń 2008.
17. Konwencja OCCAR, Farnborough, 9 września 1998r.; <http://www.occar-ea.org>
18. Kuźniar R., *Doktryna wschodnia w polityce zagranicznej Francji (1958 – 1981)*, Warszawa 1981
19. *Le Livre blanc sur la défense de 1994*, La documentation Française
20. *Livre blanc sur la défense et sécurité en 2008*, La documentation Française
21. Miszczak K., Wejście w życie Traktatu Konstytucyjnego a przyszłość Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Tożsamości Obronnej, „Sprawy Międzynarodowe”, 2006, nr 1-3.
22. OCCAR Business Plan 2007; <http://www.occar-ea.org>
23. Poirier L., *Des stratégies nucléaires*, Paris 1982,
24. Stefanowicz J., *Polityka bezpieczeństwa Francji u progu XXI wieku*, (w:) B. Łomiński (red.) *Bezpieczeństwo państw Europy. Koncepcje i problemy lat dziewięćdziesiątych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1997,
25. Szeptycki A., „Pewna wizja świata” – Francuska koncepcja ładu wielobiegunowego, (w:) R. Kuźniar, (red.) *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005
26. The European Aerospace Industry, 2001 Statistical Survey, AECMA.
27. Trzepiota W., Plan „Vigipirate” reaktywowany, WSPol Szczytno, „Policja”, nr 1/2002
28. Turczyński P., Przemysł zbrojeniowy UE na początku XXI wieku, „Polska w Europie”, 2004, nr 3/47
29. Waligura Z., *Zachodnioeuropejska współpraca w dziedzinie przemysłu obronnego*, DBM MON, Warszawa 2001
30. Wieczorek P., *Perspektywy europejskiego przemysłu zbrojeniowego*, „Sprawy Międzynarodowe”, 1999, nr 2,

